

Suomalaisen homo- ja lesboliikkeen poliittiset strategiat: vastarinnan mahdollisuudet ja rajat

Terhi Saarinen

Sosiologian pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 1991
Sosiologian laitos
Helsingin yliopisto

Sisällys

Motto

1 JOHDANTO

- 1.1 Homoliike, homojärjestö ja käsitys homoudesta - kuinka nämä kuuluvat tutkimusstrategisesti yhteen?
- 1.2 Liike
- 1.3 Identiteetin, yhteisön ja liikkeen keskinäiset yhteydet
- 1.4 Tutkimus, liikkeen politiikka ja tutkijan politiikka

2 TEOREETTISET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

- 2.1 Homo- ja lesbotutkimus ja tiedon tuotanto
- 2.2 Sosiaalinen konstruktionismi teoreettisena viitekehystenä
  - 2.2.1 Sosiaalisen konstruktionismin juuret
  - 2.2.2 Sosiaalinen konstruktionismi homo- ja lesbotutkimuksessa

3 TUTKIMUSPROSESSI JA AINEISTON ANALYYSI

- 3.1 Tutkimusprosessin kulku
- 3.2 Kvalitatiivisen aineiston luonnehdintaa
- 3.3 Homoliikekö politiikkaa? Poliittisuuden paljastaminen ja tulkitseminen tutkimustehtävänä
  - 3.3.1 Aineiston tulkinta
  - 3.3.2 Retoristen rakenteiden ja tekstien sitominen kontekstiinsa
  - 3.3.3 Aineiston ja tutkimuskohteen välinen suhde

4 SETAN POLIITTISET STRATEGIAT 1970-LUVULLA

- 4.1 Homoliikkeen kehittymisen ehdot
  - 4.1.1 Suomalaisen homoliikkeen synty 1960-luvun lopulla
  - 4.1.2 Yhdysvaltalaisen homoliikkeen muotoutuminen 1950- ja 1960-luvulla
- 4.2 SETA-lehdet 1975 - 1979
  - 4.2.1 SETAn suhde erilliskulttuuriin
  - 4.2.2 Tavoitteena luokitteluiden kumoaminen
  - 4.2.3 Henkilökohtaisesta ongelmasta vähemmistökysemykseksi
  - 4.2.4 Näkyvyys ja julkisuus strategiana
  - 4.2.5 Kysymys kunniallisuudesta
  - 4.2.6 Sukupuoliroolit ja homoseksuaalien syrjintä
  - 4.2.7 Tulkintaa lesbojen näkymättömyydestä lehden alkuvuosina
  - 4.2.8 Tilanne kauden 1975 - 1979 päättyessä
- 4.3 Liberalistinen politiikka ja liberalismien arvot
  - 4.3.1 Integraatio- ja tasavertaisuusliikkeen liberalistinen viitekehys
  - 4.3.2 Ihmisyysretoriikka, "kunniattomat julkihomot" ja kaupallinen homojen erilliskulttuuri liberalismien arvoista käsin tulkittuina
  - 4.3.3 1970-luvun homoliikkeen strategioiden kytkennät aikansa homo- ja lesbotutkimukseen: seksuaalinen suuntautuminen ja normalisointitutkimus

5 SETA-LEHDET 1980 - 1982: ULOS KUORESTA -KAMPANJA ALKAA

5.1 Yleistä luonnehdintaa

5.2 Lesbouden uudelleen määrittely feminismistä käsin

5.3 Näkymätön näkyväksi

5.4 SETA-lehti 1980 - 1982 1970-luvun homoliikkeen poliittisen strategian kyseenalaistajana

5.4.1 Uudeksi sosiaaliseksi liikkeeksi?

5.4.2 "Homoseksuaali ei elä yksinomaan julkilausumista"

6 SETA-LEHDET 1983 - 1989: IDENTITEETTIHÄMMENNYKSESTÄ IDENTITEETTIYLPEYTEEN?

6.1 Missä on vastustaja?

6.2 Homofobiaa, homoherkkyyttä ja avoimuutta

6.3 1980-luvun lopun uusi kysymyksenasettelu: oikeus omaan identiteettiin ja kulttuuriin

6.4 Seksuaalinen vapautuminen vai vapautuminen sukupuolisorrosta?

6.5 Yhteenvetoa ja tulkintaa homomiesten ja lesbojen asemasta 1983 - 1989

7 LIIKKEEN STRATEGIOIDEN POLIITTISET SISÄLLÖT JA KYTKENNÄT AIKANSÄ HOMO- JA LESBOTUTKIMUKSEEN 1980-LUVULLA

7.1 Homofobia syrjinnän selittäjänä

7.2 Avoimuus homoliikkeen strategiana ja avoimuuden erilaiset merkitykset lesboille ja homomiehille

7.3 Identiteettipolitiikka ja sen yhteys yhteisöjen ja liikkeen näkyvyyteen ja kasvuun

8 VALTA, KONTROLLI JA KOLLEKTIIVISUBJEKTIN VASTARINNAN MAHDOLLISUUDET

8.1 Yksityinen - julkinen-jako ja muutoksen mahdollisuudet

8.2 Tutkimus sekä vapautumisen että kontrollin palveluksessa

8.3 Konstruktionistien näkemyksiä muutoksesta

8.4 Yhteenvetoa suomalaisesta lesbo- ja homokokemuksesta ja olemassaolon tilan muodonmuutoksesta 1970 - 1990

8.4.1 Suomalainen sosiaalinen liike tilan raivaajana

8.4.2 Liike, yhteisö ja identiteetti

LÄHTEET

Motto 1:

"Meidän tehtävämme on kehittää homoseksuaalista askeesia, joka panee meidät muovaamaan itseämme ja keksimään - en puhu löytämisestä - uuden, vielä epätodelliselta tuntuvan elämisen tavan. Elämäntapa voi synnyttää oman kulttuurinsa, oman etiikkansa. -- Heti kun ohjelma on olemassa, siitä tulee laki, ja uuden keksiminen onkin sen jälkeen kiellettyä. Mitä me tarvitsisimme, olisi omasta tilanteestamme lähtevä kekseliäisyys, neuvokkuus sen toteuttamisessa, mitä amerikkalaiset sanovat "coming outiksi", esiin tulemiseksi. Ohjelman on oltava tyhjä. On osoitettava, miten asiat ovat kehittyneet historiallisessa katsannossa, sattumanvaraisesti, osoitettava, miten syystä tai toisesta tuo kehitys on ollut ymmärrettävää mutta ei suinkaan välttämätön. On osoitettava tyhjyyden taustaa vasten se mikä on ymmärrettävää ja kiellettävä välttämättömyyksien olemassaolo; on ajateltava, että se mikä tällä hetkellä on olemassa, on todellisuudessa vain vähäinen osa kaikista mahdollisuuksista. Haasteena, jota ei voi välttää, on otettava kysymys: mistä pelata, miten keksiä peli?"

Michel Foucault

Motto 2:

"On siis luotava vapautuksen teoria, joka jäsentää sorron tunnetta, kuvaa sorron todelliseksi ja epäoikeudenmukaiseksi sekä osoittaa mistä sorto johtuu. Tällöin ajatuksesta tulee vapauttava. -- Mutta kun teoria muuttuu ideologiaksi, se alkaa tuhota minää ja itsetuntemusta. -- Vaikka se itse syntyi taistelemaan totuuden kieltämisestä vastaan, se kieltää nyt kaiken totuuden, joka ei sovi sen omien raamien sisään. Aluksi se vahvisti sorretun todellisuudentajua, mutta nyt se yrittää pitää kurissa todellisia ihmisiä; se yrittää muotoilla ihmisiä oman kuvansa mukaan. Kaikki mitä se ei kykene selittämään on vaarallista. Kaikkea mikä pakottaa sen tekemään kysymyksiä se pitää vihollisenaan. Vaikka se alkoi vapautumisen teoriana, kaikki uudet vapautumisen teoriat ovat sille nyt uhkana. Pikkuhiljaa siitä tulee mielen vankila."

Susan Griffin

1 Johdanto

1970-luvulta lähtien ovat monet lesbo- ja homotutkijat kiinnostuneet omien maidensa homo- ja lesbohistoriasta. Kiinnostus on kohdistunut muun muassa homo- ja lesboyhteisöjen muodostumiseen sekä yhteisöjen synnyn yhteiskunnallisiin ehtoihin. Samoin on tutkittu homomiesten ja lesbojen järjestäytymistä oma-apuryhmiksi ja -liikkeiksi. Etenkin homo- ja lesbolehtiä on käytetty aineistona tutkittaessa näiden ryhmien ja liikkeiden omaa puhetta.

Homovapautusliikkeessä oli kysymys homouden ja lesbouden määrittelemisestä uudelleen. Alistettujen ihmisryhmien jäsenet on määritelty ulkoapäin näitä ihmisiä väheksyvillä, eristävillä ja torjuvilla tavoilla. Kirkko, valtio ja lääketiede ovat vuoronperään ja yhtäaikaan luoneet ja ylläpitäneet synnin, rikoksen ja sairauden leimoja. Homovapautusliike pyrkii korvaamaan stigmatisoivat homoseksuaalisuutta ympäröivät käsitykset uusilla ja myönteisillä määritelmillä.

Fredrik Silverstolpen mukaan on taisteltu seksuaalisen demokratian puolesta. Euroopassa uusi moraalit on tullut vanhan totalitaarisen moraalin rinnalle, jonka juuret olivat uskonnollisissa, poliittisissa ja lääketieteellisissä dogmeissa. Uusi moraalit kunnioittaa yksilöllisyyttä ja yksilön valintaa. Tänäpäin homoseksuaalisuus ymmärretään ihmisoikeuskysymyksenä. Ohjenuorina ovat itsemääräämisen, demokraattisen autonomian ja kulttuurisen monimuotoisuuden periaatteet. (Silverstolpe 1990, 8.)

1.1 Homoliike, homojärjestö ja käsitys homoudesta - kuinka nämä kuuluvat tutkimusstrategisesti yhteen?

Tutkielmani teemana ovat suomalaisen homo- ja lesboliikkeen poliittiset strategiat. Tutkielmani empiirinen aineisto koostuu Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n julkaisemista SETA-lehdistä. Tutkin siis liikettä yhden suomalaisen homojärjestön julkaisujen avulla. Liike ei kuitenkaan ole kiteytettävissä yhteen järjestöön, joten valintani vaatii perusteluja.

SETA, Seksuaalinen tasavertaisuus ry., on suomalainen homojärjestö, joka on vuodesta 1974 edustanut näkyvimmin homoliikettä. SETAn esittämät käsitykset homoseksuaalisuudesta ovat todennäköisesti muotoilleet suomalaisten homomiesten ja lesbojen käsityksiä omasta itsestään ja yhteiskunnallisesta asemastaan.

Homo- ja lesboliike ovat olennainen osa homo- ja lesbokokemuksen historiallista muodonmuutosta. Historiansa aikana liike on esittänyt emansipatorisia käsityksiä homoudesta ja lesboudesta ja toivottavasta elämäntilanteesta. Liikkeen yhteys 1970- ja 1980-luvun homo- ja lesbotutkimukseen on myös nähtävissä. Kuitenkin Suomi on homo- ja lesbopolitiikan periferiaa. Suomesta puuttuu lähes tyystin akateeminen homo- ja lesbotutkimus. Ulkomainen tutkimustieto, ideat ja vaikutteet ovat tulleet tänne myöhään ja sattumanvaraisestikin. Osa ideoista on vakiintunut politiikassa.

Tulkitessani yhteyttä homo- ja lesboliikkeen poliittisten strategioiden ja homomiesten ja lesbojen todellisen elämäntilanteen tai yhteiskunnallisen aseman välillä olen kiinnittänyt huomiota lainsäädäntöön ja sen tosiasiallisen vaikutuksen muutoksiin, homo- ja lesboyhteisöjen kasvuun sekä homomiesten ja

lesbojen näkyvyyteen. Empiirisen aineiston eli SETA-lehtien mielekäs (ei välttämättä "oikea") tulkinta on ollut mahdollista tukeutumalla muiden maiden homo- ja lesboliikkeitä koskeviin tutkimuksiin.

Esittelyni ei ole kattava. Pyrin nostamaan esiin suomalaisen homo- ja lesboliikkeen selvimmin havaittavia säikeitä. Käsittelen ainoastaan liikkeen kirjoittavien aktivistien SETA-lehdissä esiin tuomia poliittisia strategioita ja käsityksiä homoudesta ja lesboudesta. Tutkielmani ulkopuolelle on rajautunut Suomen ensimmäisen homojärjestön Psyke ry:n 96-lehden analysointi. Katson, että Psyke ry. vaatisi oman tutkimuksensa. Tutkimuksen ulkopuolelle on jäänyt myös ekspressiivinen toiminta, jollaista suuri osa lesbotoiminnasta on ollut. Lesbopoliittiset kirjoitukset SETA-lehdissä ja muualla vuoden 1982 jälkeen ovat tärkeää aineistoa, jota en ole analysoinut. Syitä on monia. Autonominen lesbotoiminta ja sen poliittiset sisällöt ansaitsisivat oman tutkimuksen. Lesboliike on itsenäistynyt homoliikkeestä 1980-luvulla eikä lesbopolitiikkaa voi paikallistaa yksinomaan SETAan.

Tutkimusstrategiaani on vaikuttanut Riitta Jallinojan väitöskirja "Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet" (1983). Jallinoja käytti apunaan muiden maiden naisasialiikkeitä koskevia historiallisia tutkimuksia. Määritellessään naisasialiikkeen uusia emansipatorisia naiskäsitteitä Jallinoja tukeutui kunkin taistelukauden aikaiseen naistutkimukseen.

1.2 Liike

Suomessa, muualla Länsi-Euroopassa ja Yhdysvalloissa homoliikkeen synty ja kasvu liittyvät muihin sosiaalisiin liikkeisiin. Yhdysvalloissa homovapautusliike syntyi mustien kansalaisoikeusliikkeen ja naisliikkeen vanavedessä. Suomessa homoseksuaalit järjestäytyivät 1960-luvun yhteiskunnallisten liikkeiden imussa.

Kun suomalaista homo- ja lesboliikettä tarkastellaan sosiaalisten liikkeiden viitekehyksessä, on otettava huomioon vaihtoehtoliikkeiden muotoutuminen ja asema suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomalaiset vaihtoehtoliikkeet eivät ole omaksuneet yhtä radikaaleja esim. kansalaistottelemattomuuden muotoja kuin länsieurooppalaiset vastineensa. Tässä tutkielmassa en voi tarkastella suomalaisen homo- ja lesboliikkeen ja aikansa muiden sosiaalisten liikkeiden suhdetta muutoin kuin viitteenomaisesti. Tyydyn ainoastaan toteamaan, että sekä miesliikkeen että feministisen naisliikkeen hidas kasvu Suomessa on vaikuttanut myös homo- ja lesboliikkeeseen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa homo- ja lesboliikkeen sosiopoliittinen asema yhteiskunnassa on ollut toisenlainen.

Amerikkalaisen homohistorioitsijan, John D'Emilion mukaan väestörakenteen muutokset ovat hämärtäneet eroja heterojen ja homojen välillä: syntyvyys on pienentynyt; ruokataloudet ovat pienentyneet; avioerot ovat lisääntyneet; elämänjärjestelyissä on runsaasti vaihtoehtoja; elinikä on pidentynyt. Siten lasten kasvatukseen käytetty aika yksilön elämässä on huomattavasti lyhentynyt. Heteroseksuaalien elämänkaareissa on paljon vaihtelua ja vähemmän ennustettavuutta. Heteroseksuaalit joutuvat nykyisin samojen valintojen ja kokemusten eteen kuin homot ja lesbot. Myös homo- ja lesbokokemus on muuttunut. Alussa sorto vaikutti alakulttuurien syntymiseen. Alakulttuurit mahdollistivat eroottisten suhteiden solmimisen. 1970-luvulta lähtien uusi homovapautusliike on muovannut seksuaalisia alakulttuureja urbaaneiksi yhteisöiksi. Nyt yhteisöelämään kuuluu myös poliittista, uskonnollista ja kulttuurista toimintaa. D'Emilio toteaa, että homoudesta ja lesboudesta on tullut vähemmän seksuaalinen kategoria ja enemmän ihmisen identiteetti. (D'Emilio 1983, 248.)

1.3 Identiteetin, yhteisön ja liikkeen keskinäiset kytkennät

John D'Emilio sijoittaa homopolitiikan kasvun laajempiin kehyksiin, homoidentiteetin ja homomiesten ja lesbojen erilliskulttuurin kehittymiseen. Jeffrey Weeks (1985, 195) puolestaan on todennut, että modernissa homo- ja lesbotietoisuudessa kietoutuvat yhteen kamppailu identiteetistä, yhteisöjen kehitys ja poliittisten liikkeiden kasvu.

1800-luvun lopulla tapahtunut perustava käsitteellinen muutos oli lähtölaukaus homoidentiteetin synnylle. Homoseksuaalisuus käsitteellistettiin teon sijasta koko ihmistä, hänen tekojaan, tunteitaan, persoonallisuuden piirteitään ja jopa ruumiin tyyppiään koskeväksi, jolloin homoseksuaalin koko luonne erosi heteroseksuaaleista. Homoliike on pitkän historiallisen prosessin tulosta. Prosessissa ryhmästä miehiä ja naisia tuli kiinteä ja itsestään tietoinen vähemmistö. Liikkeen muotoutuminen edellytti sitä, että joidenkin homoseksuaalien oli mielletävä itsensä syrjityn vähemmistön jäseniksi. Tämän vähemmistön jäsenet jakoivat identiteetin, joka alisti heidät järjestelmälliselle sorrolle. Ennen kuin liike saattoi tulla merkittäväksi yhteiskunnalliseksi voimaksi, oli suurempien lesbo- ja homojoukkojen tietoisuuden ja jokapäiväisten elinehtojen muututtava. Aktivistien oli siten ensin luotava identiteetistään tietoinen vähemmistö ja sen jälkeen mobilisoitava se. (D'Emilio 1983, 4 - 5.)

1.4 Tutkimus, liikkeen politiikka ja tutkijan politiikka

Käyttämäni lähdekirjallisuus on pääasiassa homomiesten ja lesbojen omia tutkimuksia. Tarkastelen lisäksi homoliikkeen suosimien tutkimussuuntausten merkitystä homo- ja lesbopolitiikalle. Esimerkiksi niin sanottu normalisointitutkimus on liittynyt seksuaalista tasavertaisuutta ajavaan homoliikkeeseen.

George Smithiä kiinnostavat homo- ja lesbotutkijoiden tutkimuksen kytkennät omaan elämäänsä ja tutkimuskohteittensa elämään. Akateemisen homo- ja lesbodiskurssin tuotteet muotoilevat aikalaislesbojen ja -homojen elämää. Eriyksen tärkeää tämä muotoilu on tietoisuuden ja politiikan tuottamisessa. Homo- ja lesbotietoisuudella Smith tarkoittaa tapaa, jolla homomiehet ja lesbot ajattelevat kuuluvansa tiettyyn teoreettiseen kategoriaan. Homo- ja lesbopolitiikka taas ilmenee siinä, kuinka käytetään esimerkiksi käsitteitä gay, identiteetti, homoyhteisö ja homoseksuaali. (Smith 1987, 57.) Tutkimusteoriat ja niissä käytetyt käsitteet muuttavat homojen ja lesbojen tietoisuutta ja myös homo- ja lesbopolitiikkaa. Tutkimusten käsitteellinen viitekehys vaikuttaa siihen, kuinka homot ja lesbot kuvaavat omaa kokemustaan ja elämäänsä. Tutkimusten käyttämiä käsitteitä käytetään oman elämän tulkitsemisessa. (Mt., 55 - 56.)

Akateemisen homo- ja lesbodiskurssin tuotteet vaikuttavat myös siihen, miten poliittiset päättäjät ja viranomaiset ajattelevat lesboista ja homomiehistä. Tämä vaikuttaa sosiaalipolitiikkaan ja lainsäädäntöön sekä seksuaalisuuden yhteiskunnalliseen sääntelyyn. Jälkimmäinen näkyy esimerkiksi siinä, syntykö julkisesti rahoitettuja homo- ja lesbotutkimuskeskuksia ja käytetäänkö asiantuntijalausuntoja oikeustapauksissa. (Mt., 58.)

Myös Claudie Lessellier on kirjoittanut homo- ja lesbotutkimuksen poliittisuudesta ja tutkimuksen vaikutuksesta ryhmän itsemäärittelyyn. Lessellier

pitää tieteellisen ja poliittisen lähestymistavan välistä suhdetta ongelmallisena. Hänen mukaansa homo- ja lesbotutkimusta tehdään konfliktitilanteessa, jossa homoseksuaalit tutkijat kohtaavat oman kokemuksensa mitätöimistä. Poliittiset ja tieteelliset lähestymistavat täydentävätkin toisiaan. Ilman poliittista lähestymistapaa ei olisi lesbo- ja homotutkimusta. (Lessellier 1987b, 90.)

Lessellierin mukaan sosiaaliset ryhmät, myös alistetut ryhmät, pyrkivät määräämään enemmän tai vähemmän jäsentensä tarinaa menneisyydestä. Joskaan lesboilla ja homoilla ryhmänä ja liikkeenä ei ole paljonkaan valtaa viitekehyksen määräämisessä, pyrkivät he kuitenkin määrittelemään, mitä voidaan sanoa ja kuulla. Käsitteet ja käsitteiden muuntumiset, joiden avulla identiteetti esitetään ja koetaan, muotoilevat menneisyyden muistamista esimerkiksi haastattelutilanteessa. (Mt., 91.)

Seksuaalisuus on yhteiskunnallisten valtasuhteiden kyllästämiä. Poliittiseksi ongelmaksi tulee parhaimman interventiomuodon tunnistaminen, intervention, joka on välttämätön valtasuhteiden muuttamiseksi. Tällöin tärkeäksi tulee kysymys siitä, kuka tuottaa uudet seksuaalisuutta koskevat määritelmät, kuinka ne tuodaan julki ja millä keinoilla ne saavutetaan. (Weeks 1985, 181.)

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä on sosiaalinen konstruktionismi. Sosiaalinen konstruktionismi voidaan nähdä vaihtoehtona positivistiselle tietoteorialle, jonka mukaan todellisuudet löydetään. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan todellisuudet luodaan kielen avulla ja/tai valikoivalla todistusaineiston käytöllä. Olennaista on ottaa huomioon se, mitä kysymyksiä kysytään ja kuinka vastaukset tulkitaan. (Unger 1989, 110.)

Pohtiessaan tulevaa lesbotutkimusta Celia Kitzinger ehdottaa, että välttääkseen lesbouden poliittisuuden vaientamisen on tutkimuksen torjuttava perinteinen näkemys tieteestä objektiivisena totuuden etsintänä. Tutkijoiden on tutkittava omaa retoriikkaansa ja arvioitava poliittisia sitoutumuksiaan. Ennen kaikkea on purettava tutkimusalueella vallitseva liberaalihumanistinen ideologia. (Kitzinger 1987, viii - ix.)

Vaikka feministinä pidänkin sukupuolisorrosta vapautumista seksuaalista vapautumista tärkeämpänä, en aseta suomalaisen homoliikkeen poliittisia strategioita paremmuusjärjestykseen. Strategiat liittyvät oman aikansa konfliktiasetelmiin ja homomiesten ja lesbojen olemassaolon ehtoihin. "Politiikka on mahdollisen taitoa" sopii mainiosti homo- ja lesboliiikkeen poliittisuuden tulkitsemiseen.

Vapautumistrategiat ovat aikaan ja paikkaan sidottuja. Yhteiskunnalliset olot ovat politiikan, yhteisöjen ja identiteettien puitteet ja ehdot. Mutta homoliikkeen historia osoittaa myös sen, että on mahdollista muuttaa yhteiskunnallisia oloja uusista identiteetin määrittelyistä käsin.

2 Tutkielman teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat

2.1 Homo- ja lesbotutkimus ja tiedon tuotanto

Homomiesten ja lesbojen omalla tutkimuksella on läheinen yhteys feministiseen naistutkimukseen. Kumpikaan ei kiellä poliittisuuttaan ja arvosidonnaisuuttaan. Miesvaltaisessa ns. normaalitieteessä on alistettujen ihmisten kokemus jäänyt tiedon tuotannon ulkopuolelle. Siten alistetut ihmisryhmät eivät pääse osallistumaan "maailman nimeämiseen". Feministisen sosiologian tehtävä onkin nimetä ja määritellä todellisuutta naisten kokemuksesta käsin. Tiede tuottaa välineet ajatella ja kuvitella, ja ne jotka hallitsevat tieteessä vaikuttavat siten kaikkien ihmisten mahdollisuuksiin määritellä todellisuus. (Sydie 1987, 211, 212.)

Tiedon tuotanto merkitsee valtaa. Tiedon tuotannossa on otettava huomioon, kuka tuottaa tiedon ja mikä on tiedon tuottajan asema tiedeyhteisössä ja yhteiskunnassa. Kenelle ja mitä varten tieto tuotetaan? Kuinka tuotettu tieto on yhteydessä aikansa yhteiskuntarakenteeseen ja ryhmien välisiin suhteisiin? Pyrkiikö tuotettu tieto ihmisten vapauttamiseen vai legitimoiko se vallitsevan järjestyksen?

Feministinen tutkimus on kyseenalaistanut olettamuksen tieteen arvovapaudesta, objektiivisuudesta ja puhtaasta rationaalisuudesta. Tätä olettamusta feministinen tutkimus pitää ideologisena, koska se kätkee tiedon tuotannosta ja käytöstä hyötyvät ryhmät ja niiden edut. Nämä edut ja intressit olisi tuotava näkyviin. (Sydie 1987, 212.) Sandra Hardingin (1986, 162) mukaan tiedettä ei pidä suojella politiikalta, vaan emansipatoristen sosiaaliseen muutokseen pyrkivien liikkeiden politiikka voi lisätä tieteen objektiivisuutta.

Ruth Bleier käyttää ranskalaisen filosofin ja sosiologin, Michel Foucault'n diskurssi-käsitettä kirjoittaessaan patriarkalisesta tieteestä. Diskurssi ilmenee sääntöinä, jotka määräävät, kuka puhuu, mistä keskustellaan ja mistä taas ei, kuinka asiasta keskustellaan, mitä kysymyksiä saatetaan kysyä, mikä on "totta" tai "valhetta". Diskurssi näyttää olevan totuuden paljastamista, mutta itseasiassa sen tarkoitus on peittää kamppailu niiden välillä, joilla on valta puhua ja joilla sitä ei ole. (Bleier 1984, 193.)

Feministiset sosiologit eivät suinkaan ensimmäisinä ole kritisoineet normaalisosiologiaa, vaan he ovat saaneet vaikutteita muun muassa C. Wright Millsiltä. Mills vaati, että sosiologian tehtävä on ymmärtää yksilöiden ja sen yhteiskunnan välistä suhdetta, jossa he elävät. Kirjassaan Sosiologinen mielikuvitus Mills toteaa, että "yksilö voi ymmärtää omaa kokemustaan ja arvioida omaa kohtaloaan ainoastaan sijoittamalla itsensä aikakauteensa". Ainoastaan tulemalla tietoiseksi kaikkien samoissa olosuhteissa elävien ihmisten mahdollisuuksista yksilö voi oppia tuntemaan omat mahdollisuutensa elämässä. (Mills 1982, 9.)

Yksilö elää tietyssä sosiaalisessa ja historiallisessa ympäristössä. Nämä ympäristöolosuhteet eivät ole ehtoina ainoastaan sille, millaisia kokemuksemme ovat, vaan myös sille mitä niistä ajattelemme. Sosiologian tehtävä on siis tehdä selkoa kokemuksesta, sitä koskevasta ajattelusta ja näiden suhteesta ympäröivään aikaan ja paikkaan. (Andersen 1988, 6.)

Niin naiset kuin homoseksuaalitkin ovat omassa yhteiskunnassaan ja kulttuurissaan sekä sisäpuolella että ulkopuolella. Tätä asemaa pitää feministinen sosiologi Marcia Westcott (1979, 422) tiedon, näkemyksen ja itsekkyyden lähteenä. Tieto on sosiaalisesti konstruoitunutta (rakentunutta) ja tämä koskee myös homo- ja lesbotutkijoiden tuottamaa tietoa. George Smith on hahmotellut akateemista homo- ja lesbodiskurssia muotoilevia yhteiskunnallisia tekijöitä. Näitä ovat seuraavat: seksuaalisuuden yhteiskunnallinen säätely ja vastarinta säätelyä kohtaan, seksuaalisuutta koskeva kirjallisuus, seksologia, ei-akateeminen seksuaalisuuden historia, feminismi, homoliike, homo- ja lesbo-opiskelijat yliopistoissa, homo- ja lesbotutkijat ja asiantuntijat sekä näiden ja yliopistojen tieteenalojen ja ammatillisten järjestöjen väliset suhteet. Nämä tekijät vaikuttavat toisiinsa. (Smith 1987, 52.)

Suomalaiseen homo- ja lesboliikkeeseen, yhteisöihin ja identiteetteihin ei ole voinut olla vaikuttamatta se, että meiltä puuttuu lähes tyystin akateeminen homo- ja lesbotutkimus. Ensimmäinen suomalainen perusteos homoseksuaalisuudesta, "Rakkauden monet kasvot", ilmestyi vasta 1984 (Sievers & Stålström 1984). Suomessa seksuaalisuuden tutkimus on yleensä seurannut seksologisia perinteitä, jotka eivät ota huomioon yhteiskuntahistoriallisia ja kulttuurisia tekijöitä.

2.2 Sosiaalinen konstruktionismi tutkielman teoreettisena viitekehyksenä

2.2.1 Sosiaalisen konstruktionismin juuret

1970- ja 1980-luvun vaihteessa tapahtui homo- ja lesbotutkimuksessa paradigman muutos. Siihen saakka hallinnut essentialistinen näkemys ei ollut ottanut huomioon sosiaalista ja historiallista viitekehystä, jossa seksuaalisuus tai seksuaalisuudet toimivat. Homoseksuaalisuus käsitettiin historiallisesti ja kulttuurisesti muuttumattomana ilmiönä. Konstruktionistinen näkökulma puolestaan käsittää samansukupuolisen seksuaalisuuden historiallisesti, kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti määräytyneenä ja vaihtelevana. Seksuaalisuus on muuttuvien historiallisten ehtojen vuoksi altis merkityksen, ilmaisun ja kokemusten muutoksille. (Esim. Minton 1987, 169, 170.)

Yksi uuden lähestymistavan suunnannäyttäjistä oli Michel Foucault ja hänen tutkimuksensa seksuaalisuuden historiasta. Konstruktionismin juuret ovat symbolisessa interaktionismissa, Foucault'n diskurssiteoriassa sekä lacanilaisessa psykoanalyysissä (Weeks 1981, 90). Foucault'n seksuaalisuuden historiaa käsitelleet teokset edustavat 1980-luvulla mm. antropologiassa keskeiseksi tullutta käytäntösuuntausta (practice approach) (Ortner 1984, 157).

Käytäntösuuntaus eroaa symbolisesta interaktionismista muun muassa siten, että se on saanut marxilaisia vaikutteita. 1970-luvulla strukturalistiset marxilaiset antoivat kulttuurisille ilmiöille - uskomuksille, arvoille ja luokitteluille - keskeisen tehtävän mallissaan. He käänsivät kulttuurin ideologiaksi. Kulttuuri ideologiana legitimoivat vallitsevan järjestyksen ja mystifioivat eriarvoisuuden ja riiston lähteet. Sherry B. Ortner pitää strukturaalisen marxismin ongelmina kulttuurikäsitteen kapeuttamista ideologiaksi ja näkökulman epähistoriallisuutta. (Ortner 1984, 140, 141.)

Käytäntöteorian mukaan tärkein analysoitava toiminta tai interaktio tapahtuu epäsymmetrisissä tai hallintasuhteissa (mt., 147). Koska hallinta on mallissa keskeistä, ovat merkittävimmät inhimillisen toiminnan muodot niitä, joilla on

aiottuja tai ei-aiottuja poliittisia sisältöjä. Käytäntöteoreettinen tutkimus on inhimillisen toiminnan tutkimista tietystä - poliittisesta - näkökulmasta. Toimivaksi yksiköksi voidaan ottaa joko todelliset historialliset yksilöt tai sosiaaliset tyypit kuten naiset ja työläiset. (Mt., 149.)

Toiminta nähdään suuresti pragmaattisena valintana ja päätöksentekona ja/tai aktiivisena laskelmointina ja taktikointina (mt., 150). Toimijoiden katsotaan olevan mukana suhteellisen kauaskantoisessa oman olemassaolonsa muodonmuutoksessa. Muutos koskee heidän suhdettaan asioihin, ihmisiin ja itseensä. Kehitysnäkökulmasta katsottuna toiminta koskee joksikin tulemista eikä jonkin saamista. (Mt., 152.)

Kulttuuri on yksi käytäntöä rajoittava systeemi. Kulttuuri muovaa käytäntöä rajoittamalla ja estämällä ihmisiä näkemästä, tuntemasta ja tekemästä. Tämä kiinnostaa käytäntöteoreetikkoja enemmän kuin se, mitä kulttuuri sallii. Kulttuuriset ja psykologiset mekanismit muotoilevat ja muuttavat tietoisuutta. Toimintaa rajoittavat järjestelmällisimminkin tavat, joilla kulttuuri kontrolloi maailman määritelmiä toimijoille. Kulttuurinen hallinta ja kontrolli eivät kuitenkaan koskaan ole täydellisiä, vaan niiden laajuudella ja syvyydellä on rajansa. Myös käytäntö muovaa systeemiä. Käytäntö saattaa uusintaa systeemiä, mutta se voi myös muuttaa sitä. Huolimatta siitä, että systeemi on voimakkaasti pakottava, voivat ihmiset toiminnallaan purkaa sen. (Ks. esim. mt., 152 - 154, 159; ks. myös Berger & Luckmann 1967, 61.)

2.2.2 Sosiaalinen konstruktionismi homo- ja lesbotutkimuksessa

Sosiaalisen konstruktionismin peruskysymys on, kuinka samansukupuoliset suhteet muuttuvat kokemuksen ja merkityksen tasolla. Konstruktionistista koulukuntaa edustavat muun muassa Jeffrey Weeks, Mary McIntosh, Ken Plummer, Karin Lutzen, Claudie Lessellier ja Celia Kitzinger.

Konstruktionistinen suuntaus kehittyi homo- ja lesbohistorian tutkimuksen ongelmista. Homovapautusliikkeen laajentuessa 1970-luvulla halusivat homomiehet ja lesbot murtaa homoseksuaalien historiallisen näkymättömyyden. Pyrittiin todentamaan lesbojen ja homojen olemassaolo kaikkina aikoina ja kaikissa paikoissa. Mutta oletuksesta homoseksuaalisuuden ylihistoriallisuudesta oli luovuttava, sillä homoseksuaalisia tekoja ei voitu pitää homoseksuaalisuuden ongelmattomina osoittimina. Homoseksuaalisuus alettiinkin nähdä muuttuvana kokemuksena, jota muotoilee monimutkainen vuorovaikutus valtion instituutioiden, alakulttuurien ja yksilöiden välillä. (Vance 1987, 32, 33.) Seksuaaliset identiteetit nähdään sosiaalisina tuotteina. Ne ammentavat ruumiin biologisista mahdollisuuksista, jotka psyykinen toiminta tekee merkityksellisiksi. Luonto ei määrää seksuaalisia identiteettejä, vaan ne määräytyvät yhteiskunnallisissa suhteissa. (Weeks 1985, 181.)

Sosiaalisesta konstruktionismista on tullut vaikutusvaltainen suuntaus oppositioryhmiä älymystöpiireissä. Konstruktionismi ei kuitenkaan ole juuri vaikuttanut seksologiaan ja biolääketieteeseen. Niissä edelleenkin tehdään tutkimuksia ja teoretisoidaan essentialistisesti olettaen, että seksuaalisuus - erityisesti heteroseksuaalisuus - määräytyy biologisesti ja että homoseksuaalisuus on poikkeavuus, jota on selitettävä. (Vance 1987, 33.)

Carole S. Vance (1987, 33) pitää konstruktionismia uutena ortodoksiana feministisessä ja edistyksellisessä historian tutkimuksessa lesbo- ja homohistorian lisäksi. Monet homo- ja lesbotutkijat ovat kuitenkin kritisoineet konstruktionismia. Jotkut katsovat osittaisen essentialismin hyväksi. Toiset

puolestaan kehottavat tutkimaan heteroseksuaalisuutta.

Essentialismissa 'luonnollinen' on alisteista yhteiskunnalliselle tai sosiaaliselle. Konstruktionismissa yhteiskunnallinen tai sosiaalinen tuottaa sen, mitä pidetään 'luonnollisena'. Essentialismissa ruumis tai biologinen on puhdasta, esisosiaalista. Konstruktionismissa puolestaan ruumis on "aina jo" kulttuurisesti kartoitettu. (Liljeström 1990, 20.)

Molemmissa, konstruktionismissa ja essentialismissa, biologinen erotetaan sosiaalisesta. Essentialismissa biologinen on primaarista, johon lisätään ideologiset ja kulttuuriset tekijät. Tätä lisäämismallia on konstruktionismi arvostellut. Konstruktionismi korostaa interaktiota, keskinäistä riippuvuussuhdetta biologisen ja kulttuurisen välillä. Essentialismin korvaaminen konstruktionismilla ei ehkä kuitenkaan ole ratkaisu biologisen ongelmaan. Biologia ei katoa korostamalla sitä, että ruumiilliset kokemukset ovat aina sosiaalisesti välittyneitä. (Mt., 20.)

Jos seksuaalisuus on sosiaalisesti konstruoitu vallitsevissa valtasuhteissa, on käsitys seksuaalisuudesta "ennen", "ulkopuolella" valtaa tai vallan "takana" kulttuurinen mahdottomuus. Yhtä mahdotonta on erottaa seksuaalisuus sen vallitsevista sosiaalisista järjestelyistä, toisin sanoen heteroseksuaalisuudesta ja edelleen sukupuolikategoriasta. (Ks. esim. mt., 20.)

Homoseksuaalisuus, lesbous ja heteroseksuaalisuus ovat historiallisesti ja yhteiskunnallisesti erityisiä samansukupuolisten ja erisukupuolisten halujen järjestelyjä (Champagne & Kinsman 1987, 27). Samanaikaisesti kun homoseksuaalisuus konstruointiin "sosiaalisena ongelmana", konstruointiin heteroseksuaalinen hegemonia, heteroseksuaalisuuden institutionalisoiminen ainoana sosiaalisesti hyväksyttynä elämäntapana. Heteroseksuaalisella hegemonialla vastustettiin muita mahdollisuuksia, joihin kuuluivat nousevat samansukupuoliseen seksiin perustuvat kulttuurit. Lesbojen ja homomiesten ongelmana on heteroseksuaalinen hegemonia. (Mt., 34.)

Samansukupuolisen seksuaalisuuden tarinat voidaan ymmärtää ainoastaan suhteessa erisukupuolisen seksuaalisuuden historioihin ja päinvastoin. Siksi on katsottava seksuaalisuuden ja sosiaalisen sukupuolen (gender) säätelyä ja suhteita yleisemmin eikä rajoittua kapeisiin käsityksiin "lesbosta" ja "homosta". (Mt., 35.)

3 Tutkimusprosessi ja aineiston analyysi

3.1 Tutkimusprosessin kulku

Tutkielmani ensimmäinen työnimi oli "Vapautumisen ja kontrollin väliset kytkennot: kulttuuriset ja subjektiiviset käsitykset lesbona olemisesta". Celia Kitzingerin teoksen "The Social Construction of Lesbianism" (1987) innostamana kiinnostuin tutkimaan sitä, kuinka lesboidentiteetit ovat kulttuurisesti ja sosiaalisesti tuotettuja. Homoutta ja lesboutta tuotetaan yhteisöissä, liikkeissä ja tiedeyhteisöissä, joiden artikuloimia esityksiä, representaatioita, yksityiset homomiehet ja lesbot muuttavat ja kieltävätkin. Subjektiivissa käsityksissään yksityiset ihmiset esittävät omia käsityksiään homo- ja lesbotodellisuudesta. Lesbous ja homous kulttuurisesti tuotettuna esiintyy myös elokuvissa, joukkotiedotusvälineissä, pilakuvissa, vitseissä ja populaarikirjallisuudessa.

Olin kiinnostunut erityisesti erilaisista lesbouden legitimaatiostrategioista, jotka heijastavat lesbo- ja homoliikkeen diskursseja. Legitimaatiostrategioiksi kutsuin lesboutta koskevia käsityksiä, joilla yksityinen nainen "normalisoi" lesbouden omalla kohdallaan. Oletin, että käsitykset kytkeytyisivät lesbo- ja homotutkimukseen. Yksityinen lesbo voisi normalisoida lesbouden omalla kohdallaan vetoamalla seuraaviin lesbouteen myönteisesti suhtautuviin näkemyksiin: lesbofeminismi, lesbous seksuaalisena suuntautumisena, lesbous identiteettinä, lesbous vaihtoehtoisena elämäntapana, lesbot ja homot vähemmistönä tai osakulttuurina. (Ks. Kitzinger 1987.)

Halusin pohtia näiden legitimaatiostrategioiden seurauksia sekä liikkeen että yksilön keskeiselle ongelmalle: kuinka liittyä yhteiskuntaan tai yhteisöön oman erityisyytensä tai yksilöllisyytensä säilyttäen. Oletin, että liikkeen kohdalla ongelma kiteytyisi kysymykseksi "integraatio vai erilliskulttuuri". Yksilön ongelmana katsoin olevan sen, että on tarve kuulua yhteisöön, joka tukee lesboidentiteettiä, mutta joka toisaalta saattaa uhata yksilöllisyyttä.

Tutkimusprosessini edetessä luovuin kuitenkin subjektiivisten käsitysten selvittämisestä. Alkuperäisestä tutkimusideastani säilytinkin ainoastaan olettamuksen vapautumisen ja kontrollin välisistä kytkennoistä. Siten kiinnostuin enenevästi poliittisista sisällöistä sekä vastarinnan mahdollisuuksista ja rajoista.

Tutkimusongelman kehittelyyn vaikuttivat suuresti myös aineiston keruuseen ja mahdollisiin analyysimenetelmiin liittyvät pohdinnat sekä ryhmäjäsenyyteni homo- ja lesboyhteisössä. Subjektiivisten ja kulttuuristen käsitysten selvittäminen olisi edellyttänyt sekä yksittäisten lesbojen haastattelua että homoliikkeen käsitysten jäljittämistä joko liikettä koskevasta tutkimuskirjallisuudesta ja/tai suomalaisen homoliikkeen erilaisista kulttuurituotteista, lähinnä lehdistä. Tehtävä oli liian mittava, joten tutkimusongelmaa oli rajattava.

Omat kokemukseni ja hämmennykseni suomalaisen homoliikkeen tarkkailijana sekä lesbotoiminnan aktivistina saivat minut kiinnostumaan homo- ja lesboliiikkeen poliittisuudesta. Hämmennykseni nousi siitä, että SETAn käyttämät käsitteet - kuten tasa-arvo, syrjintä, integraatio ja avoimuus - tuntuivat sisällyksettömiltä. Hämmennystä lisäsi sekin, että tasa-arvon, syrjinnän ja integraation suhteen tilanne ei juuri ollut muuttunut yli kymmenessä vuodessa. Kuitenkin muutosta oli tapahtunut lesbojen ja homomiesten elinoloissa.

Halusin löytää homoliikkeen käyttämille käsitteille sisällön ja etsin sitä uusimmasta lesbofeministisestä seksuaalipoliittisesta kirjallisuudesta. Tutustuin myös muiden maiden homoliikkeiden historiasta tehtyihin tutkimuksiin. Löysin viittauksia siihen, kuinka monet homoliikkeen omaksumista poliittisista strategioista toimivat itseasiassa homomiesten, ei lesbojen eduksi. Jouduin myös kyseenalaistamaan oman näkemykseni lesbona olemisesta sikäli, että olin ehkä kriitikkömästi ollut identiteetin ja yhteisöllisyyden puolestapuhuja. Tutkimusongelmani alkoi kiteytyä suomalaisen homo- ja lesboliikkeen poliittisten strategioiden selvittämiseksi.

Tutkielmani kysymyksenasettelu on siis muuttunut prosessin aikana. Kari Palonen toteaaakin, että kokoava kysymyksenasettelu voidaan tehdä vasta esityön jälkeen. Tutkimuksen esityö sisältää aineiston hankinnan, läpikäynnin, alustavan luokittelun, kiinnostavien teemojen esiinoton sekä alustavat ideat siitä, kuinka päästä aineistosta aineiston ylittävään kohteeseen. Tutkijan on tiedettävä kohtalaisen tarkkaan, mitä hänen aineistostaan on saatavissa irti, ennen kuin hän voi päättää, millaisia kysymyksiä hän sille asettaa. (Palonen 1988, 140.)

Lukemani kirjallisuuden pohjalta olen muodostanut täsmälliset aineistolle esitettävät kysymykset. Luokiteltuani aineiston näiden kysymysten ympärille olen palannut kirjallisuuteen etsien sieltä syvempää ymmärtämistä ja tulkintoja omasta aineistostani nousseelle teoreettiselle otokselle. Olettamukseni on ollut, että aineistosta noukitut otokset ovat "jälkiä" ideologioista ja käsityksistä, joilla on tietty historiallinen tausta ja tietyt seuraukset poliittiselle toiminnalle sekä homomiesten ja lesbojen käsityksille itsestään.

Olen pyrkinyt näin rakentamaan suhteen yleisen ja erityisen välille. Konkreettinen tutkimusaihe, josta voidaan suoraan tehdä havaintoja, ilmentää erityistä. Yleinen tulee siitä, että erityinen vedetään teoreettisen tai abstraktin käsitteen alle (esimerkiksi liberalismi). Myös laajemmissa empiirisissä yleistyksissä (homomiesten ja lesbojen vapautuminen) on kyse yleisestä. Yleinen ilmenee erityisessä, kun lähdetään liikkeelle yleisestä ja päädytään empiiriseen erityiseen.

Yleisen löytämisessä tieteellinen kirjallisuus on lähtökohtana. Käyttämässäni kirjallisuudessa yleisenä teoreettisena tarkastelukulmana tai koulukuntana on ollut sosiaalinen konstruktionismi. Tämän lisäksi tarkastelen sille vastakkaista, essentialistista teoreettista näkemystä. Jotta "yleinen" täsmentyisi ja alkaisi lähestyä "erityistä", olen tutustunut kirjallisuuteen, jossa homoseksuaalisuutta ja homoliikkeitä on tarkasteltu sosiaalisesta konstruktionismista käsin. Täsmennetty "yleinen" saadaan selvittämällä sitä, kuinka ajatuskonstruktiot (ideologiat, diskurssit) realisoituvat. Täsmennys tulee alustavasti kirjallisuudesta ja viimeistään empiirinen aineisto antaa ainekset täsmennykselle. Kirjallisuudesta olen etsinyt tulkintoja, jotka ovat sopineet omaan aineistooni. Oman aineistoni "erityisen" avulla voin myös tuoda jotain uutta "yleiseen".

Melkoinen osa tutkimuskirjallisuudesta on Englannista ja Yhdysvalloista. Näissä kirjoissa "yleinen" on johdettu näiden maiden tilanteesta. Miten sovittaa suomalainen "erityinen" "yleiseen"? Missä määrin yleistys homovapautusliikkeen kasvun ehdoista toimii suomalaisen liikkeen kohdalla? Mitä erityispiirteitä suomalaisessa homopolitiikassa on? Mistä erot johtuvat? Näihin kysymyksiin olen pyrkinyt löytämään osittaisia vastauksia.

Tutkielmassani olen pyrkinyt hermeneuttiseen, ymmärtävään otteeseen. Olen sijoittanut poliittiset strategiat kulttuuriseen ja sosiaaliseen kontekstiin. Poliittiset strategiat nähdään osana kokonaisuutta, homomiesten ja lesbojen olemassa

oloon vaikuttavista historiallisista ehdoista käsin. Ymmärtämistä edistää se, että jaan ainakin osittain samanlaisia kokemuksia ja saman maailman kuin aineistona käytettyjen tekstien kirjoittajat. Paikoitellen oman kokemukseni ovat antaneet ensisijaiset johtolangat tulkinnoilleni.

Tutkielmani on myös kirjallisuutta kokoava työ, jossa olen pyrkinyt selvittämään, miten poliittisia strategioita on muualla tutkittu, millaista keskustelua eri strategioiden toimivuudesta käydään ja miten strategiat kytkeytyvät tutkimukseen ja yhteiskunnallisiin ehtoihin.

3.2 Tutkielmani kvalitatiivisen aineiston luonnehdintaa

Aineistoni koostuu SETA-lehdistä vuosilta 1975 - 1989. SETA-lehti on Seksuaalinen tasavertaisuus ry:n julkaisu, joka alkoi ilmestyä 1975. Alkuvuosien monisteesta lehti kehittyi normaaliksi ladotuksi, mielipidelehtitukea saavaksi aikakausjulkaisuksi, joka on ollut saatavissa myös kaupallisen jakeluverkoston välityksellä. SETAn jäsenten lisäksi lehteä ovat lukeneet myös järjestöön kuulumattomat. Sitä on jaettu päättäjille, asiantuntijoille ja kirjastoihin. Lehti on ilmestynyt 4 - 6 kertaa vuodessa. Ensimmäisestä kymmensivuisesta monisteesta lehti on kasvanut 30 - 60-sivuiseksi. Lehden numeroita 1/1987 ja 2/1987 en ole käsitellyt, koska en ole saanut niitä (vaivattomasti) käsiini.

Vuosien 1975 - 1989 lehdistä olen poiminut aineistooni tietyt tekstit (teoreettinen otos). Homoliikkeen aktivistit ovat kirjoittaneet tekstit. Nämä julkiset tekstit on tarkoitettu sekä homoseksuaaleille että ei-homoseksuaaleille, erityisesti päättäjille. Tekstien agentteina ovat homopoliitikot, jotka tulkitsevat ryhmän elämää ja ottavat kantaa. Reflektiivissa teksteissä lausutaan suoraan merkitys tai tulkinta (tietoiset, intentionaaliset tekstit). Tekstit ovat julkisia, kollektiivisia esityksiä, joista helposti paljastuu fraaseja, konventioita. Kollektiivisuus ilmenee siinä, että kirjoittajat käyttävät samoja käsitteitä.

Kvalitatiivinen ote on mm. sitä, että etsitään tekijöitä, jotka ovat ilmiössä mukana eikä syy- ja seurausketjuja. Olen tiivistänyt aineiston irrottamalla erilleen tutkimusongelman kannalta olennaisen. Erityisesti pääkirjoitukset ovat olleet hedelmällinen osa-aineisto. Otantani on siis teoreettinen: tekstit on valittu aineistosta sen perusteella, kuinka niissä tulee esiin yleinen teoreettinen teemani ja tutkimuskohteeni (poliittiset strategiat). Puhtaiden tapausten joukkoa olen rajannut nojautumalla saturaatiopisteeseen. Saturaatiopisteessä tekstit ovat toistaneet itseään. Olennainen ja teksteille yhteinen on tullut esiin. Saturaatiohypoteesi edustaa otannan ja edustavuuden ongelman yhtä ratkaisua. Saturaatiopisteen saavuttaminen merkitsisi samaa kuin väite, että lisää havaintoyksikköjä ei enää tarvita. (Roos 1987, 31, 32.)

Aineiston analyysissä eivät ole merkittäviä tavanomaiset taustamuuttujat, jotka liittyvät tekstin kirjoittajaan (ikä, sosiaaliluokka). Sen sijaan lausunnot luokitellaan sen mukaan, mitä poliittisia strategioita ne heijastavat ja miten ne kuvaavat poliittisia strategioita. Tekstejä käsitellään siis esityksinä tietyistä poliittisista strategioista. Kukin poliittinen strategia ilmenee teksteissä jonakin narratiivisena rakenteena.

3.3 Homoliikekö politiikkaa? Poliittisuuden paljastaminen ja tulkitseminen tutkimustehtävänä

Jokainen vallassa oleva ryhmä kertoo oman tarinansa siten, kuin se toivoisi sen

uskottavan, tavalla, jolla se ajattelee edistävänsä omia etujaan (Becker ja Horowitz, 1972; Kitzingerin mukaan 1987, 1). Tämä pätee myös alistettujen ryhmien tapaan esittää oma tarinansa.

Poliittisilla strategioilla tarkoitan liikkeen tavoitteiden artikulointia, liikkeen käyttämiä perusteluja homomiesten ja lesbojen yhteiskunnallisen aseman parantamisen tärkeydelle sekä liikkeen näkemyksiä siitä, miten tavoitteisiin voi päästä.

Menetelmäkseni olen valinnut Kari Palosen kuvaileman tekstianalyysin, joka soveltuu hyvin tutkimusongelmani selvittämiseen. Palosen menetelmän oletukset politiikasta ja luokituksesta ovat yhdenmukaisia teoreettisen viitekehäkseni kanssa. Käytäntöteoreettinen tutkimus tutkii toimintaa poliittisesta näkökulmasta ja tärkein analysoitava toiminta tapahtuu epäsymmetrisissä suhteissa. Myös Palonen torjuu essentialismin. Hän katsoo, että luokitukset ovat puolueellisia ja tarkoitushakuisia.

Kari Palosen (1988, 13) mukaan tutkimus on tulkintaa ja tulkintana tutkimus muistuttaa läheisesti politiikkaa. Palonen sitoutuu teoksessaan "Tekstistä politiikkaan" näkemykseen politiikan aspektiluonteesta, jolloin ei ole mieltä kysyä, onko jokin ilmiö politiikkaa tai poliittinen vai ei. Sen sijaan on kysyttävä, missä sen (mahdollinen) poliittinen aspekti tai poliittisuus tulee näkyviin. 'Politiikka' on suhteessa siihen, mitä politiikalla tai poliittisuudella ymmärretään. (Mt., 19.)

Harmoniaperspektiivin mukaan politiikka on yhteisten asioiden hoitoa. Konfliktiperspektiivistä käsin taas politiikasta ei voi puhua ilman vastustusta ja vastustajia. Tarkasteltaessa ilmiön poliittisuutta konfliktiperspektiivistä on otettava etäisyyttä vallitsevaan legitimointi-ideologiaan. Toimintaa on arvioitava suhteessa konfliktitilanteen osapuoliin ja heidän politiikkoihinsa. (Mt., 20.)

Koska homomiehet ja lesbot ovat yhteiskunnan syrjimä vähemmistö, voidaan liikkeen poliittisuus oivallisesti mieltää juuri konfliktiperspektiivistä. Liikkeen poliittisuus ilmenee yrityksissä muuttaa yhteiskunnallisia alustus- ja hallintasuhteita. Ryhmän vapautustaistelun ytimessä on kyky nimetä sortajansa tai vastustajansa. Ajan kuluessa vastustajat ja keskeiseksi nähty syrjinnän sijaintipaikka muuttuvat ja tämä muuttaa myös liikkeen politiikkaa.

3.3.1 Aineiston tulkinta

Tulkintani homoliikkeen poliittisista strategioista ei pyri olemaan tyhjentävä ja kaikenkattava. Palonen (1988, 15) huomauttaa, että jokaiselle tulkinnalle voidaan esittää vastaväitteitä ja vaihtoehtoja. Kaikki tulkinnat eivät kuitenkaan ole samanarvoisia, vaan tulkinta tutkimuksena merkitsee eron tekemistä kyselemättömän ja kyselevän, naiivin ja problematisoivan käsitysten tyyppin välillä (mt., 15). Lähtökohtani tutkia homoliikkeen poliittisia strategioita merkitsee totutusta poikkeavaa kysymyksenasettelua, sillä yhteiskunnan suhtautumisen sijasta tarkastelenkin alistetun ryhmän omaa "puhetta" ja pyrin tulkitsemaan sitä kriittisesti.

Pyrin asettamaan uusia kysymyksiä. Problematisoiva otteeni näkyy siinä, että pyrin kontekstualisoimaan SETA-lehdistä tekemiäni huomioita liittämällä ne aikansa homo- ja lesbotutkimukseen, suomalaisen yhteiskunnan ja homoyhteisön tilaan sekä erittelemällä lehdessä esiintyvien keskeisten käsitteiden poliittisia sisältöjä ja olettamuksia homoseksuaalisuuden luonteesta ja homoseksuaalien ja ympäröivän yhteiskunnan välisestä suhteesta.

Palonen esittää, että tulkinta suuntautuu 'tutun' problematisointiin, jo tunnetuksi oletetun oudoksi osoittamiseen (mt., 16) . Tutkimus tulkintana pyrkii avaamaan liikkumatilaa käsitysten moninaisuudelle ja kiistoille. Tällöin tutkija luopuu essentialistisesta olettamuksesta, jonka mukaan asiat todella ovat jotenkin. Filosofissa kutsutaan agnostismiksi kantaa, jossa tyydytään erittelemään erilaisia käsityksiä asioista, tulkintojen sisältöä, problematisointitapaa, esittämistoriikkaa. (Mt., 16.)

Poliittisuutta etsittäessä ovat henkilöviittaukset tärkeitä. Niitä eritellen voidaan päästä selville siitä, ketä vastustetaan ja kenen kanssa liittoudutaan. Samoin tärkeitä ovat kannanotot jonkin asian puolesta tai sitä vastaan. Kun tekstissä ilmaistaan jokin kanta, on tulkinnassa kysyttävä, keitä tai mitä tällä kannalla samalla vastustetaan, keitä tai mitä kannatetaan. (Mt., 30.)

Poliittisia aspekteja tekstistä voidaan löytää etsimällä luokituksia. Käsitteiden käyttö sisältää jo kätkeytyjä erotteluja ja luokituksia, jotka voidaan tulkinnassa eksplikoida.

"Mistä erottelut saadaan, miten vaihtoehdot asetetaan, millaisia sitoumuksia luokitusten käyttöön kätkeytyy, miten luokittelulla voidaan tietoisesti politikoida? Tällaisten kysymysten erittely on perustavaa politiikkaa teksteistä lähtien tutkittaessa." (Mt., 31.)

Myös luokitusten näennäiseen puuttumiseen on tutkijan kiinnitettävä huomiota (mt., 31).

Essentialistisen kannan mukaan luokitukset ovat peräisin asioiden luonnosta, nominalistinen kanta näkee ne ihmisten keksiminä ja periaatteessa mielivaltaisina. Näiden välissä on konventionalistinen kanta. Sen mukaan luokitukset ovat eräänlaisia sopimuksia. Se miten tekstissä luokitukset esitellään, antaa viitteitä koko tekstin merkitysrakenteesta. (Mt., 32.)

Nostaessaan luokitukset tulkintateemaksi tutkija sitoutuu nominalistiseen kantaan. Mielivaltaisiksi ymmärretyissä luokituksissa voi olettaa olevan poliittisesti kiinnostavia ulottuvuuksia. "Nominalistinen kanta voidaan radikalisoita teesiksi, että luokitukset ovat aina puolueellisia ja usein myös tarkoitushakuisia." (Mt., 32.)

Kannanottojen tulkinnassa on usein tärkeämpää kiinnittää huomiota luokituksiin, joita kannanotot edellyttävät, kuin itse kannanottojen välisiin vastakohtiin (mt., 33). Esimerkiksi SETAn vaatimus suojaikärajoiden saattamisesta samoiksi kuin heteroseksuaaleilla ja vaatimus kehotuskieltopykälän kumoamisesta saattavat edellyttää sitä, että SETA luokittelee homoseksuaalisuuden yksilön pysyväksi ominaisuudeksi, jota ei voi valita ja johon ei voi viettää. Tätä essentialismia edustaa 'seksuaalisen suuntautumisen' käsite. Toisaalta kannanottoa voidaan perustella yksilön valinnanvapaudella.

On tärkeää tunnistaa, minkä vastakohtana tai vaihtoehtona tietty käsite tai termi esiintyy. Esimerkiksi käsitteen 'integraatio' vastakohtana on käytetty 'erilliskulttuurin' käsitettä. Mutta olennaisia eivät ole ainoastaan erottelut vaan myös rinnastukset. Kaikki hyvät asiat saatetaan rinnastaa huolimatta siitä, etteivät ne ehkä ole yhdistettävissä. Samaan tapaan voidaan samastaa vastustettavia asioita. (Mt., 34.)

SETA-lehdet ovat olleet erityisen hedelmällisiä luokittelujen kannalta. Käsitteet 'seksuaalivähemmistöt', 'syrjitty vähemmistö', 'homoseksuaalit', 'homo', 'lesbo', 'lesbolaiset', 'hintti', 'homoseksuaalit miehet ja naiset', 'naiset ja miehet', 'homot ja

lesbot' sekä 'homomiehet ja lesbot' eivät ole toistensa synonyymejä, vaan sisältävät tärkeitä merkityseroja. Käsitteiden käyttöyhteys vaihtelee. Jotkin käsitteistä on otettu käyttöön vasta viime vuosina ja jotkut ovat olleet yleisimmin käytettyjä käsitteitä 1970-luvun SETA-lehdissä.

Tulkitsijan on itse rekonstruoitava joitakin yleisempiä 'ideoita', joista käsin hän voi tarkastella käytettyjen ilmausten merkityserojen merkittävyyttä (mt., 35). SETA-lehdessä vaihdelleet keskeiset käsitteet tarjoavat perustan kysymyksenasettelulleni. 'Seksuaalivähemmistöt', 'syrjintä', 'integraatio', 'seksuaalinen tasavertaisuus', 'erilliskulttuuri', 'itsesyryntä', 'kaappihomo', 'avoimuus', 'homo- ja lesboyhteisö', 'osakulttuuri', 'identiteetti' - kukin näistä käsitteistä liittyy tiettyyn aikaan ja tilanteeseen sekä homo- ja lesbotutkimukseen. Jokaisella käsitteellä on myös poliittisia sisältöjä, sillä ne suuntaavat toimintaa tiettyyn suuntaan ja myös näkemys toimijasta ja toiminnan luonteesta on vaihtelee.

3.3.2 Retoristen rakenteiden ja tekstien sitominen kontekstiinsa

Arkikielessä retoriikalla tarkoitetaan nykyään lähinnä ajatuskuvioita, joilla pyritään vetoamaan auditorioon, siihen 'yleisöön', jolle argumentointi suuntautuu. Tekstin retoriset rakenteet liittyvät tilanteeseen, jossa joku henkilö vedoten, vakuuttaen tai käännäyttäen argumentoi yleisölleen. Tekstissä on siis henkilöitä läsnä. Tutkijan tehtävänä on tunnistaa tekstiin sisältyviä argumentoijan ja yleisön tai yleisöjen välisiä suhteita. (Palonen 1988, 39, 40.)

Retoriikka on sidoksissa konfliktiasetelmaan, jolloin argumentointi on aina poliittista. Argumentteja ei voi asettaa paremmuusjärjestykseen jälkiviisaasti irrallaan argumentointitilanteen poliittisesta asetelmasta. (Mt., 44.)

Tekstin kontekstualisointi suuntaa huomion yksilöiviin ja historiallisiin aspekteihin tekstissä. Tekstiä ei lueta sellaisenaan, vaan se sidotaan merkitysyhteyksiinsä. (Mt., 61.) Kontekstualisointi tuo esiin tekstin poliittisen ulottuvuuden. Se auttaa kysymään, kenelle, milloin ja missä suhteessa tietyllä tekstikohtalla on 'merkitystä'. Tulkinnalle keskeinen taito on lukea rivien välistä. Teksti on sidottu enemmän tai vähemmän huomaamattomin viittein joihinkin merkitysyhteyksiin. (Mt., 62.)

Tekstillä on alkuperä- ja käyttökonteksti. Tekstin alkuperä kontekstitasona tarkoittaa niiden kysymysten identifiointia, joihin vastaamiseksi teksti voidaan tulkita kirjoitetuksi. (Mt., 64.) Samalla tekstillä on eri konteksteissa käytettynä erilainen poliittinen merkitys (mt., 65).

Kontekstualisoivassa, historiallisessa tutkimusstrategiassa on tulkitsijan ensin suhteutettava teksti vastaukseksi niihin kysymyksiin, joihin vastaamiseksi teksti on kirjoitettu. Vasta sen jälkeen tulkitsija voi kehittää vaihtoehtoista tulkintaa. Näin vältetään jälkiviisaus ja maksimoidaan ennakkoviisaus. (Mt., 67.)

Politiikan muutos ilmenee mm. kysymyksenasettelun muutoksissa. Kysymyksenasettelu asettaa vastaamiselle ehtoja ja rajoituksia. Uusia kysymyksiä voidaan ottaa esille ja uusia alueita politisoida ja uudelleenajotella politiikan muotoja. (Mt., 99.)

Etsittäessä politiikkaa teksteistä ovat sanasto, käsitteistö sekä niiden historia avaimia merkitysmuutoksiin (mt., 100). Sanastolliset muutokset ilmenevät uusien sanojen käyttöönotossa sekä toisten poisjäännissä. Huomionarvoisia ovat myös etenkin tietoisesti luodut uudissanat, neologismit. Uudissanoilla halutaan viitata aiemmin nimeämättömään asiaan tai täsmentää sanankäyttöä. Neologismeista

harvat vakiintuvat yleiseen kielenkäyttöön. Uudissanojen alkuperän tunnistaminen voi kuitenkin antaa viitteitä käsitteellisistä muutoksista. (Mt., 101.) Yleiseen kielenkäyttöön vakiintuneita neologismeja ovat SETA-lehdissä olleet muun muassa homofobia sekä homoherkkyys, englanniksi gay sensibility.

Myös koko kielenkäyttö voi muuttua niin, että muutos osoittaa yhteismitattomuutta koko aikaisemman ajatustavan ja käsitteenmuodostuksen kanssa.

"Nämä ajatus- ja puhetapojen muutokset eivät välttämättä aina näy yksityisissä sanoissa tai edes käsitteissä, vaan tulevat näkyviin vasta käsitteiden suhteiden ja niitä yhteen liittävien historiallisten tilanteiden tasolla. Tässä mielessä voidaan puhua tilanteista, joissa poliittiset konfliktit näyttäytyvät erilaisten 'poliittisten kielten' tasolla, joista kukin muodostaa enemmän tai vähemmän kiinteän käsittekompleksin ja joiden terminologiaa ei ymmärrä irrallaan tästä kompleksista." (Mt., 101.)

SETA-lehdessä tällaista ajatus- ja puhetavan muutosta edustaa etenkin kausi 1980 - 1982.

Vaikka vähittäiset merkitysmuutokset ovatkin teksteissä normaaleja, ovat äkilliset muutokset, niiden identifiointi ja täsmentäminen tulkinnan kannalta kiehtovampia. Uudissanojen ja uusien iskulauseiden esiinnousua voi arvioida merkitysmuutosten avaimina. Iskulauseet saattavat merkitä mahdollista käännettä sekä politiikan ymmärtämistavassa että ohjelmallista lähtökohtaa liikkeen uudelleen suuntautumiselle. (Mt., 103.)

Palosen analyysia voi verrata kvalitatiivisen tekstianalyysin yleisiin periaatteisiin. Ensimmäisessä vaiheessa etsitään tekstille globaalinen rakenne eli tekstin yleinen teema, aihe tai ydin, joka voi olla esimerkiksi tekstissä esitetty peruskäsite. Globaalisen ajattelun lähtökohta on se, että ihmisten kertomukset eivät vaihtelee mielivaltaisesti, vaan määrittyvät sosiaalisesti ja kulttuurisesti (kollektiivinen representaatio). Jokaisessa tarinassa on niin sanottuja konventioita. Esimerkiksi käytetään samoja stereotyyppisiä juonia kertomuksessa, vaikkakin yksityiskohdat vaihtelevat. Tehtävänä on nähdä, mistä konventiosta tai tyypistä tarinassa on kysymys.

3.3.3 Aineiston ja tutkimuskohteen välinen suhde

Tutkimuksen kohteena ei ole tietty aineisto sinänsä. Aineiston avulla voidaan tehdä päätelmät tietystä ilmiöstä, tutkimuskohteesta. Suhde kohteen ja aineiston välillä on tulkinnanvarainen. Tutkijan muodostama konstruktio ei ole yksinkertaisesti 'johdettavissa' hänen aineistostaan. Konstruktio sisältää aineiston kannalta tarkastellen jotakin 'luvatonta'. Päätelmä ei myöskään kata kaikkea aineiston sisältämää 'tietoa'. Päätelyssä joudutaan aina valikoimaan ja pelkistämään. Päätelyssä esitetään tulkinta olennaisesta ja toisarvoisesta sekä kiteytetään olennaista tavalla, joka 'ylittää' aineiston. (Palonen 1988, 137.)

Samaan tapaan kvalitatiivisen tekstianalyysin toisessa vaiheessa etsitään tarinan rakenne, makrostruktuuri, tarinan narratiivinen rakenne. Ilman teoreettista viitekehystä on narratiivista rakennetta vaikea keksiä. Narratiivisen rakenteen tehtävänä on organisoida ainekset loogisesti eteneväksi tarinaksi.

Kvalitatiivisessa tekstianalyysissä informaation vähentämistä kutsutaan poispyyhkimiseksi. Heikossa poispyyhkimisessä pyyhitään pois epäolennainen narratiivisen rakenteen tai yleisen teeman kannalta. Pelkistetyn tekstin äärellä pyritään löytämään narratiiviselle rakenteelle tai yleiselle teemalle abstraktimpi käsite.

Tekstin pelkistämisen jälkeen teksti pilkotaan osiin niin sanotuiksi faktoiksi, jotka toimivat tekstianalyysin aineistona. Faktat ovat autenttisia lauseita tarinasta. Tulkinnassa on tärkeää, että faktat ovat sosiokulttuurisesti määrittäneitä. Faktat tulkitaan yleiselle kielelle. Sosiaaliset ja kulttuuriset ainekset esitetään yleisemmissä yhteiskunnallisissa ja sosiokulttuurisissa puitteissa. Näin saadaan tyyppitarina jostakin ilmiöstä. Jokainen tarina on epätäydellinen ja aukkoja joudutaan paikkaamaan muista lähteistä.

Seuraavissa luvuissa esittelen aineistoa päätelmien ja tulkintojen yhteydessä. Aivan aluksi tarkastelen suomalaisen homoliikkeen syntyä 1960- ja 1970-luvun vaihteessa sekä yleisiä homoliikkeen kehittymiseen vaikuttavia tekijöitä.

4 SETAn poliittiset strategiat 1970-luvulla

4.1 Homoliikkeen kehittymisen ehdot

4.1.1 Suomalaisen homoliikkeen synty 1960-luvun lopulla

Homoseksuaalisuuden käsitteellistäminen käyttäytymiseksi ja yhdeksi lukuisista seksuaalisista poikkeavuuksista 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun suomenkielisessä kirjallisuudessa vaikutti suomalaisen homoliikkeen muotoutumiseen tavoilla, jotka ovat nähtävissä myös aineistonani käyttämässäni SETA-lehdissä. SETA ei puhtaasti seurannut eurooppalaista ja yhdysvaltalaista homovapautusliikettä, vaan rakensi ohjelmansa osittain suomalaiselle seksuaalipoliittiselle keskustelulle. Ilmeisesti suomalaisen homoliikkeen juurien kytkeytyminen 1960-luvun seksuaalipoliittiseen keskusteluun ja kulttuuriradikaalien mielenkiintoon on osaltaan vaikuttanut suomalaisen homoliikkeen epävarmuuteen omasta imagostaan.

Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa järjestäytynyt homoliike syntyi aiemmin ja oli alusta lähtien homoseksuaalien omissa käsissä. Homoseksuaalien järjestäytymättömyys, ilmitulon pelko ja rankaiseva lainsäädäntö tekivät suomalaisista homoseksuaaleista riippuvaisia heteroseksuaalisista puolestapuhujista.

Suomessa julkinen keskustelu homoseksuaalisuudesta alkoi lähinnä heteroseksuaalien aloitteesta 1960-luvulla. Lars Ullerstamin "Erotiska minoriteter" -kirjan ilmestyminen ruotsiksi 1964 sekä Ilkka Taipaleen siitä Ylioppilaslehteen kirjoittama esittely edelsivät järjestäytyntä homoliikettä. Ullerstamin kirjan suomenkielinen laitos, "Sukupuoliset vähemmistöt", ilmestyi 1968. Kaksi muuta tärkeää kirjaa olivat Ilkka Taipaleen toimittama "Sukupuoleton Suomi. Asiallista tietoa seksuaalikäytöksistä" (1966) sekä Alex Comfortin teos "Sukupuolisuus ja yhteiskunta" (1967). Näissä kirjoissa perusteltiin homoseksuaalisten tekojen dekriminialisoinnin tarpeellisuutta ja viitattiin lähinnä Kinseyn tutkimuksiin homoseksuaalisen käyttäytymisen yleisyydestä. 1960-luvun loppu oli merkittävä myös sikäli, että myös kaunokirjallisuuden käänöksissä alkoi esiintyä homoseksuaalisia säikeitä. Homoseksuaalisuus oli siis tulossa keskusteltavaksi edistyksellisissä piireissä, älymystön joukossa. Rahvaan tietoisuuteen homoseksuaalit jyräsi Iltä-Sanomat etusivun kohujutullaan "Homoseksuaalipesä Helsingissä" elokuussa 1966. Siinä kirjoitettiin seuraavaa: "Homoseksualismi on saamassa entistä avoimempia ja vaarallisempia muotoja Suomessa". Uutinen oli todiste homoseksuaalisen alakulttuuriyhteisön vakiintumisesta Suomessa. John D'Emilion (1983) mukaan alakulttuurien synty on välttämätön, joskaan ei riittävä, edellytys politisoitavan homoyhteisön kehittymiselle.

Seksuaalirikoslainsäädäntöä uudistamaan oli asetettu komitea vuonna 1967. Samana vuonna perustettiin Toisen säteen ryhmä, joka edelsi Marraskuun liikkeen Työryhmä 13:a. Marraskuun liike toimi erilaisten yhteiskunnassa kaltoin kohdeltujen ryhmien puolesta. Tämä kontrollipoliittinen yhdistys oli perustettu 1967. Loppuvuodesta 1968 päätettiin perustaa Keskusteluseura Psyke. Psyke ry. oli ensimmäinen suomalainen homojärjestö ja sille syntyi alajärjestöjä ympäri Suomea. Muita samoihin aikoihin perustettuja yhden asian yhdistyksiä olivat muun muassa Sexpo, Sadankomitea ja Yhdistys 9. Tiettävästi järjestäytyneen

homoliikkeen synnytysspuuhissa ei ollut homoseksuaaleja naisia, mutta Psyken toiminnan alettua heitä tuli mukaan.

Populaaritieteelliset seksuaalista käyttäytymistä tarkastelevat suomenkieliset kirjat levittivät tietämystä laajempiin kansalaispiireihin ja tavoittivat myös homoseksuaaleja kansalaisia etenkin koulutetun väestön keskuudessa. Omille tuntemuksille oli nyt löydettävissä nimi 'homoseksuaalisuus'. 1971 Gummerus julkaisi tsekkiläisen Kurt Freundin teoksen "Homoseksuaalisuus". Kirja ilmestyi Seksologia-sarjassa, jossa julkaistavien teosten tarkoituksena oli antaa "luotettavaa tietoa sukupuolisesta käyttäytymisestä ja siten vaikuttaa vapaamman ja onnellisemman seksuaalisen kanssakäymisen hyväksi sekä eri yksilöiden välillä että koko yhteiskunnassa". Kirja oli

"ensimmäinen suomen kielellä julkaistu tieteellisiin tutkimuksiin perustuva selvitys homoseksuaalisuudesta, sen eri muodoista, vaikutuksista ja homoseksuaalisuuden synnystä esitetyistä teorioista. Perusteellisesti eri maissa suoritettuja tutkimuksia referoimalla tekijä osoittaa, kuinka väärin tätä suurinta seksuaalisesti poikkeavien ryhmää kohdellaan." (Osa takakannessa olleesta kirjan esittelystä.)

Freund noudattaa seksologialle tyypillistä seksuaalisten poikkeavuuksien luokittelua käsitellessään sukupuolisia poikkeavuuksia, joihin hän lukee myös homoseksuaalisuuden. Hän tarkastelee homoseksuaalisia miehiä ja ainoastaan viittaa naisiin joissakin kohdin. Freund kirjoittaa maskuliinisten homoseksuaalisten naisten ja feminiinisten homoseksuaalisten miesten muodostamasta homoseksuaalisesta alakulttuurista, jonka ilmapiiri muiden homoseksuaalien mielestä oli epämieluisa, ehkä "puolimaailmallinen". Freund toteaa, että toistaiseksi ei koskaan ole onnistuttu muuttamaan homoseksuaalia heteroseksuaaliksi. Hänen mukaansa homoseksuaaleille olisi suotava mahdollisuudet perustaa laillinen kommunikaatioverkkonsa sekä riittävästi heidän erikoistarpeitaan palvelevia vapaa-ajan toimintoja. (Freund 1971, 138, 142, 143.)

Sama seksologinen diskurssi on myös "Sukupuolisuus ja yhteiskunta" - sekä "Sukupuoleton Suomi" -kirjassa. Edellinen ilmestyi Otavan Jokamiehen korkeakoulu -sarjassa ja jälkimmäinen Tammen Hyvä tietää - sarjassa. Homoseksuaalisuus on kaikissa näissä kolmessa kirjassa ymmärretty lähes täydellisesti miesten homoseksuaaliseksi käyttäytymiseksi ja yhdeksi poikkeavan sukupuolisuuden ilmentymäksi. Voyerismi, transvestismi, transseksualismi, donjuanismi sekä nymfomania on esitetty muina poikkeavan seksuaalikäyttäytymisen muotoina vuonna 1974 ilmestyneessä Seksologia-teoksessa. Teoksen tarkoituksena oli vastata ennen muuta terveydenhuoltohenkilöstön, opettajien ja muiden seksuaalineuvojien ja -kasvattajien tarpeisiin. (Hytönen ym. 1974, 260 - 263.)

Homoliikkeen aktivistien vastadiskurssien voi havaita kehittyneen Seksologia-teoksen artikkelissa "Homoseksuaalien ongelmista", jonka kirjoittaja toimi homoliikkeessä. Artikkelissa käytetään käsitettä 'homoseksuaalinen suuntautuminen'. Nuoren homoliikkeen aktivistit olivat perehtyneet muiden maiden homojärjestöihin ja niiden tavoitteisiin. Näkyvyys, julkaisu- ja esitelmätoiminta, yksityiskohtaiset tasavertaisuusvaatimukset, etujärjestöluontoinen toiminta yhteiskunnan muuttamiseksi ja integraatio - näin kirjoittaja luonnehti hollantilaisia, englantilaisia, yhdysvaltalaisia ja pohjoismaisia homoliikkeitä. Amerikkalainen homokirjallisuus, jossa homoseksuaalisuus ymmärrettiin homovapautusliikkeen hengessä, esiintyy artikkelin lähdeluettelossa.

Suomessa alkoi kehittyä sairausmallin vastainen "seksuaalinen suuntautuminen,

yhteiskunnallinen tasavertaisuus ja integraatio" - puhunta. Seksologia-teoksessa Achten ja Lönnqvistin yksilökeskeisen sairausmallin rinnalle nousi homoseksuaalia yksilöä yhteiskunnallisessa, yhteisöllisessä kontekstissa tarkasteleva, syrjintää vastaan ja tasavertaisuuden puolesta taisteleva näkökulma. Homoliikkeen diskurssi jätti kuitenkin sukupuolensa ilmoittamatta ja esiintyi neutrina. Jos toisin kävi, oli kyseessä viittaus homoseksuaalisiin miehiin eikä koskaan naisiin. Homoliike oli siis tässä vaiheessa vielä sukupuoleton tai implisiittisesti maskuliininen, kun taas psykoanalyttinen sairausmalli seksuaalisesta poikkeavuudesta esitteli myös naisten homoseksuaalisuuden. (Lönnqvist & Achte 1974, 257; Hämäläinen 1974, 264 - 273.)

Lönnqvist ja Achte kirjoittivat, että naisten homoseksuaalisuuteen ei ole yleensä kiinnitetty suurta huomiota ja että biseksuaalisuus on hyväksytympää naisilla kuin miehillä (mt., 257). Muutoin homoseksuaalit naiset ja lesbot eivät olleet juuri esillä tämän aikakauden kirjallisuudessa. Heidän näkymättömyytensä on lähes täydellistä ja sitä on siloiteltu viittauksilla yhteiskunnan suurempaan suvaitsevaisuuteen naisten homoseksuaalisuutta kohtaan.

Mutta välittyikö gay liberation -henki Suomeen vain muutaman kirjan kautta? Jo SETAn perustamisen tausta ennakoii liikkeen tulevaisuutta, ulkomaisten tulevien virtausten tulemistakin ihmisten mukana Suomeen, lähinnä Helsinkiin. Tanskassa ja Hollannissa oleskellut suomalainen homomies palasi Helsinkiin 1973. Hän oli tutustunut Hollannin ja Tanskan avoimiin homoliikkeisiin ja jäljitti sinnikkäästi Psyken toimintaan turhautuneet henkilöt. SETA, Seksuaalinen tasavertaisuus ry., perustettiin toukokuussa 1974 neljäntoista miehen voimin. (SETA 2/1989, 24.)

SETAn ensimmäinen merkittävä suomennos oli hollantilainen Speijerin raportti. Tämä raportti oli esitelty Suomessa jo 1973 Psyken 96-lehdessä (96-lehti 10/1973, 4 - 7). Hollannissa se oli julkaistu 1969 ja SETA suomensi sen 1975. Käännöstyössä oli jo naisia mukana. Raportissa todettiin, että tutkimusten mukaan homoseksuaalisuuteen ei voi viettää ja että homoseksuaalisuus ei ole sairaus. Muutoin uusi homovapautusliikkeen kirjallisuus oli useimmiten ulkomailla käyneiden setalaisten Suomeen tuomaa amerikkalaista kirjallisuutta. Siten suomalaiset homoliikkeen aktivistit tutustuivat erityisesti yhdysvaltalaiseen homoliikkeeseen, jonka historian pohjalta voidaan tarkastella yleisiä homoliikkeen syntymiseen vaikuttavia tekijöitä.

4.1.2 Yhdysvaltalaisen homoliikkeen muotoutuminen 1950- ja 1960-luvulla

Amerikkalaisen homovapautusliikkeen syntyhetkeksi on luettu kesäkuu 1969, jolloin poliisien tekemään rutiininomaiseen ratsiaan Stonewall Inn -nimiseen homobaariin vastattiinkin vastarinnalla New Yorkin Greenwich Villagessa. Homomiehet, lesbot ja transvestiitit mellakoivat useita päiviä. Mistä oli kehkeytynyt muutosvoima, joka sai heidät nousemaan vastarintaan?

John D'Emilio (1983) on tutkinut amerikkalaisen homoliikkeen juuria teoksessa "Sexual Politics, Sexual Communities. The Making of a Homosexual Minority in the United States 1940 - 1970." Jo 1950-luvulla oli ollut järjestäytyneitä homoliikkeitä, jonka aktivistit kutsuivat itseään homofiileiksi. Homofiili-sana on esiintynyt myös Suomessa erityisesti Psyken julkaisuissa. Homofiilijärjestö "The Mattachine Society" aloitti toimintansa vaikeassa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Vallitsevan näkemyksen mukaan homoseksuaalisuus oli yksilön ongelma. Homoseksuaalien asemaa ei pidetty esimerkkinä järjestelmällisestä epäoikeudenmukaisesta sorrosta. Näin kokivat myös useimmat homomiehet ja lesbot, jotka löysivät seksuaalisuutensa omassa yksinäisyydessään.

Homoalakulttuureita luonnehti salakähmäisyys ja vaikeapääsyisyys. Tämäkin vahvasti yksittäisten homoseksuaalien uskomusta, että heidän homoseksuaalisuutensa oli henkilökohtainen asia. Siten homomiehet ja lesbot eivät kokeneet kuuluvansa tiettyyn sosiaaliseen tai yhteiskunnalliseen ryhmään. (Mt., 242.)

Homofiilijärjestön perustajat pyrkivät rohkaisemaan homomiehiä ja lesboja arvioimaan uudelleen tilaansa ja näkemään itsensä syrjityn ryhmän jäsenenä. Luotiin keskusteluryhmiä. John D'Emilio ehdottaakin, että kysymys tietoisuudesta - siitä kuinka homot ja lesbot tulkitsevat kokemuksensa - oli olennaista liikkeen rakentamisessa. (Mt., 242.)

1960-luvulla toiminnan laajuus kasvoi huomattavasti. Mustien kansalaisoikeusliike sai uskomaan muutoksen mahdollisuuteen. Homoaktivistien uusi polvi astui esiin. Se oli valmis ottamaan suurempia riskejä kuin edeltäjänsä. Uudet militantit homofiililiikkeen aktivistit olivat huomattavasti edeltäjiensä nuorempia. He eivät olleet eläneet 1950-luvun McCarthyn homovainoista, jolloin homoseksuaalien tilanne oli selvästi huonontunut. Siten he eivät osanneet edeltäjiensä tavoin pelätä asemansa tulemista huonommaksi. Kaupunkimaisten homoalakulttuurien laajentuminen oli mahdollistanut heille omien homoseksuaalisten tuntemuksien varhaisen tunnistamisen ja he olivat löytäneet tiensä alakulttuuriin edeltäjiensä nuorempina. (Mt., 243.)

Nuoret homofiililiikkeen militantit erosivat liikkeen menneisyydestä kahdella tärkeällä tavalla. Heille homoseksuaalisuus oli eroottisen ja emotionaalisen ilmaisun pätevä ja turmeltumaton muoto. He vaativat täysiä kansalaisoikeuksia. Poliittinen toiminta oli tie tasa-arvoon pikemmin kuin oma-apu- ja valistustoiminta. He lähestyivät asiantuntijoita saadakseen tukea kamppailuunsa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta. 1950-luvulla homofiililiike oli vielä seurannut asiantuntijoiden ohjausta ja pyytänyt heidän näkemystään homoseksuaalisuudesta ja heidän sympatiaansa. (Mt., 244.)

Myös nuoret militantit hakivat liittolaisia, mutta nyt homoseksuaalit itse loivat ohjelman ja torjuivat sairausmallin. Tämä vaikutti kanssakäymiseen lääketieteen edustajien kanssa. Liittolaiset kirkossa avasivat väittelyn, joka koski kirkon näkemyksiä homoseksuaalisuudesta. Yksimielisyys homoseksuaalisuudesta syntinä, rikoksena ja sairautena mureni. Liike hyödynsi myös seksuaalista sallivuutta, joka luonnehti 1960-luvun amerikkalaista kulttuuria. Väittely seksuaalisista asioista oli lisääntynyt muun muassa Kinseyn raporttien julkaisemisen jälkeen. (Mt., 244.)

Ensimmäistä kertaa homomiehillä ja lesboilla oli mahdollisuuksia sekä oman seksuaalisuutensa nimeämiseen että homoalakulttuurin löytämiseen. Heidän päätöksensä toimia tietonsa mukaisesti vahvasti homomaailman yhteisöllisyyttä ja vaikutti siihen osallistuvien tietoisuuteen. Vuorovaikutus kaltaistensa kanssa kiinteytti yksilön homoidentiteettiä, vaikka käsitys omasta itsestä olisi ollutkin kielteinen. Homomiehet ja lesbot tiesivät, etteivät he olleet yksittäisiä kummajaisia. (Mt., 245, 246.) Vapautusliike tarjosi yhteisöllisyyttä ja itsekunnioitusta. Tämän rinnalla alkoivat ulostulon (engl. "coming out") riskit menettää pelottavuuttaan. Homovapautusliike muotoili uudestaan homoseksuaalisuuden, ja Stonewallin mellakan aikaan 1969 homoseksuaalisuus ei ollut enää näkymätön ilmiö. (Mt., 247, 249.) Kuitenkaan 1970-luvun alun aktivistit eivät antaneet tunnustusta homofiilijärjestöjen 1950 - 1960 -luvulla tekemälle työlle huolimatta siitä, että homofiilijärjestöt olivat homovapautusliikettä valmistava pohja. (Mt., 2.)

Jeffrey Weeks on tarkastellut homoliikkeen syntymisen ehtoja. Modernia

yhteiskuntaa pirstovat monet jaot. Luokka-, rotu-, uskonto-, ideologia- ja sukupolvirajat myös politisoituvat. Sukupuolijaosta ja seksuaalisesta suuntautumisesta tulee poliittisen väittelyn kohde kuitenkin vain tiettyinä aikoina ja tietyissä kulttuureissa. Esimerkiksi Ranskassa ja Isossa-Britanniassa ideologiset ja luokkakysymykset ovat seksuaalisuutta tärkeämpiä. Mutta Yhdysvalloissa luokkalajaliteetit ovat liukuvampia ja vähemmistöpolitiikka on vakiintuneempaa. Siksi seksuaalisuudesta tuli poliittinen kysymys ja homo- ja lesboyhteisöt mobilisoituivat poliittisesti. Tämä vahvisti myös seksuaalisia identiteettejä. (Weeks 1985, 189.)

Weeks katsoo, että homoliike edellyttää tunnetta yhteisöllisestä kokemuksesta ja tiettyjä yhteiskunnallisia ja poliittisia oloja. Suuren joukon ihmisiä on oltava samassa tilanteessa ja maantieteellisesti keskittyneinä. Vastarinnan kohteiden tulee olla tunnistettavia. Ihmisryhmän yhteiskunnallisessa asemassa on täytynyt tapahtua yhtäkkinen muutos. Liikkeellä on oltava johtava älymystö, jolla on helposti ymmärrettävät päämäärät. (Mt., 191.) Olennaista on myös koettu tunne sorrosta. Seksuaalisuuskysymyksen ympärille on vaikea mobilisoida ihmisiä, joita erottavat toisistaan muut yhteiskunnalliset - luokkaan, ikään tai elämäntapaan liittyvät - jaot. Weeksin mukaan seksuaalipoliittiset ryhmittymät ovatkin usein riitaisia ja lahkoutuneita. (Mt., 193.)

Yleiset homoliikkeen syntyyn ja muotoutumiseen vaikuttavat tekijät ovat taustana oman aineistoni analyysissä. Seuraavissa luvuissa tarkastelen SETA-lehteä, jonka ilmestymishistorian olen jaksottanut kolmeen kauteen: 1975 - 1979, 1980 - 1982 ja 1983 - 1989. Kaudet ilmentävät erilaisia poliittisia strategioita.

4.2 SETA-lehdet 1975 - 1979

4.2.1 SETAn suhde erilliskulttuuriin

Keskusteluseura Psyke, myöhemmin Psyke ry., asetti tavoitteekseen homojen asian ajamisen. Toimintaa vaikeutti se, että laki rankaisi homoseksuaalisista suhteista. Toisaalta toiminnan yhtenä päämääränä oli tämän lain kumoaminen. 96-lehteä ryhdyttiin julkaisemaan 1969. Myös puhelinneuvonta alkoi välittömästi. Yhteiskuntaan ja viranomaisiin pyrittiin vaikuttamaan. Luotiin yhteydet yhteiskunnan keskeisiin instituutioihin kuten armeijaan, kirkkoon, lääkintöviranomaisiin. Suhteet solmittiin myös Suomen Mielenterveysseuraan. Lehdistön vääristeleviin kirjoituksiin vastattiin. Psykelle syntyi nopeasti alajärjestöjä ympäri maata. Kerho- ja ravintolailtoja järjestettiin.

SETA-lehden 2/1975 artikkelissa "Homoseksuaaliset liikkeet Suomessa" selvitettiin SETAn syntymisen taustaa ja suhdetta Psyke ry:een.

"Jo ensimmäisen julkaisuvuoden aikana kävi selväksi, että "96"-lehden tekijöiden sisäiset erimielisyydet vaikeuttivat toimitustyötä. Osa psykeläisistä halusi kehittää lehdestä kaupallisen Ruotsin ja Tanskan lehtien malliin, osa jäsenistä vierasti poleemissävyisiä kannanottoja ja pelkäsi jyrkän esiintymisen vaikeuttavan lainuudistuksen [rikoslainuudistus] toteutumista. Jotkut olivat "suvaitsevaisuuden" nimissä valmiit hyväksymään lehteen jopa julkaisijaseuran periaatteiden vastaista aineistoa, esim. erilliskulttuurien olemassaoloa tukevaa, avoimesti esiintymisen arvostelua ja pitäytymistä suljettujen kallishintaisten ravintolailtojen ilmapiiriin. Samanaikaisesti "96"-lehden kaupallistumisen myötä Keskusteluseura Psyke muutti luonnettaan asiantuntijajärjestöstä yhdessäolo-organisaatioksi." (Mt., 8.)

Huolimatta siitä, että niin Psykeen kuin SETAankin kytkeytyvä yhteisöllinen homomaailma sekä miesten epävirallinen alakulttuuri olivat olemassa, pysytteli SETA-lehti tiukasti lainsäädäntö-, syrjintä- ja tasavertaisuuskysymyksissä.

Lehdissä oli järjestöaktiivien haastatteluja. Haastatellut olivat enimmäkseen nuoria opiskelijamiehiä, joiden harrastuksia, tulevaisuuden ammatillisia haaveita sekä mielipiteitä SETAn toiminnasta ja vaatimuksista hahmoteltiin. Yksityiselämästä, homososiaalisuudesta tai homouden kokemisesta ei juuri kysytty. Haastatelluista piirtyi kaikin puolin kunnollisen, hyvin sopeutuneen, työteliään kansalaisoikeustaistelijan muotokuva. Pyrittiin esittämään esimerkkejä avoimista, "onnistuneista" homoihmisistä.

SETA-lehdistä nousee esiin SETAn kielteinen kanta erilliskulttuuriin. SETAn pyrkimys oli saada aikaan asiallista ja tieteellistä keskustelua julkisuudessa. Oma olemassaoloaan lehti puolusteli seuraavasti:

"SETA ei voi eikä haluakaan olla lisäämässä homoseksuaalien erityislehdistön tarvetta. -- Homoseksuaalinen lehdistö on nyt osa tilanteen pakosta syntynyttä erilliskulttuuria. Tällainen lehdistö tulisi nähdä väliaikaisena ratkaisuna, jonka tärkein tavoite on auttaa homoseksuaaleja tiedostamaan oma tilanteensa. -- Homoseksuaalinen lehdistö tekee itsensä vähitellen tarpeettomaksi." (Pääkirjoitus SETA 1/75, 3.)

Kuitenkin myös SETAn sisällä oli eriäviä näkemyksiä erilliskulttuurista, kuten seuraavasta pääkirjoituksesta voi päätellä.

"Keskusteluseura Psyke alistui toteuttamaan homoseksuaaleihin kohdistuvia ennakkoluuloja omassa erillisyyhteisössään aktiivisesti: seuratoiminta ja kaupallinen "96"-lehti syrjäyttivät ohjelmasta yhteiskunnalliset ja tieteelliset tavoitteet. Yhteinen retki joulukirkkoon oli yhdistyksen "suuria saavutuksia". Tämä kaikki olisi ollut ennakoitavissa tarkastelemalla kehitystä vaikkapa Hollannissa ja Tanskassa. Murroskausina - jolloin alustava lainsuoja on olemassa mutta tilanne asiallisesti ennallaan - kaupallisuus tunkeutuu helposti toimintaan mukaan. -- Kuvitellaan, että riittää kunhan homoseksuaalit saavat omat ravintolansa, saunansa, elokuvansa ja lehtensä. -- SETA ei ole vapaa-ajan harrastuskerho vaan yhteiskunnallinen painostusjärjestö. -- Jos SETA ryhtyy tanssiseuraksi, keskusteluseuraksi, kuvien tai kontaktien välittäjäksi, se ryhtyy siihen toimintansa ja päämääriensä uhalla. SETA tulee tarpeettomaksi, kun kaikkien yksilöiden ihmisoikeudet - myös seksuaalisuuden suhteen - on turvattu tässä maassa." (Pääkirjoitus SETA 3/1975, 3.)

1989 SETA-lehdessä kerrottiin vuosien 1974 - 1976 linjaristiriidoista seuraavasti: SETAn aktivistit jakaantuivat kahteen ryhmään, joista ensimmäisen linjana oli suuntautuminen erilliskulttuuriin, jäsenistöön. Tämä ryhmä oli valmis avoimuuteen myös miestenlehdissä. Toinen ryhmä taas halusi painottaa toiminnassa ei-kaupallisuutta ja ei-pornografisuutta ja halusi tiedotuksen kulkevan yksinomaan suurten tiedotusvälineiden kautta, joihin pornolehdet eivät kuuluneet. Tämä linja voitti vuonna 1976. Toisen linjan kannattajista suuri osa lähti pois SETAsta. (SETA 2/1989.)

SETAn tavoitteenasettelu muistutti 1950-luvun amerikkalaisen homofiilijärjestön tavoitteita. Homoseksuaalivähemmistö oli integroitava yhteiskunnan valtavirtaan. Päämäärään päästäisiin valistamalla sekä valtaväestöä että järjestöjen omia jäseniä siten, että ennakkoluulot ja stereotyytiat puolin ja toisin saataisiin kitkettä pois. Homofiili olisi pitänyt nähdä tavallisena ihmisenä, jonka seksuaaliset mieltymykset eivät olisi tärkeä asia. Yhdysvalloissa homofiilijärjestöjen suhteellinen itsensä hyväksyntä muuttui itsekritiikiksi ja moraaliseksi tarkistukseksi 1960-luvulla. Homofiililiikkeen johtajat halusivat olla ammattilaisille mieliksi kyseenalaistamalla perinteisten homoseksuaalisten tyylien ja homoalakulttuurin moraalin viehättävyyden. Heteroseksuaaleilta näyttävien ja monogaamisessa parisuhteessa elävien homoseksuaalien katsottiin ansaitsevan oikeudet. Ongelmia puolestaan sanottiin olevan niillä, jotka nauttivat promiskuiteetista, pornografiasta, sukupuolirooleista poikkeamisesta ja pukeutumisesta toisen sukupuolen vaatteisiin. Julkisilla paikoilla tai alaikäisten kanssa seksiä harjoittavia taas joko säällittiin tai

tuomittiin. (Marotta 1981, 9, 18; van Staverenin mukaan 1987, 46, 47.)

SETA-lehdissä 1975 - 1979 haluttiin sanoutua irti moralisoivista kannanotoista. Erilliskulttuureja pyrittiin käsittelemään yhtä rationaalisesti, tieteellisesti ja objektiivisesti kuin muitakin homoseksuaalisuuteen liitettyjä aiheita. Alakulttuurit mainittiin harvoin ja niitä pidettiin yksinomaan kielteisinä syrjinnän seurauksina. Ennakkoluulot ja stereotyyppiset käsitykset homoseksuaaleista kumottiin uusimpaan tutkimukseen pohjautuvalla objektiivisella tiedolla.

"Homoseksuaaleille itselleen tiedotteen [SETA-lehden] on annettava esimerkki avoimen toiminnan ja yhteiskuntaan integroitumisen vaihtoehdosta. Homoseksuaalien erilliskulttuuria hyväksyvää asennetta ei yhdistyksen periaatteiden pohjalta voida tiedotteessa sallia. Näitä kulttuureja käsiteltäessä ei saa unohtaa, että ne antavat väärän kuvan homoseksuaalisuudesta eikä valtaosa homoseksuaaleista itsekään tätä kuvaa hyväksy. Erilliskulttuuriin suhtautuminen on nähtävä suoraan periaatteittemme soveltamisena, ei moralisointina." (Pääkirjoitus SETA 2/1975, 3.)

SETA-lehdessä 3/75 ollut artikkeli "Kaksi tietä" kertoi kahdesta mahdollisesta homoseksuaalin miehen tiestä. Ensimmäisellä tiellä esimerkkipoika sisäistää ennakkoluulot, omaksuu feminiinisiä harrastuksia (baletti, ooppera), pyrkii kampaamoharjoittelijaksi, elää kaksoiselämää, elää vapaa-aikansa erilliskulttuurissa urautuneena työ - kapakka - puisto - yhden yön kumppani-kierteeseen. Toisen tien valinnut homomies esiintyy avoimesti kaikkien seurassa, on aktiivisesti mukana yhteiskunnan asenteiden muuttamisessa, valmistuu lastentarhanopettajaksi. Hän osoittaa toiminnallaan, ettei homo- ja heteroseksuaalisilla suhteilla ole periaatteellista eroa. Hänen siirtyessään eläkkeelle monikymmenvuotisen ystävänsä kanssa ovat käsitteet 'homoseksuaali' ja 'heteroseksuaali' menettäneet merkityksensä. (Mt., 10 - 13.) "Kukaan nuori ei enää ajattele kumppaninsa sukupuolta yhtään sen enempää kuin sitä, onko kumppani sini- vai vihreäsilmäinen" (mt., 12).

Erilliskulttuurin kritiikkiin vaikuttivat Tanskan ja Hollannin esimerkit. Toiminta Suomessa haluttiin alunperin suunnata toisin eli täydellisen tasavertaisuuden vaatimiseen, jolloin 'homoseksuaali' -kategoria menettäisi merkityksensä.

4.2.2 Tavoitteena luokitteluiden kumoaminen

"Kun homoseksuaalisuus on lakannut olemasta ongelma, siitä ei enää tarvitse puhua julkisuudessa" (SETA 2/1975, 3). SETA-lehdistä löytyy runsaasti todisteita olettamukselle, että 1970-luvulla SETA pyrki kumoamaan kategoriat, luokittelut. Tätä tukevat lehden pääkirjoitukset, joissa kerrottiin, että tavoitteena on tehdä SETA tarpeettomaksi. Myös kielteistä suhtautumista erilliskulttuuriin voidaan tulkita kategorioiden kumoamispyrkimyksestä käsin. Myös tutkimuksissa, joihin SETA-lehti tukeutui artikkeleissaan, pyrittiin purkamaan erot homoseksuaalien ja heteroseksuaalien välillä. Tavoitteena oli siis yhteiskunta, joka olisi sokea seksuaaliselle suuntautumiselle.

Kinseyn tutkimuksiin viitattiin mm. vuoden 1975 lehdissä. SETA-lehdessä 2/1979 viisisivuinen artikkeli "Tietoa, ei moralisointia" esitti Kinseyn johtopäätöksen, että homoseksuaalisuutta ei ollut olemassa. Oli ainoastaan homoseksuaalisia tekoja ja homoseksuaalisia suhteita. (Conrad & Schneider 1980, 198.) Kinseyn tutkimuksissa myös lesbous konstruointiin seksuaalisena kokemuksena, josta kuka tahansa nainen voi nauttia. (Kitzinger 1987, 46, 47.)

Homoseksuaalisuus määriteltiin kyvyksi kokea rakkautta ja myös seksuaalista kiintymystä saman sukupuolen ihmiseen.

"Se ei rajoitu pelkästään seksuaalisuuteen, vaan homoseksuaaliseen

suhteeseen liittyy samanlainen rakkauden kokeminen, yhdessäelämisen tarve ja vastuuntunne kuin heteroseksuaaliseenkin (miehen ja naisen väliseen) suhteeseen. Speijerin raportin mukaan homoseksuaaliset ja heteroseksuaaliset suhteet ovat täysin rinnastettavissa toisiinsa." (SETA 2/1975, 15.)

Väitteet siitä, että homoseksuaalisuus olisi valittu taipumus torjuttin virheellisinä käsityksinä, joita Suomen kirkko ja kristilliset piirit levittivät. Ihminen ei voisi valita seksuaalista suuntautumistaan. Myös homoseksuaalisuuden ylihistoriallisuuteen viitattiin. (Ks. esim. SETA 2/1975, 15.)

Myönteisestä suhtautumisesta homoseksuaalisuuteen ei lehden mukaan seuraisi minkäänlaista uhkaa yhteiskunnalliselle järjestykselle.

"Koska homoseksuaalisuus ei leviä, vaikka se hyväksytäänkin, tulee sukua jatkavien heteroseksuaalien suhteellinen määrä pysymään ennallaan" (SETA 2/1975, 16). "Suomen kirkon piispojen kanta on, että homoseksuaalisuuden leviäminen ilmentää aikakautemme moraalista rappeutumista. Kirkon jyrkän linjan edustajat pitävät homoseksuaalisuuden sallimista vieraan valtion yrityksenä kaataa suomalainen yhteiskuntajärjestys. -- Ainoa yhteiskunnallinen seuraus homoseksuaalisuuden hyväksymisestä lienee, että kaksisataatuhatta kansalaista voivat paremmin hyödyttää yhteiskuntaa, koska heidän ei enää tarvitse elää alituisen psykkisessä paineessa." (Mt., 18.)

Claudie Lessellierin mukaan homoseksuaalisissa diskursseissa näkyy jännitys toisaalta kategorian vahvistamisen (antamalla kategorialle uusi merkitys) ja toisaalta koko kategoriointijärjestelmän kumoamisen välillä. Tämä jännitys saattaa tuottaa kaksi vastakkaista diskurssia. (Lessellier 1987b, 93.) SETA-lehdissä pyrittiin kategorioiden kumoamiseen mutta toisaalta korostettiin homoseksuaalisuuden olevan vähemmistökokemus. SETA-lehdissä kieltäydyttiin pohtimasta homoseksuaalisuuden mahdollisia syitä aikakauden homomyönteisen tutkimuksen mukaisesti. Kuitenkin homoseksuaalisuuteen synnynäisenä ominaisuutena löytyy joitakin viittauksia.

"Jos ihminen on syntynyt homoseksuaaliksi - pidän tätä todennäköisimpänä vaihtoehtona - tai tullut sellaiseksi täysin hänestä itsestään riippumattomista syistä jossain elämänsä varhaisvaiheessa, on anteeksiantamaton vääryys, jos hänet pakotetaan heteroseksuaalisen enemmistön muottiin." (SETA 2/1977, 5.)

Pyrkimys kategorisointijärjestelmän kumoamiseen saattaa ilmetä pidättäytymisenä itsensä nimeämisestä. Siten kielletään sijoittuminen erityiseen kategoriaan. Suhteessa kategorisointeihin on kysymys myös suhteesta hallitseviin lääketieteen ja psykoanalyysin diskursseihin. (Lessellier 1987b, 91.)

Homoseksuaalisuuden kutsuminen luonnon tosiasiaksi on naturalistinen diskurssi ja yksi mahdollinen legitimaatiomalli. Tällä ei tähdätä tieteelliseen väitteeseen, vaan pikemminkin halutaan torjua ns. "selittävät" diskurssit, joiden mukaan homoseksuaalisuus olisi pahe, synty, sairaus tai kypsymättömyyttä. (Mt., 91, 92.) SETA-lehdissä on naturalistinen diskurssi esiintynyt kirkon homoseksuaalisuutta koskevien kannanottojen yhteydessä.

Lessellierin mukaan aiemmin yleisin legitimaation muoto ja hallitseva näkökulma homoseksuaalisuuteen oli lesbo- ja homoidentiteetin ajattelu "universaalina" ja "luonnollisena". Lesbouden ja homouden esittäminen luonnon tosiasiana pitää sijoittaa kontekstiin, jossa tämä diskurssi oli ainoa mahdollinen siron ja vihamielisten väitteiden edessä. Liike ja ryhmä pyrkivät määrittelemään, mitä voidaan sanoa ja kuulla nykyajan kysymysten puitteissa. Naturalistisesta diskurssista luopuminen osoittaa, että homomiehet ja lesbot ovat saavuttaneet poliittista voimaa. (Mt., 90.)

4.2.3 Henkilökohtaisesta ongelmasta vähemmistökyseksi

Vuosina 1975 - 76 SETA-lehtien keskeisenä sisältönä oli homoseksuaalien määrittäminen epäoikeudenmukaisesti syrjittynä vähemmistönä. Homoseksuaalien keskuudessa oli luotava tunne kuulumisesta syrjittyyn vähemmistöön. Lehdessä oli lukuisia artikkeleita muista suomalaisista syrjityistä vähemmistöistä. Kuurot, epileptikot ja mustalaiset esiteltiin vähemmistöinä, joiden syrjintä johtuu olennaisesti tietämättömydestä ja ennakkoluuloista (ks. SETA 4/1976). Linkkejä homoseksuaalien kohtaamaan syrjintään vedettiin, yhtäläisyydet nostettiin esiin ja solidaarisuuden tärkeydestä vähemmistöjen välillä kirjoitettiin. Valistuksen merkitystä ja objektiivisen tieteellisen tiedon jakamista korostettiin. Myös naisten asemaan syrjittynä ryhmänä viitattiin.

Lessellier on tutkinut lesbouden ja homoseksuaalisuuden käsitteellistämisiä Ranskassa 1950 - 1968. Aineistonaan hän käytti ranskalaisten homojärjestöjen lehtiä. Myös ranskalainen homoliike pyrki vähemmistöaseman ja vähemmistöön kohdistuvan syrjinnän toteennäyttämiseen. Lessellierin tutkimissa lehdissä 1950 - 1968 kysymys valinnasta torjutaan selvästi, koska se voisi antaa homoseksuaalisuuden vastustajille asean. Homoseksuaalien ja lesbojen yhteiskunnallinen asema ryhmänä nähdään vähemmistöasemana. Seksuaalinen suuntautuminen - joka voidaan määritellä myös laajemmin emotionaaliseksi suuntautumisiksi - määrittelee tämän vähemmistön sorretuksi ryhmäksi, jota enemmistö suvaitsemattomuudessaan ja tietämättömydessään syrjii. Vaikkakin homot ja lesbot kirjoittivat sorron todellisista sijaintipaikoista, kuten perheestä, kirkosta, työelämästä, he halusivat silti tulla tämän saman yhteiskunnan hyväksymäksi vähemmistöksi. Analogia toisten vähemmistöjen tilanteeseen, keskinäisen solidaarisuuden mahdollisuus ja välttämättömyys jäivät ranskalaisissa lehdissä melko abstrakteiksi. (Lessellier 1987a, 129.)

SETA-lehdissä syrjinnän sijaintipaikkaa etsittiin myös ideologioista eikä ainoastaan instituutioista. Syrjinnän syyn nähtiin olevan niissä ideologioissa ja normeissa, jotka leimaavat ja tuomitsevat tietyt ryhmät ja ominaisuudet (SETA 4/1975, 17). Syrjinnän syy oli siis syrjityn ryhmän ulkopuolella. Syrjiviin ideologioihin luettiin kristinusko, marxilainen oppi, fasismi ja äärioikeistolaiset liikkeet ja useat psykiatriset teoriat. Lehdessä oli lukuisia artikkeleita ideologioiden suhteesta homoseksuaalisuuteen.

SETA-lehtien ideologioita koskevilla artikkeleilla on ilmeinen yhteys 1970-luvun strukturalistiseen marxismiin. Strukturalistiset marxilaiset antoivat kulttuurisille ilmiöille kuten uskomuksille, arvoille ja luokitteluille runsaasti huomiota. He käänsivät kulttuurin ideologiaksi. Kulttuuri ideologiana legitimoivat vallitsevan järjestyksen ja mystifioivat eriarvoisuuden ja riiston lähteet. (Ks. esim. Ortner 1984, 140.)

Homoseksuaaleilta puuttui ja puuttuu edelleenkin syrjinnän kieltävä laki. Muun muassa uskonnollisia, poliittisia ja etnisiä kansanryhmiä suojaava laki tuli SETAn vuosikokouksen mukaan ulottaa estämään myös sukupuolisen suuntauksen perusteella tapahtuva syrjintä (SETA 5/1975, 3). Seksuaalista suuntautumista, jota yksilö ei voi valita ja johon ei voi viettää, voitiin verrata rotuun, sukupuoleen tai etnisyyteen. Jos taas yksilön seksuaalinen suuntautuminen olisi valittavissa, voitaisiin sitä verrata uskontoon. (Ks. Mohr 1982, 31 - 41.)

Ajatus 'seksuaalisesta vähemmistöstä' oli poliittisesti toimiva sikäli, että sorretut ja syrjityt 'vähemmistöt' voivat vaatia 'oikeuksia' liberaaleissa moniarvoisissa demokratioissa. Siten voisivat myös 'seksuaaliset vähemmistöt' vaatia samoja yhteiskunnallisia ja perustuslaillisia suojaajia kuin muut vähemmistöt. (Weeks 1985,

Jeffrey Weeks huomauttaa, että jo varhaisimmissa homomyönteisissä kannanotoissa luotiin pohjaa ajatukselle homoseksuaaleista kiinteänä, pysyvänä vähemmistönä. Vuosisadan alussa katsottiin 'homoseksuaalien' muodostavan 'kolmannen sukupuolen'. 1950-luvulla amerikkalaisen "The Mattachine Societyn" vasemmistolaiset perustajajäsenet pitivät homoseksuaaleja sorrettuna kulttuurisena vähemmistönä, joka ei ollut vielä tietoinen itsestään. Sen tähden oli kohotettava tietoisuutta ja korostettava sitä, että itsensä nimeäminen homoseksuaaliksi oli olennaista vapautumisessa. Kuitenkin jo vuoteen 1953 mennessä konservatiiviset näkemykset voittivat homofiililiikkeessä. Omaksuttiin integrationistinen etiikka ja kumottiin ajatus siitä, että homoseksuaalit olisivat samankaltaisia etnisten ryhmien kanssa. (Mt., 197.) Homoseksuaalien mobilisoimisen sijasta etsittiinkin tukea ja apua vallassa olevilta (mt., 198).

Ajatuksella 'vähemmistöstä' on etunsa ja haittansa. Se korosti omaa aktiivisuutta, itsensä tiedostamista sekä poliittisten liittolaisten tarpeellisuutta. Käsite tarkoitettiin myös mobilisoivaksi kutsuksi, sillä se korosti kaikkia homoseksuaaleja yhdistäviä piirteitä erottavien piirteiden sijasta. Kuitenkin jotkut varhaiset homovapautuksen teoreetikot odottivat 'homoseksuaalin loppua', luokitteluiden katoamista. He katsoivat homoseksuaalisuuden olevan jokaisessa piilevä mahdollisuus eikä vähemmistökokemus. (Mt., 198.)

SETA-lehtien perusteella näyttää siltä, että SETAssa oli keskenään ristiriitaisia näkemyksiä homoseksuaalisuudesta. Kielteinen suhtautuminen erilliskulttuuriin ja pyrkimys luokitteluiden kumoamiseen ja toisaalta pyrkimys vähemmistöaseman vahvistamiseen muodostavat kaksi erilaista diskurssia, jotka ainakin osittain murentavat toisiaan. SETAn myöhemmät vaiheet osoittavat 'vähemmistöstrategian' vakiintuneen ja voittaneen poliittisena strategiana.

4.2.4 Näkyvyys ja julkisuus strategiana

SETA sai runsaasti julkisuutta ensimmäisenä toimintavuotenaan, kun kirkko 1974 erotti homoseksuaalisen nuorisotyöntekijänsä. Nuorisotyöntekijän erottaminen oli merkittävää monessa mielessä. Se tarjosi homoseksuaaleille miehille ja naisille konkreettisen todisteen siitä, että he olivat syrjittyjä seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi. Tapauksen johdosta SETA järjesti mielenosoituksen. Mielenosoitus oli ensimmäinen "joukkoulostuleminen", jossa oli mahdollista kokea keskinäistä solidaarisuutta ja joukkovoimaa. Joskaan SETA ei voinut estää miehen erottamista, oli skandaalin saamalla julkisuudella todennäköisesti merkitystä homojärjestöistä tietämättömien homoseksuaalien itsemäärittelyn kannalta. Oli siis olemassa joukko homoseksuaaleja miehiä ja naisia, jotka vastustivat syrjintää ja kieltäytyivät näkemästä homoseksuaalisuutta paheena, syntinä, turmiona ja sairautena. SETA-lehti käsitteli tapauksen käännteitä mm. lainuudistusnumerossaan 5/1975.

Kirkon puolivirallisen kustantajan Kirjapajan ja SETAn välille syntyi "kirjasota" Kirjapajan uudesta kirjasta "Sinä minä rakkautemme". Myös tämä tapaus sai Iltä-Sanomien etusivulta tilaa. Piispaikokouksen toimeksiannosta tehdyssä kirjassa homoseksuaalisuutta käsittelevä osuus oli englantilaisen D. J. Westin 1950-luvulla ilmestyneestä kirjasta, jonka tekstiä oli valikoitu väärin.

"Homoseksuaaleista oli tehty sairaita, neuroottisia, vainoharhaisia, haavoittuvia, yksinäisiä, säälittäviä, mustasukkaisia, riitaisia; ihmisiä, jotka kehittävät kovan ulkokuoren, laahautuvat väsyneinä ravintoloihin, vetelehtivät yleisissä käymälöissä." (SETA 4/1975, 11.)

Claudie Lessellier kirjoittaa, että katsaus menneisyyteen auttaa ymmärtämään

alistettujen ryhmien tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä. Menneisyyttä tutkimalla voimme seurata alistetun ryhmän oman puheen ja kamppailun kehitystä. Vallitseva puhe, valtakurssi tuomitsi homoseksuaalit onnettomuuteen: homoseksuaalisuus oli tuova yksilölle kärsimystä, epäonnistumista, yksinäisyyttä ja kurjaa elämää. Homoseksuaaleista tämä tuomio tuntui vielä raskaammalta kuin valtakurssin viittaukset homoseksuaalisuuden epänormaalisuuteen tai vaarallisuuteen väestörakenteelle, perheelle, terveydelle tai moraalille. (Lessellier 1987a, 126.)

Jos kirkon nuorisotyöntekijän tapaus liittyi olennaisesti viettelyteorian vastustamiseen, niin tapaus "Sinä minä rakkautemme" toi julki psykoanalyttisten sairausteorioiden torjumisen SETAssa. Näiden julkisuutta saaneiden tapausten kautta SETA saattoi synnyttää säröjä valtakurssiin ja tuoda näkyviin omaa, uusimpaan homomyönteiseen tutkimukseen perustuvaa kantaansa. SETAn omassa puheessa, vastakurssissa, todettiin ympäristön kielteisten asenteiden ja syrjinnän voivan aiheuttaa mielenterveyden häiriöitä ja itsemurha-alttiutta. Näitä syrjinnän ja siihen liittyen itsesyrjinnän seurauksia SETA toistuvasti painotti. Haluttiin murtaa noidankehä, jossa psykiatriset luonnehdinnat toimivat itseään toteuttavina ennusteina.

4.2.5 Kysymys kunniallisuudesta

1977 alkoivat SETAn alkuvuosien aktivistit arvostella SETAa. Yksi arvostelijoista oli SETAn entinen puheenjohtaja. Hän varoitti SETAa takertumasta heteroseksuaalisen elämänmuodon kiiltokuvaan.

"Eräs linja johtaa helposti epätoivoiseen yritykseen mihin tahansa hintaan samastua heteroseksuaalisen elämänmuodon kiiltokuvaversioon. Toinen linja johtaa helposti aivan liian epäkriittiseen suhtautumiseen homofiiliin alakulttuuriin. -- Eräs niistä kysymyksistä, jotka ovat alituisen nousseet esille on yhteydessä niihin perusteisiin, joilla vastustetaan homoseksuaaleihin kohdistuvaa syrjintää. Eräs ryhmittymä haluaa korostaa homofiilien ja heterofiilien samanlaisuutta ja pitää kiinni siitä, että ainoa ero on se, että homofiili kokee sukupuolista ja tunnepohjaista vetoa samaan sukupuoleen. Toinen ryhmittymä taas haluaa itse oikeutta olla erilaisia. Meitä ei hyväksytä siksi, että olemme melkein samanlaisia kuin muut. Meidät on hyväksyttävä siksi, että meillä on oikeus olla erilaisia." (SETA 2/1977, 7.)

Kysymys kunniallisuudesta kytkeytyy olennaisesti erilliskulttuurin näkyvyyteen. Koska homomiesten ja lesbojen erilliskulttuuri oli Helsingissä 1970-luvulla vielä varsin pieni, näkymätön ja vaikeapääsyinen, oli valtaväestön tietämys homoseksuaaleista todennäköisesti lähinnä lehdistön ja populaaritieteellisten kirjojen varassa. Kaavamaiset käsitykset esimerkiksi homomiesten oletetusta naismaisuudesta ja lesbojen miesmäisyydestä eivät liene vielä silloin olleet osa valtaväestön arkitajuntaa, josta olisi kummunnut 1980-luvulle kovin tyypillistä homottelua ja homovitsejä. Maissa, joissa järjestäytyneellä erilliskulttuurilla on pidemmät perinteet, lienee jako kunniallisiin ja kunniantomiin homoihin ja lesboihin ollut enemmän homojärjestöjen lehdistössä esillä. Näin oli Ranskassa ennen vuotta 1968.

Lessellier on omasta aineistostaan löytänyt esimerkkejä yksilön ja ryhmän ongelmallisesta suhteesta. Mitä stigmatisoidumpi ryhmä, sitä vaikeampi suhde on. Ranskalaisissa homolehdissä keskusteltiin toistuvasti 1950- ja 1960-luvuilla käyttäytymisestä, joka uhkasi häväästä koko ryhmän. Homoseksuaalit itse vaativat homomaailman muutosta, sen moraalistamista. Kunniallisuus ja arvokkuus olivat avainsanat. Katsottiin, että yhteiskunta myöntäisi homoseksuaaleille tasavertaiset oikeudet vain, jos homoseksuaalien moraalinen käyttäytyminen olisi moitteetonta. Lessellier huomauttaa, että tämä politiikka on

usein yksi vaihe hallitun ryhmän kamppaillessa paremman elämän puolesta. Esittämällä kunniallisuutensa ryhmä seuraa valtakulttuurin määrittämiä normeja. Samalla se taistelee myös itsevihaa vastaan, jota valtakulttuuri yrittää saada ryhmän sisäistämään. (Lessellier 1987a, 130.)

Käyttämästäni aineistosta olen löytänyt vain muutamia viittauksia homoyhteisön moraaliin ja yksilön ryhmästä antamaan kuvaan. Tamperealaisen homojärjestön Vagabondin silloinen puheenjohtaja kirjoitti seuraavasti:

"Olen seurannut ihmisiä ja nähnyt heidän tulevan mukaan alakulttuurin pyörteisiin. -- Suurin osa on muuttunut kuin nälkäiseksi susilaumaksi, joka ahnain katsein kyttää uutta lammasta laitumelle ilmestyväksi. -- Minun pitäisi varmaan kirjoittaa jotain yhteiskunnallista, tai yhdistyksen toiminnasta ja kauhistella kohtaloamme vähemmistönä. Jätän sen muiden tehtäväksi, sillä minua on vaivannut enemmän sisäinen tilamme kuin se epäoikeudenmukaisuus, mikä tulee muun yhteiskunnan taholta. Vanhanaikaisen moraalin omaavan henkilön on todella vaikea välillä ymmärtää homoseksuaalisen yhteisönsä ilmiötä." (SETA 1/1978, 9.)

SETA-lehdessä 1/1979 kirjoitettiin SETAn teemaillasta, jossa homoseksuaaleista nuorista radio-ohjelman tehnyt Anneli Tempakka oli ollut puhumassa. Yksi väliotsikoista oli "Yksilö vai ryhmän edustaja".

"SETAlaiset kysyivät, onko onnellinen ja tasapainoinen homoseksuaali sellaista todellisuutta, jota radiossa ei voida käsitellä. Teemaillassa myös eräs vammaisjärjestön edustaja puuttui yleistämisen vaikeuteen: - Heti kun tulee vammaisohjelma, sitä jännittää munaako joku koko ryhmän." (Mt., 8.)

Aikana, jolloin julkihomous tiedotusvälineissä oli hyvin harvinaista, kysymys yksilöstä ryhmän edustajana tai julkisen kuvan muodostajana tuli harvoin ajankohtaiseksi. Suomen ensimmäinen julkihomo oli tiettävästi hiusmuotoilija ja meikkitaiteilija Monsieur Mosse, joka aika ajoin homouden tultua julkiseksi puheenaiheeksi on esiintynyt "homouden mannekiinina". Tämän esiintymisen homoliike on kokenut kiusallisena. (Ks. SETA 4/1979, 10, 11.) Suomalainen keltainen lehdistö ei unohtanut Monsieur Mossea 1970-luvulle, vaan Iltalehti käytti miestä "asiantuntijana" aidsin tullessa Suomeen kesällä 1983. Tuolloin Monsieur Mosse väitti aidsin leviävän SETAn diskossa. (SETA 2/1989, 23, 27.) Kunniallisuuskysymys tuli ajankohtaiseksi homoliikkeessä aidsin yhteydessä, jolloin erilliskulttuuri ensimmäistä kertaa tuli julkisuuden suurennuslasin alle.

Aikana jolloin homoseksuaalisuus käsitettiin poikkeavuutena, katsottiin homouden ja lesbouden olevan ristiriidassa jäykkien sosiaalista sukupuolta koskevien esitysten ja odotusten kanssa. Lessellierin tutkimissa homolehdissä 1950 - 1968 tuli esiin "naismaisten" homoseksuaalien ja "miesmäisten" lesbojen asettama ongelma. Homolehdissä paheksuttiin tälläistä käyttäytymistä. Se tuomittiin karikatyyrisenä ja koko homoseksuaalia ryhmää häpäisevänä. (Lessellier 1987a, 127.)

Syynä siihen, että 1970-luvulla SETA-lehdessä ei ole viittauksia "kunnialliset ja kunniaattomat homot" -jakoon, voi olla myös se, että SETA syntyi nimenomaisesti ulospäin vaikuttavana painostusjärjestönä, jolla oli jo käsissään uusi homoseksuaalisuutta koskeva niin sanottu normalisointitutkimuskirjallisuus. Siinä todettiin muun muassa, että homomiehet ovat miehiä ja lesbot naisia sukupuolirooli-identiteetiltään.

1980-luvun SETA-lehdissä pääkirjoituksissa ja pakinoissa viitattiin hinttisiskoihin ja rekkakuskilesboihin ja vuosikymmenen lopun lukuisissa eri maiden homoerilliskulttuurin historiaa koskevissa artikkeleissa ilmiön historiallinen olemassaolo tulee esiin. Mutta nämä artikkelit eivät liity

kunniallisuuskysymykseen, vaan heijastavat 1980-luvun suomalaisen homoliikkeen uutta historiatietoisuutta omista yhteisöistä ja homokulttuurista. Lisäksi 1980-luvun kontekstissa, jossa feministinen liike ja myös miesliike sekä androgyniakeskustelu olivat vaikuttamassa, on edellä mainittujen viittausten merkitys toinen kuin Ranskassa 1950- ja 1960-luvulla.

Jo aiemmin olen todennut, että SETA-lehdissä 1975 - 1979 ei juuri esiintynyt moralistisia kannanottoja homoelämäntapoihin tai alakulttuureihin. Tätä voisi osaltaan selittää se, että SETA-lehdissä pyrittiin ennen kaikkea tukeutumaan 'tieteellisiin tutkimuksiin perustuvaan tietoon'.

"Oikea tieto poistaa ennakkoluulot. Tämä on SETAn tärkeimpiä periaatteita. Osa homoseksuaaleihin kohdistuvasta syrjinnästä johtuu vain tiedon puutteen vuoksi syntyneistä vääristä kuvitelmista." (SETA 2/1975, 15.)

SETAn aktivistit ehkä tavoittelivat intellektuaalin osaa. Intellektuaaleina pidettyjä homoliikkeen johtajia on vaikea sijoittaa maskuliinisuus - feminiinisyys-viitekehukseen. SETAn aktivistit tekivät selväksi myöskin sen, että seksuaalisuus ei ollut tärkein seikka homoseksuaalisuuskysymyksessä. Intellektuaaleina homoaktivistit tekivät homoliikkeestä kunniallisen ja he kykenivät saamaan osakseen kunnioitusta, jota liikkeen asian edistäminen edellytti. (Ks. Odijk 1987, 73, 74.)

Järkeen, tieteeseen ja todistusaineistoon perustuva politiikka oli pelaamista vastapuolen säännöillä. Tällainen strategia saattoi olla menestyksellinen etenkin sairausmallin kumoamisessa. Homoseksuaalisuuden määrittely sairaudeksi psykiatriassa osoitettiin kyseenalaiseksi todistamalla, että psykiatrissa teorianmuodostusta voitiin arvostella sekä tutkimusmenetelmien epätieteellisyyden että psykiatrian arvosidonnaisuuden takia (ks. esim. SETA 1/1975, 8). Homoseksuaalisuuden lääketieteellisen diagnoosin perustuminen moraalisiin arvoarvostelmiin osoitettiin SETA-lehden lukuisissa artikkeleissa. Myös tehokkaan "parannuskeidon" puuttuminen kiisti psykiatrisen diagnoosin oikeutuksen. Politikoimalla tieteellä SETAn aktivistit saivat psykiatrit kuuntelemaan itseään. (Ks. Conrad & Schneider 1980, 206, 207.)

"SETAn linjaan kuuluu -- osallistua psykiatrisiin kongresseihin ja osoittaa psykiatrian virheet ja epäoikeudenmukaisuudet. Uskomme suomalaisten psykiatrien pystyvän asialliseen keskusteluun. Tämä edellyttää kuitenkin, että Bieberiin perustuvia autoritaarisia käsityksiä lakataan pitämästä "arvovapaana tieteenä". (SETA 1/76, 6.)

4.2.6 Sukupuoliroolit ja homoseksuaalien syrjintä

Yhteiskunnan seksuaalikielteisyyttä pidettiin yhtenä homoseksuaaleihin kohdistuvan syrjinnän selityksenä.

"Homoseksuaalisuuden syrjintä jyrkkine sukupuolirooleineen pakottaa melkein jokaisen ihmisen torjumaan osan itsestään. Ongelmana on toisaalta yleinen normeista poikkeavan käyttäytymisen syrjintä, toisaalta yleinen ahdas suhtautuminen seksuaalisuuteen." (SETA 1/1975, 4.)

Seksuaalikielteisyyden lisäksi alkuvuosien lehdissä on lukuisia viittauksia yhteiskunnan sukupuolirooleihin. SETA-lehdissä 1975 - 1979 sukupuolirooleista kirjoitettiin mm. henkilöhaastatteluissa. Päiväkodeissa ja muualla hoivatehtävissä työskentelevät homomiehet kertoivat näkemyksiään kasvatuksesta, rooleista ja ihmisenä olemisesta. SETA-lehti 2/1976 oli "Koulu, kasvatus ja roolit" -teemanumero. Lehdistä ei kuitenkaan löydy tarinoita miesten ammasteissa toimivista lesboista. SETAn antama painoarvo sukupuoliroolien muuttamiselle kasvatuksen avulla liittyy SETAn liberaalifeminismiin, jota tulen tuonnonpana

käsittämään.

Perinteisten sukupuoliroolien katsottiin kytkeytyvän miesten homoseksuaalisuuden tukahduttamiseen.

"[Psykoanalyttikko] Bieber ilmaisee selvästi, että hänen norminsa on kasvattaa poikalapset amerikkalaisten perinteisten sukupuoliroolien mukaisesti: aggressiivisiksi, kilpaileviksi ja koviksi. Tästä normista poikkeaminen määritellään sairaudeksi ja poikkeaviin on kohdistettava valvonta- ja rangaistustoimenpiteitä." (SETA 1/1976, 4.)

"Sairaaksi leimaamisen roolisidonnaisuuden paljastaa myös se, että naisiin kohdistuvista väkivaltaisista terapiamuodoista ei juuri ole kuvauksia. Teoreetikot ja terapeutit ovat miehiä. He näkevät uhkana ainoastaan miehen roolien vastaisen käyttäytymisen." (Mt., 5.)

1977 lähtien lesbo-sana alkoi esiintyä SETA-lehdissä. Sekä kuvissa että haastatteluissa esiteltiin SETAn toiminnassa mukana olevia lesboja. Naisten mukaantulo ehkä vaikutti siihenkin, että lehdissä paikoitellen vedettiin yhtäläisyysmerkki naisten tasa-arvotaistelun ja homoseksuaalien kansalaisoikeustaistelun välille.

SETA-lehti 2/1978 oli ensimmäinen naisteemanumero. Pääkirjoitus oli SETAn uuden puheenjohtajan, naisen, käsialaa. Otsikkona oli "Rooleista". Ilmeisesti myös SETAn naiset omaksuivat liberaalifeministisiä näkemyksiä.

"(Y)hdistyksessämme on kuitenkin tajuttu selkeämmin kuin monissa muissa järjestöissä, miten lähellä rintamat naisten ja homoseksuaalien tasa-arvotaistelussa ovat. On ymmärretty se, että homoseksuaalien kansalaisoikeustaistelu on tärkeä osa laajempaa taistelua, jota käydään perinteisen roolikäsityksen ja -käyttäytymisen muuttamiseksi. Meidän kamppailumme on myös kamppailua oikeudesta olla ensisijaisesti ihminen, tasavertainen yhteiskunnan jäsen, vapaa naisen ja miehen perinteisten roolien kahleista.

Näiden kahden asian yhteys on käynyt selvästi ilmi myös Helsingin Sanomien mielipidesivulla käydyssä keskustelussa: professori Kalle Achté antaa vastineessaan erääseen kirjoitukseen ymmärtää, että mikäli ympäristö ryhtyisi rohkaisemaan kaikkia feminiinisesti käyttäytyviä poikia heidän omaan sukupuolirooliinsa, voitaisiin ehkä "pelastaa" useita nuorukaisia "sortumasta" homoseksuaalisuuteen. Tämä oma sukupuolirooli on tietenkin se perinteinen maskuliininen, aggressiivinen miehen rooli. -- Tytöistä ja naisista professori Achté ei tässä yhteydessä puhu sanaakaan." (SETA 2/1978, 3.)

4.2.7 Tulkintaa lesbojen näkymättömyydestä lehden alkuvuosina

Poliittisen lesbotietoisuuden kehittyminen edellytti, että homoseksuaalit naiset tulivat tietoiseksi kaksoisidentiteetistään naisina ja homoseksuaaleina. Homomiesten tavoin lesbot kärsivät uskonnollisesta tuomitsemisesta, rikollisuuden stigmasta ja eroottisuutensa patologisoimisesta, mutta he kohtasivat homoseksuaalien sarron sosiaalisesta sukupuolestaan käsin. Naisen seksuaalisuuden kulttuuriset määritelmät, ohjeet naisen oikeasta paikasta yhteiskunnassa ja rajoitukset elannonhankkimismahdollisuuksissa vaikuttivat lesboidentiteetin kehittymiseen. Naisen kohdalla sitoutuminen lesbona elämiseen vaati perinteisten "kunnon" naiseutta koskevien odotusten rikkomista jyrkemmin kuin vastaava valinta miehen kohdalla. (John D'Emilio 1983, 93.)

Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos 1960 - 1970-luvulla vaikutti suuresti myös naisten asemaan. Teollistuneessa ja kaupungistuneessa yhteiskunnassa palkkatyöläistyminen koski myös naisia. Naisten koulutustaso nousi. Avioerot yleistyivät ja perheen lapsiluku pieneni. Modernisaatioon kuuluva yksilöityminen

koski myös naisia. Alkoholipolitiikan ja -kulttuurin vapautuminen vaikuttivat siihen, että myös homoseksuaalit naiset saattoivat kokoontua homoseksuaalien tapaamispaikkoina tunnettuihin ravintoloihin. 1950 - 1960-luvulla nainen ei vielä saanut mennä ravintolaan ilman herraseuraa.

Homomiesten ongelmista taas osa ei koskenut lesboja lainkaan. Homomiesten alakulttuuriin kuuluneet ulkotapaamispaikat ja nuorisojengien väkivallan kohteeksi joutuminen eivät olleet osa lesboelämäntapaa tai lesbojen syrjäntäkokemuksia. Poliisien piittaamattomuus katuväkivallan kohteeksi joutuneita homoja kohtaan koski enemmän homomiehiä kuin lesboja.

Jeffrey Weeks huomauttaa, että lesboudella ja miesten homoseksuaalisuudella on erilaiset sosiaalishistoriat. Tämä johtuu sekä naisten ja miesten sosiaalisen sukupuolen että seksuaalisuuden yhteiskunnallisesta tuottamisesta. (Weeks 1981, 79, 85.) Annabel Faraday on todennut, että homomiehille ja lesboille on yhteistä ainoastaan se, että he eivät ole heteroseksuaaleja. Koska heteroseksuaalisuus on miesten valtaa naisten ylitse, torjuvat lesbot ja homomiehet itseasiassa vastakkaisia kokemuksia. Homomiesten ja lesbojen luokittelu samaan ryhmään perustuu käyttäytymistieteelliseen näkemykseen samansukupuolisten suhteiden luonteesta. (Faraday 1981, 113.)

SETA-lehden kahdessa ensimmäisessä vuosikerrassa ei juuri puhuttu homoseksuaaleista miehistä ja naisista, ei homoista eikä lesboista. Homoseksuaali ja homoseksuaalisuus olivat käytetyt sanat. Lehden kuvituksessa ei esiintynyt naisia muutamaa poikkeusta lukuunottamatta. Sama päti lehdessä esiintyviin kirjoittajiin ja haastateltuihin lukuunottamatta ei-homoseksuaalisia poliitikkoja tai liittolaisia, joiden joukossa oli myös naisia, poliitikoista jopa suurin osa.

Vuosikymmenen loppua kohden sanat nainen ja lesbo alkoivat esiintyä useammin. Mutta jo SETA-lehdessä 4/1975 ilmoitettiin "Uusi naisliike" -teemaillasta. Kansainvälisen naistenvuoden 1975 päättyessä syntyi viisi erilaista naisten toimintaryhmää kamerakerhosta hallitusryhmään. SETA-lehdessä 1/1976 oli naisparin haastattelu. Vuoden 1976 teemailloista kaksi oli omistettu naisille: "Nainen kirjallisuudessa" ja "Lesbo, nainen, ihminen". Mutta vasta SETA-lehdessä 2/1978 olivat naiset vahvasti esillä. SETA-lehdessä 4/1979 kerrotaan naisten iltojen olleen joka toinen torstai. Samassa lehdessä mainitaan, että naisten ja miesten välisestä suhteesta SETAssa oli pidetty teemailta ja että vuoden 1980 ensimmäinen lehti tulisi olemaan naisten tekemä teemanumero.

Mutta miten naisten aiempi näkymättömyys on tulkittavissa? Claudie Lessellierin toteaa, että homoseksuaalisuudesta puhuminen tarkoittaa käytännössä usein miesten homoudesta puhumista. Lesbous kielletään tai tehdään näkymättömäksi. Siten lesboutta tukahdutetaan mitä tehokkaimmalla tavalla. Huolimatta siitä, että homolehti saattaa väittää olevansa sekä homoseksuaalien naisten ja miesten lehti, on lehdessä annettu naisille marginaalinen ja toissijainen asema. Lessellierin tutkimissa lehdissä todetaan toistuvasti sekä naisten että miesten suulla lesbouden olevan suvaitumpaa ja että lesbot kokevat vähemmän vihamielisyyttä sekä sanallisella että fyysisen väkivallan tasolla. Lessellierin tutkimana ajankohtana 1950 -1968 heteropatriarkaallinen järjestys hyväksyttiin luonnollisena. Tämä taloudellinen, sosiaalinen ja poliittinen konteksti vaikutti syvästi lesbojen ja homomiesten mahdollisuuksiin olla olemassa, ajatella ja toimia. Tämä konteksti, hallitseva puhe, määritteli mahdolliset ajatukset ja sanat. Lessellierin haastattelemat lesbot suhtautuivat välinpitämättömästi tai torjuivat homoseksuaalisuutta koskevan puheen. Sillä ei ollut vastaavuutta heidän oman todellisuutensa ja kokemuksensa kanssa. Myös uudenlainen

kysymyksenasettelu oli tuolloin vielä mahdotonta. Sen tähden he valitsivat hiljaisuuden ja salailun julkisuudessa. (Lessellier 1987a, 127.)

Lessellierin mukaan aikakauden lesbot olivat tietoisia siitä, että lesbouden ja tietyn naiseen liitetyn roolin välillä oli jonkinlainen suhde. Mutta tätä suhdetta he eivät kyenneet selvästi kuvaamaan. He eivät saaneet sanallisesti haltuunsa sarron syitä ja mekanismeja. Tuolloin feminististä liikettä oli tuskin olemassa. Kyky määrittellä sortaja on Lessellierin mukaan jokaisen kamppailun avainhetki. (Mt., 129.)

Lessellier korostaa feminismin merkitystä lesbojen mobilisoimisessa. Ennen feminististä liikettä monet lesbot sanoivat syntyneensä lesboiksi. Vetoaminen lesbouden synnynnäisyyteen oli keino torjua laajalle levinnyt käsitys naisten homoseksuaalisuuden tilapäisestä luonteesta. Tilanteessa, jossa stigman paino oli vielä erityisen suuri ja myönteisiä esityksiä lesboudesta ei vielä ollut, vältettiin itsensä nimeämistä lesboksi jopa alakulttuurissa ja suosittiin peitetempiä sanamuotoja. Vasta myöhemmin feministiset ja radikaalit lesbonäkökulmat muuttivat lesbokategorian merkityksen ja antoivat sille sosiaalisen ja poliittisen paikan yhteiskunnassa. (Mt., 128, 130, 131.)

Naisten aktivoituminen SETAssa liittyi feminismiin. Naiset lähtivät Tukholmaan pohjoismaiseen lesbofeminaarioon 1976. Vasta feministiset vaikutteet mobilisoivat suomalaisia lesboja. Ilmeisesti SETA-lehtien kirjoitukset syrjitystä vähemmistöstä olivat tuntuneet liian abstrakteilta ja kaukaahaetuilta kyetäkseen politisoimaan lesboja. SETAlainen sukupuoleton homoseksuaalisuusdiskurssi oli ollut naisille etäistä samoin kuin SETAn toimintamuodot. Naisilla ei ollut kokemusta ulospäin suuntautuvasta yhteiskunnallisesta toiminnasta.

SETA-lehti 2/1978, ensimmäinen naisteemanumero, sisälsi mm. amerikkalaisen lesbofeministin Kate Millettin manifestin vuodelta 1968 "Sukupuolipolitiikka - vallankumouksen manifesti". Kirjoituksessa "Nainen, homo" siteerattiin ruotsalaisen Lesbisk Front -ryhmän näkemystä lesboudesta:

"Yhä enemmän on kuitenkin naisia, jotka kieltäytyvät nimittämästä rakkauttaan homoseksuaalisuudeksi ja itseään vammaisiksi. He käyttävät mieluummin nimitystä lesbo ja määrittelevät lesbon seuraavasti: 'Lesbo on nainen, joka on tunneperäisesti naiseen suuntautunut ja joka saa enemmän tunnesuhteesta naiseen kuin vastaavasta suhteesta mieheen. Näin voi olla myös seksuaalisesti. Lesbo on nainen, joka asettaa naisen etusijalle, hän on elämässään taloudellisesti, emotionaalisesti ja seksuaalisesti miehestä riippumaton.' (Lesbisk Front) Meillä on vielä matkaa ruotsalaisen Lesbisk Frontin asettamaan päämäärään: 'Ei riitä, että meidät hyväksytään - vaadimme, että meitä myös kunnioitetaan, naisina ja lesboina!'" (SETA 2/1978, 22, 23.)

4.2.8 Tilanne kauden 1975 - 79 päättyessä

Vuosien 1975 - 1979 SETA-lehtien perusteella silloisen kansalaisoikeusjärjestön vastustajia olivat Psyke ry, psykiatria, kirkko, Kristillinen liitto, pornolehdistö ja kaupallinen erilliskulttuuri. Lehtien tekstejä on siis tulkittava näistä konfliktiasetelmista käsin. Vuosikymmenen loppua kohden keskeisiksi syrjintätapauksiksi tulivat homoseksuaalisuutta käsittelevien ohjelmien hyllyttämiset Yleisradiossa kehotuskieltopykälän perusteella sekä SETAa halventavat kirjoitukset joissakin sanomalehdissä.

Vuosikymmenen lopulla vanha vihollinen, psykiatria, alkoi taipua 'tieteellisyyden ja humanismin' edessä. Tammen kustantama Sosiaalipsykiatria-teos (Alanen ym., 1978) arvosteltiin SETA-lehdessä:

"Suhtautumisessa vähemmistöihin on nähtävissä merkkejä radikaalisesta asennemuutoksesta. Lähes kokonaan on hävinnyt perinteinen (Achte-Alanen-Tienari, PSYKIATRIA, 1973) seksuaalisten vähemmistöjen leimaaminen häiriöksi, ennakkoluulojen levittäminen ja syrjintää vastaan protestoimisen leimaaminen mielisairaudeksi." (SETA 1/1979, 11, 12.)

Psykiatri Kivi Lydecken totesi, "että olemme jo menossa parempaan suuntaan ja suurin osa suomalaisista psykiatreista ei enää pidä homoseksuaalisuutta sairautena" (SETA 4/1979, 21). Norjassa ja Ruotsissa homoseksuaalisuus oli poistumassa tai poistunut sairausluokituksesta 1979. Vaatimustensa tueksi SETA saattoi vedota enenevästi muiden Pohjoismaiden homojen ja lesbojen asemassa tapahtuneisiin edistysaskeliin.

Vuonna 1979 SETA-lehti alkoi avata ikkunoita Eurooppaan, Pohjoismaihin ja Yhdysvaltoihin. Lehtien sivuilta huokui entistä selvemmin ja uusin painoituksin gay liberation -henkinen diskurssi. Keskustelu avoimuudesta alkoi todenteolla. Lehden henkilöhaastatteluissa siirryttiin henkilökohtaiselle tasolle. Homoseksuaalien vapautusliikkeen historiasta kirjoitettiin.

Niin aktivistien kuin kirjoittajienkin joukossa on nähtävissä uuden homo- ja lesbosukupolven esiinmarssi. Tämä sukupolvi ei ollut kokenut rikosleimaa. Sairausleima oli sen ulostulovaiheessa jo kadottamassa kärkevyyttään. Osalla uudesta sukupolvesta oli kriittisiä vasemmistolaisia näkemyksiä. Nuoret homo- ja lesboaktivistit halusivat osallistua kansainväliseen homovapautusliikkeeseen matkustamalla maailmalla. He tulivat myös aiempaa suurempaan homoyhteisöön. He kuuluttivat "ulos kuoresta" -kampanjaa. Syrjinnän korostamisesta siirryttiin homojen ja lesbojen henkilökohtaisen avoimuuden tukemiseen.

1970-luvulla SETA ei lehdessään nimennyt muita seksuaalisia vähemmistöjä, vaan lehdet käsittelivät yksinomaan homoseksuaalisuutta. Transseksuaalisuudesta julkaistiin artikkeli lehdessä 2/1975. Transseksuaalisuutta voi pitää sukupuoliidentiteettivähemmistönä eikä niinkään seksuaalivähemmistönä. Periaateohjelmassa kirjoitettiin homoseksuaaleista ja 'muista seksuaalisista vähemmistöistä' sekä 'seksuaalisesta vähemmistökäyttäytymisestä' (SETA 2/1976). Transvestiittiryhmä alkoi kokoontua SETAn toimistossa 1979.

SETA-lehden 2/1979 pääkirjoituksessa yksi SETAn varhaisista aktivisteista pohti homoliikkeen 1970-luvun strategian tehokkuutta. Tämä pääkirjoitus ennakoii uudenlaista strategiaa 1980-luvun alun homoliikkeessä.

"Miten tuloksia?

Historia näyttää opettavan homoseksuaalien kansalaisyhteiskuntaistelusta sen, ettei pelkällä vetoamusten kirjoittelulla ja parlamentaarisella vaikuttamisella olisi saatu paljonkaan aikaan. -- Suomessa usko parlamentaarisen demokratian kaikkivoipaisuuteen on tällä vuosikymmenellä saanut uusia säröjä.

Luonnonsuojelijat ovat lähteneet oman käden oikeuden tielle Koijärvellä, Lappajärvellä ja muuallakin. Helsinkiläisnuoret valtasivat hiljattain entisen alkoholistien yömajan Lepakkoluolan kaupungin byrokraateilta saadakseen oman musiikkitalon. -- Mitä SETA tekee? Miten pitkään jaksamme lähettää kirjelmiä, vetoamuksia ja oikaisuja, jos yhteiskunta ei jouta sen vertaa että perusoikeutemme taattaisiin?" (Mt., 3.)

4.3 Liberalistinen politiikka ja liberalismien arvot

4.3.1 Integraatio- ja tasavertaisuusliikkeen liberalistinen

viitekehys

Ranskan vallankumouksesta ja Amerikan itsenäisyysjulistuksesta lähtien ovat vapaus ja tasa-arvoisuus olleet kaikkien kansalais- ja ihmisoikeusliikkeiden perusta. Vapaus käsitetään oikeudeksi ja vallaksi tavoitella omia elämänmahdollisuuksia siten, että toiset ihmiset tai valtio eivät sekaannu tähän. Yksilön autonomian tai suvereenisuuden esteinä pidetään historiallisen tukahduttamisen, ennakkoluulojen sekä mielivaltaisen hallitsemisen käytäntöjä. (Halfmann 1988, 19 - 21.)

Jost Halfmann sijoittaa homo- ja lesboliikkeen vanhojen sosiaalisten liikkeiden perinteeseen, kansalaisoikeuskamppailujen traditioon. Samaan traditioon hän lukee myös naisten tasa-arvoliikkeen, liberaalifeminismin. Yhteistä näille liikkeille on kamppailu ihmisoikeuksien poliittisen ja laillisen tunnustamisen puolesta. (Mt., 15.)

Liberalismin juuret ovat valistuksen aikakaudessa, joka tunnetaan myös järjen aikakautena. Tämä kausi synnytti monia poliittisia ja intellektuaalisia liikkeitä, joista useimmille oli tyypillistä usko ihmisjärjen kykyyn saada aikaan yhteiskunnallisia uudistuksia. Oliin vakuuttuneita siitä, että järki vapauttaa ihmiskunnan. Niin Ranskan vallankumous kuin yhteiskuntatieteellisen ajattelun syntykin sijoittuvat näihin kehyksiin. Vapaan, kriittisen tutkimuksen oletettiin olevan tulevaisuuden kulmakivi. Kapitalismin kehitys, johon kaupungistuminen ja teollistuminen liittyivät, loi sosiaalisia ongelmia kuten slummeja, köyhyyttä ja rikollisuutta. Uskottiin, että ihmisjärjellä ongelmat ratkaistaisiin. Sosiologia syntyi juuri tähän tarkoitukseen. Sosiologia erityisesti on valistuksen aikakaudelle velkaa korostaessaan järjen ja tieteellisen menetelmän soveltamista sosiaalisten ongelmien ratkaisussa. (Andersen 1988, 299 - 301.)

Homoliikkeen ja naisten tasa-arvoliikkeen kuuluminen samaan sosiaalisten liikkeiden perinteeseen näkyy selvästi vuosien 1975 - 1979 SETA-lehdissä. Lehdissä viitattiin toistuvasti syrjintään ja kansalaisoikeuksien puuttumiseen. Lainsäädännöllisiä muutoksia vaadittiin. Katseet olivat kääntyneet poliittisiin päättäjiin, eduskuntaan ja valtiovaltaan. Seksuaalisen tasavertaisuuden esteinä pidettiin ennakkoluuloja, tietämättömyyttä, asenteita ja jäykkiä sukupuolirooleja. Homoseksuaalien oman asiallisen toiminnan ja objektiivisen tieteellisen tiedon mahdollisuuksiin muutosvoimana uskottiin. Lehdissä muistutettiin muun muassa koulujen sukupuolikasvatuksen tärkeydestä asenteita muutettaessa.

" -- Me uskomme, että oikea tieto poistaa ennakkoluulot. Tietoon perustuva maailmankuva on kestävä. Vain tieteelliseen käsitykseen ihmisestä ja luonnosta voi perustua humanistinen ihmiskuva, joka edellyttää ihmisen perusoikeuksien takaamista ja suojaamista - myös seksuaalisuuden suhteen." (SETA 2/1975, 3.)

SETA-lehdessä 2/1976 julkaistiin SETAn periaateohjelma, jossa määriteltiin SETAn toimintakohteet ja vaatimukset. Lehteä lähetettiin tuolloin noin 200 vaikuttajalle ja päätöksentekijälle. Periaate- ohjelman alaotsikoissa olivat tasavertaisuus lain edessä, seksuaalirikoslaki, työlainsäädäntö, perhe- ja sosiaalilainsäädäntö, tiedonvälitys, koulu ja kasvatustieteellinen tutkimus, psykiatria ja käyttäytymistieteet, mielenterveystyö, kirkko ja uskonnolliset yhteisöt, puolustusvoimat ja suljetut yhteisöt, kansainvälinen yhteistyö sekä yhteiskunta ja poliittiset puolueet. SETA vaati muun muassa, että pysyvä homoseksuaalinen suhde asetettaisiin oikeudellisesti tasavertaiseksi pysyvän heteroseksuaalisen suhteen kanssa. Valtiovallan katsottiin kantavan vastuun homoseksuaalien pitkään jatkuneesta syrjinnästä. (Ks. SETA 2/1976, liite.)

Liberalistisen näkemyksen mukaan naisten ja muiden ryhmien tasavertaisten

oikeuksien esteet ovat perinteisessä laissa ja käytännöissä, jotka kieltävät naisilta ja muilta ryhmiltä samat yksilön oikeudet, jotka miehillä jo on. Epäoikeudenmukaisuus johtuu irrationaalisuudesta ja tietämättömyydestä. Sosiaalisen muutoksen lähde on järki ja pyrkimys tietoon. (Andersen 1988, 301, 302.)

Tasavertaiset oikeudet olisi ulotettava naisiin erityisesti lakiuudistusten ja syrjinnän vastaisten toimenpiteiden avulla. Naisten eriarvoisuus nähdään menneisyyden syrjivien käytäntöjen tuloksena. Korjaus saadaan aikaan luomalla sukupuolisoikeita instituutioita, joissa kaikille annetaan tasavertaiset oikeudet sukupuoleen, rotuun, uskonnolliseen tai seksuaaliseen suuntaukseen sekä fyysiseen vammaan katsomatta. Liberaalifeminismin laaja tuki takanaan, mikä johtuneesi siitä, että liberaalifeministit työskentelevät olemassa olevien instituutioiden sisällä. (Mt., 295, 299.)

Syrjintä on liberaalin viitekehyksen avainsana. Naisten syrjintä on seurausta opituista sukupuolirooleista. Liberaali näkemys korostaa vähittäistä reformia ja olettaa, että edistys voidaan saada aikaan olemassa olevien poliittisten, yhteiskunnallisten ja taloudellisten instituutioiden rakenteiden sisällä. (Mt., 318.)

4.3.2 Ihmisyydsretoriikka, "kunniattomat julkihomot" ja kaupallinen homojen erilliskulttuuri liberalismien arvoista käsin tulkittuina

Valistuksen aikakauden arvojen leviämistä länsimaiseen moderniin yhteiskuntaan on Agnes Heller (1983) tarkastellut kriittisesti esseessään "The Dissatisfied Society". 'Modernisuuden' luonnehtima yhteiskunnallinen ajanjakso on kolmen erilaisen tendenssin yhdistelmä: kapitalistisoitumisen, teollistumisen ja demokratisoitumisen. Perinteisten käytösnormien purkautuessa ovat lukuisat muut normit ja arvot vähitellen tulleet universaaleiksi. Yksilö perustaa identiteettinsä korostetusti lauseelle "Olen ihminen". Kaikki universaalistetut arvot - vapaus, tasa-arvoisuus, veljeys, tieteellinen tieto ja kärsimyksen lievittäminen - sitoutuvat ihmiskuntaan ja/tai ainutlaatuiseseen persoonallisuuteen. (Mt., 360, 361.)

Vapauden universaalistettu muoto ei määrittele tarkemmin, mitä vapaus todella tarkoittaa. Vapautta ja vapauden tarvetta ei liitetä mihinkään tiettyyn sosiaaliseen ryhmään tai luokkaan, vaan jokainen ihminen voi vaatia vapautta ja jokaisella on tarve vapauteen. Mutta koska vapautta ei ole määritelty, ei sillä ole myöskään rajaa. (Mt., 361, 362.)

Valistusajan ihminen ilmoitti ylpeästi olevansa ihminen eikä mitään muuta. Persoonallisuuden ainutlaatuisuus tuli ylimmäksi arvoksi. Sääty-yhteiskunnassa arvokkuus oli säädyn normien seuraamista. Valistusajasta lähtien arvokkuus on koskenut yksinomaan yksilöllistä persoonallisuutta. (Mt., 363, 364.)

1970-luvun suomalaisen homoliikkeen puhetta ihmisyydestä, joka jatkuvasti kulkee eräänä säikeenä liikkeen vaatimusten perusteena, voidaan tarkastella Hellerin huomioista käsin. Ihmisen käsite on ilmi pinnaltaan sokea niin luokalle, sukupuolelle kuin seksuaaliselle suuntaukselle, rodulle tai uskonnolle. Kun homoseksuaali oli ennen kaikkea homoseksuaali-kategorian uhri, sai jokainen homoseksuaali kantaa kseen koko ryhmää koskevien määritelmien ja olettamusten taakan. Homoliikkeen kuten homotutkimuksenkin historia on ollut pyrkimystä normalisaatioon, ainutlaatuisen yksilöllisyyden tunnustamiseen. Homoseksuaalien syrjintä nähtiin mm. "rikoksena ihmisyyttä vastaan" (SETA 5/1975). Sortavassa yhteiskunnassa homoseksuaalien oli ensin taisteltava itselleen paikka ihmiskunnasta. Synnin, rikoksen ja sairauden leimat olivat

sulkeneet homoseksuaalit ihmisyiden ulkopuolelle. Homoseksuaalilla ei ollut oikeutta valistusajalta peräisin olevaan ylpeään eleeseen: "Olen ihminen, ainutlaatuinen ihminen enkä mitään muuta." Kuuluminen homoseksuaalien luokkaan merkitsi samaa, kuin kuuluminen sääty-yhteiskunnan alimpaan säätyyn tai ehkä säädyttömyyttä, kastittomuutta. Tämä merkitsi arvokkuudesta paitsijäämistä, asemaa, jossa ei ollut edes oikeutta ilmentää arvokkuutta. Yhteiskunta, joka perustuslaissa takasi kansalaisilleen tasavertaisuuden lain edessä, sulki homoseksuaalit tämän lain ulkopuolelle. Siten heistä tuli epäkansalaisia. Ihmisoikeuksien julistus ei heitä tunnustanut. Niinpä heistä tuli epäihmisiä.

Sekä naisliike että homoliike kyseenalaistivat liberaalin retoriikan, jossa julistettiin kaikkien ihmisten vapautta, tasavertaisuutta ja veljeyttä. Liikkeiden mukaan tämä retoriikka koski ainoastaan keskiluokkaisia, valkoisia, heteroseksuaaleja miehiä. Liikkeet pyrkivät alussa saamaan samat ihmisoikeudet, saman oikeuden ihmisyyteen. SETA-lehdissä tämä ihmisyyden-retoriikka tulee toistuvasti esille. "Ihmisen rooli" on SETA-lehden pääkirjoituksen otsikko 2/1976. Keski-aikeaman julisteessa neljä nuorta miestä juoksee käsikädessä nur- mikentän halki. Juliste on otsikoitu "Tule mukaan SETAn toimintaan - teemme ihmisen vapautumisen historiaa" (SETA 4/ 1976). 1980-luvulla sana 'ihminen' on ollut myös vapautuspäivien mielenosoitusten tunnuslauseissa vahvasti esillä.

Heller kirjoittaa modernin ihmisen valistusajan hengessä sitoutuvan ainoastaan ihmiskuntaan ja persoonallisuuden ainutlaatuisuuteen. Käsittelin aiemmin homoliikkeen pyrkimystä kunniallisuuden osoittamiseen. Monsieur Mosse oli "kunniaton" homo, koska hän esiintyi julkisuudessa tavoilla, jotka homoliikkeen mielestä leimasivat koko ryhmän ja vahvistivat kaavamaisia, vääristäviä käsityksiä homoseksuaaleista. Tätä homoyksilön ja ryhmän välistä suhdetta voidaan tarkastella myös ainutlaatuisen yksilöllisyyden näkökulmasta. Se, mitä stigmatoidun ryhmän "kunniaattomat" julkihomot ja julkiesbot itseasiassa loukkaavat, on juuri ihmisen oikeus ainutlaatuisen yksilöllisyyteen ja tämän ainutlaatuisuuden tunnustamiseen yhteiskunnassa. Homomiesten ja lesbojen kamppailun eräs juoni on taistelu tilasta saada määritellä itse itsensä. Mitä näkymättömämpi ja vaiennetumpi ryhmä on yhteiskunnallisen todellisuuden representaatioissa, sitä ajankohtaisempi ainutlaatuisen persoonallisuuden ongelmasta tulee, kun hiljaisuus ja näkymättömyys repeytyy. Niin kauan kuin samansukupuolinen rakkaus oli rakkautta, joka ei tiennyt omaa nimeään, ei ongelma liene ollut ajankohtainen. Homoseksuaalien ryhmä- ja itsetietoisuuden sekä näkyvyyden kasvaessa syntyy ristiriita ryhmään kuulumisen ja oman ainutlaatuisen yksilöllisyyden välille.

Ristiriitaa kärjistää se, että alistetun ryhmän vapautumispyrkimykset voimistavat valtakulttuurin alistamispyrkimyksiä. Populaarikulttuuriin suodattuvat psykiatrien luonnehdinnat itsetuhoisista, paheellisista, turmeltuneista homoseksuaaleista. Se mikä ennen oli näkymätöntä, saa nyt tilaa kulttuurisissa representaatioissa, mutta representaatiot ovat alistetun ryhmän kokemuksta vääristäviä. Valtakulttuurin voittoisa hetki on se, kun alistetusta ryhmästä itsestään nousee kaavamaisien käsitysten lihallistuma kuten Monsieur Mosse, aids-ilmiö tai sadomasokistilesbo. Näkymättömyys ja hiljaisuus on repeytynyt, mutta aluksi repeytymään mahtuu vain muutama esitys homoseksuaaleista. Mitä enemmän julkisuudessa on tilaa homo- ja lesboyksilöiden omalle puheelle ja mitä useampia erilaisia kulttuurisia kuvia homoista ja lesboista on, sitä pienemmäksi tulee ristiriita oman itsen ja ryhmään kuulumisen välillä.

Heller kirjoittaa, että modernissa yhteiskunnassa ihmisen arvokkuus kytetään maineeseen, valtaan ja omistamiseen. Konsumerismi, omistaminen on näistä

kolmesta demokraattisin, sillä se on ainakin jossain määrin avoin kaikille. Konsumerismi saattaa asenteena tarjota hieman mahdollisuutta arvokkuuteen kaikille yhteiskunnassa, joka liberalistisesta kuvakielestään huolimatta on turhauttavan epätasa- arvoinen. (Heller 1983, 365.)

Konsumerismi toimii oivallisena vapautusliikkeiden voiman tukahduttajana. Toisaalta alistettu ryhmä voi myös pyrkiä oman kulutuksensa subjektiksi. Kun jonkin alistetun ryhmän asema hieman paranee, tulee ryhmästä uusi varteenotettava kuluttajaryhmä. Konsumerismin demokratisoitumista ilmentää muun muassa se, että Yhdysvalloissa ovat mustat alkaneet esiintyä mainoksissa mustien kansalaisoikeusliikkeen myötä 1960-luvun jälkeen. Naisliikkeen myötä myös keskiluokkaiset työssäkäyvät naiset löydettiin kuluttajaryhmänä. Elokuvateollisuus on löytänyt niin mustat, naiset kuin homotkin katsojaryhminä. Elokuville tarjotaan aiempaa myönteisempiä representaatioita mustista, naisista ja homoista. (Ks. esimerkiksi Andersen 1988.)

Kaupallinen homojen alakulttuuri koettiin suomalaisessa homoliikkeessä uhkana 1970-luvulla. Suomessa kaupallisuutta ilmensivät pornolehtien gay-palstat ja yksityiset gay-saunat ja gay-matkavälitykset. Yhdysvalloissa kaupallinen homokulttuuri sai moninaisia muotoja. Matkatoimistoja, vaateliikkeitä, saunoja, kapakoita, hotelleja, seksikauppoja, seksipalvelujen välitystä esimerkiksi puhelinseksinä, homoseksilehdistönä ja -videoina ilmestyi esimerkiksi San Franciscon homokaupunginosaan. Homoliikkeen poliittinen vaikutusvalta lisääntyi, mutta homoihmisen arvokkuuden tunnustaminen yleisesti yhteiskunnassa ei toteutunut. Uusmoralistiset liikkeet ja uuskonservatismi nousivat samanaikaisesti, kun taloudellinen kehitys huononi ja työttömyys lisääntyi. Vapautuminen jäi siis osittaiseksi. Yleistä demokratisoitumista homojen asemassa yhteiskunnassa ei tapahtunut. Tilanteen hyödynsi kaupallinen erilliskulttuuri, joka tarjosi homomiehille mahdollisuuden muun muassa seksin kuluttamiseen. (Ks. Stålström 1987, 107 - 109.)

Koska lesbot naisina ovat homomiehiä köyhempiä, ei heistä ole tullut varteenotettavaa kuluttajaryhmää. Yhdysvalloissa 1970-luvulla vauhtiin päässeestä lesbofeministisestä liikkeestä tuli 1980-luvun alussa suomalaistenkin lesbojen olennainen liikuttaja. Konsumerismi, joka ehkä heikensi homoliikkeen elinvoimaa (mt., 107 - 109), ei pätenyt samalla tavoin lesboliikkeeseen.

4.3.3 1970-luvun homoliikkeen strategioiden kytkennät aikansa homo- ja lesbotutkimukseen: seksuaalinen suuntautuminen ja normalisointitutkimus

1970-luvun suomalainen homoliike toimi liberalistisesta "tasavertaiset oikeudet"-strategiasta käsin. Myös aikakauden amerikkalainen homotutkimus kiinnittyi liberalismiin. Tutkimus tuki homoliikkeen valitsemaa strategiaa, integraatiopolitiikkaa. Homomyönteisen tutkimuksen juuret löytyvät kuitenkin jo 1950-luvulta.

Alfred Kinseyn tutkimukset miesten ja naisten seksuaalisesta käyttäytymisestä herättivät suurta kiinnostusta 1950-luvulla. Homoseksuaalinen käyttäytyminen olikin odotettua yleisempää. Kinseyn kanta oli se, että homoseksuaalisuus oli terve seksuaalisuuden ilmaisun muoto. Hän arvosteli sitä, että homoseksuaalisuudelle oli yritetty etsiä syytä. Lääketieteellis-biologinen malli oli etsinyt homoseksuaalisuuden syytä perimästä ja psykoanalyttinen malli puolestaan ympäristötekijöistä ja perhedynamiikasta. Kinsey näki homoseksuaalisuuden universaalina inhimillisenä kykynä, joka ei ollut patologista. (Minton 1987, 166 - 168.)

Ideologialtaan Kinsey edusti suvaitsevaisuutta ja hyväksyntää. Kinseyn tutkimukset vaikuttivat myös erityisesti Yhdysvalloissa orastavaan homoliikkeeseen. Hänen raporteistaan tuli tuen lähde niille lesboille ja homomiehille, jotka yrittivät rakentaa myönteistä identiteettiä. Raportit tukivat myös homojen ihmisoikeuskamppailua ja loivat pohjaa homouteen ja lesbouteen myönteisesti suhtautuvalle tutkimukselle. (Mt., 167 - 169.) Celia Kitzinger on tarkastellut kriittisesti tätä normalisointitutkimukseksi kutsuttua homo- ja lesbotutkimusta. Hän kutsuu sitä liberaalihumanistiseksi tutkimukseksi, jossa on neljä teemaa: 1) Homojen ja heteroiden oletetaan olevan pohjimmiltaan samankaltaisia. 2) Homoseksuaalisuutta ei pidetä keskeisenä persoonallisuutta organisoivana periaatteena. 3) Homoseksuaalisuuden vakuutellaan olevan yhtä luonnollista, normaalia ja tervettä kuin heteroseksuaalisuuden. 4) Lesbouden tai homouden ei katsota olevan uhka ydinperheelle ja yhteiskunnalle. (Kitzinger 1987, 45.)

Liberaalihumanistinen tutkimus suhtautuu kielteisesti siihen, että yksilö pyrkisi määrittelemään itsensä ensisijaisesti homoseksuaalina, homona tai lesbona. Tällaisen itsemäärittelyn katsotaan tuhoavan yksilöllisen identiteetin. (Mt., 48, 49.)

Liberaalihumanistisesta viitekehyksestä käsin tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että homoseksuaalisuudella ei itsessään ole vaikutusta mielenterveyteen ja että lesbot ja homomiehet saattavat olla terveempiä kuin heterot. On esitetty, että heillä on rehellisemmät ja seksuaalisesti tyydyttävämmät suhteet kuin heteroilla. (Mt., 49.)

Aiemmissa lesbouden patologisoivissa tutkimuksissa väitettiin, että lesbous olisi uhka vallitsevalle ydinperheelle ja yhteiskunnalle. Katsottiin muun muassa, että lesbot ovat haluttomia antamaan mitään yhteiskunnalle ja että he uhkaavat yhteiskuntarakenteen pysyvyyttä ja perhe-elämän perustaa. Liberaalihumanistisen tutkimuksen mukaan lesbot ja homomiehet voidaan integroida yhteiskuntaan. He omalta osaltaan vaikuttavat yhteiskunnan rikkauteen. (Mt., 49.)

5 SETA-lehdet 1980 - 1982: ulos kuoresta -kampanja alkaa

5.1 Yleistä luonnehdintaa

1980 SETA-lehden päätoimittajaksi tuli nainen. Vuoden ensimmäinen numero oli SETA-lehden historian ensimmäinen kokonaan naisten tekemä numero. Kannessa oli kaksi toisiaan halaavaa naista sekä teksti "Naiset naisista". Lehden muistiossa kerrottiin, että lehteä jaettiin noin 500 asiantuntijalle, päätöksentekijälle ja vaikuttajalle. Näistä 160 meni lääketieteellisille järjestöille ja alalla toimiville, 200 kansanedustajille, 20 yhteiskuntatieteilijöille ja 40 kirkon työntekijöille. Jakaumasta käy ilmi, että tuolloin sairausleiman ja kehotuskieltopykälän takia pääasialliset painostuksen kohteet olivat lääketiede ja lainsäätäjät. Suomessa homoseksuaalisuus poistettiin sairausluokituksesta 1981.

Lehden sisällössä näkyivät amerikkalainen lesbofeministinen ja gaykirjallisuus. Syrjintä- ja vähemmistöretoriikan tilalle tulivat uudet käsitteet: patriarkaatti, todellisuuden rakentaminen, identiteetti, oma minus, homosorron historia. Homo- ja lesbopiiri, erilliskulttuuri käsitteellistettiin yhteisöksi ja homojärjestöstä tuli homoliike. Homoseksuaali-sana esiintyi lähinnä lainmuutoksia tai sairausluokitusta koskevissa kirjoituksissa. Sanaparia homot ja lesbot tai hintit ja lesbot käytettiin yhteisöä ja liikettä koskevissa artikkeleissa, toisin sanoen jäsenistöön kohdistuvissa kirjoituksissa. Ruohonjuuritason käsite alkoi myös esiintyä.

Aikakautta voisi myös luonnehtia "kunniattomuuden ajaksi" siinä mielessä, että maininnat ja kirjoitukset pedofiiliasta, sadomasokismista, nahkamiehistä, sukupuolitaudeista, saunoista ja homobaareista lisääntyivät merkittävästi. Homoseksuaalisuus 'inhimillisen rakkauden muotona', jota pysyvässä parisuhteessa vaalitaan, sai rinnalleen 'salatun seksuaalisuuden'. Ulkotapaamispaikoista alettiin ilmoittaa lehdessä. Tämä käytäntö poistui SETA-lehdessä 3 - 4/1983 aidsin tultua Suomeen. Transvestiittiryhmä sai kaudella 1980 - 1982 lehdestä palstatilaa, jota sillä ei myöhemmin enää ole ollut.

Kolme vuotta kestänyt kausi merkitsi murrosta suhteessa 1970-lukuun sekä poikkeamaa suomalaisen homoliikkeen valtavirrasta. Lehdessä oli runsasti artikkeleita liikkeestä, yhteisön rakentamisesta, homo- ja lesbopolitiikasta, vapautumisesta, itsesyrynnästä ja ennen kaikkea avoimuudesta, "ulos kuoresta" -kampanjasta. Homofobin käsite alkoi myös esiintyä, mutta siitä tuli yksi avainkäsitteistä vasta myöhemmin 1980-luvulla.

5.2 Lesbouden uudelleen määrittely feminismistä käsin

Suomalaisille lesboille tuotiin julki uusi, radikaalisti myönteinen lesbouden määritelmä, joka antoi heille oman identiteetin. Homomiesten sorto kytkeytyikin nyt naisten ja lesbojen sortoon. Lesboista tuli oman taistelunsa subjekteja, taistelun, jota ei käytäisi liberaalin kansalaisyhteiskunnan raamien sisällä. Lesbofeministisen näkemyksen perusajatukset - lesbous naisten välisenä rakkautena ja ystävyytenä, heteroseksuaalisuus poliittisena instituutiona - käyvät ilmi seuraavista siteerauksista.

"Lehtemme tämän numeron aiheena on lesbolaisuus sen koko yhteiskunnallisessa perspektiivissä. Lesbolaisella naisella on eräs kyky, joka koskettaa naisena olemisen perimmäisiä juuria - kyky rakastaa ja arvostaa naista naisvihamielisessä yhteiskunnassamme.

Siksi lesbolaisuudesta joko vaietaan, tai se esitetään alentavassa, vääristyneessä sävyssä. Siksi on tullut aika puhua siitä naisten omalla suulla. Siksi tämän numeron teemana ovat myös sanat: meillä on mitä sanoa, ja meillä on oltava millä sanoa se!" (Pääkirjoitus SETA 1/1980, 3.)

"Mitä oikeastaan on olla lesbo? Mitä merkitsee rakastaa toista naista? Kysymys on enemmän kuin pelkästä seksuaalisuudesta. On kysymys tavasta, jolla koko elämä eletään." (SETA 1/1980, 8.)

"Lesbous ei ole yksityisasia. -- Koska me kaikki elämme samassa yhteiskunnassa, on tehtävämme auttaa ja tukea toisiamme yhteisessä esiintulemisen prosessissa. -- Lesbojen on mahdoton tuntee itseään ilman toisia lesboja. Tähän tarvitaan tapaamismahdollisuuksia, järjestöjä, lehtiä, kirjallisuutta." (Mt., 8.)

"Lesbolainen yhteisö on tärkeä tekijä jäsentensä hyvinvoinnin kannalta" (mt., 9). " -- (Charlotte) Bunchin mukaan heteroseksuaalisuus on enemmän kuin pelkkä seksuaalinen suuntaus - se on myöskin poliittinen instituutio. Lesbolainen feminismi on kehittynyt tämän instituution kritiikkinä. -- Naisten sorto perustuu heteroseksismiin. Naiset tai homoseksuaalit miehet eivät voi saavuttaa todellista tasa-arvoisuutta ennenkuin heteroseksismin valta on murrettu. -- Tasa-arvo olemassaolevien normien ehdoilla ei ole lesbolaisen feminismin mukaan mitään tasa-arvoa. Päämääränä ei ole saada heteroseksuaalia enemmistöä vakuuttuneeksi siitä että homoseksuaalit ovat samanlaisia ihmisiä kuin hekin - asian ydin on näet siinä että he eivät ole samanlaisia." (Mt., 12.)

Bonnie Zimmerman on arvioinut henkilökohtaisen kokemuksen jakamisen merkitystä lesbopolitiikassa. Vallattomuus - olemassaolo valtakulttuurin alistamana - on näkymättömyyttä, mykkyyttä, vaikenemista. Siten itsensä nimeäminen lesboksi, ulostuloprosessin jakaminen toisten lesbojen kanssa on tulemistä näkyväksi sekä itselle että toisille. Puhuminen ja kirjoittaminen omasta lesbokokemuksesta on vastarintaa vääristäviä, valheellisia ja epäaitoja määritelmiä vastaan. Lesbofeminismi on siten ollut ensisijaisesti kielen ja tietoisuuden politiikkaa. Lesbot ovat muovanneet ja muodostaneet yhteisönsä ja kulttuurinsa yhteisestä kokemuksestaan. (Zimmerman 1985, 256 - 261.)

Myöhemmät käänteet SETA-lehdessä osoittavat, että lesbofeministinen tulkinta sorrosta ei saanut homomiesten suosiota. Miehinä heillä oli muutakin menetettävää kuin kahleensa, mikäli he omaksuivat feministisen näkemyksen oman sortonsa juurista.

5.3 Näkymätön näkyväksi

Avoimuusteemaan liittyivät muun muassa seuraavat kirjoitukset: "Julkisesti homo - ja silti yhä poliitikko", "Kirje kotiväelle. Lesbotyttö kirjje perheelleen." (SETA 1/1980), "Näkymätön näkyväksi! Pussi pois päästä yhteiskunnassa." (SETA 2/1982), "Homot ylös kellarista. Vapautuspäivien koko kuva.", "Vapautuminen - elää avoimesti hinttinä tai lesbona" (SETA 3/1982).

Yhteiskunnan syrjinnän sijasta lehti alkoi käsitellä itsesyrjintää ja homojen ja lesbojen näkymättömyyttä. "Useimmat syrjivät itse itseään" (SETA 3/1980) käsitteli kokemuksia avoimuudesta työpaikalla sekä syitä homouden tai lesbouden salaamiseen työtovereilta. Lehden 2/1982 pääkirjoituksessa oli seuraavaa:

"Näkymätön mies tai yhtähyvin näkymätön nainen. Hänet voi nähdä kaikkialla. Hän ylittää katua, menee kauppaan, ostaa piimää. Mutta mainoksessa, jossa isä, äiti ja kaksi lasta syö ja juo, hänet on unohdettu. Elääkö hän ilmasta vai nauttiiko hän päivällisensä komerossa? -- Voit katsoa televisiota koko illan ja lukea sanomalehden alusta loppuun. Kokonaiset romaanisarjat vaikenevat hänestä. -- Näkymätön mies on homo ja näkymätön nainen on lesbo. Muitakin kuuluu näkymättömiin ihmisiin. Sadoin tuhansin näkymättömin käsin he tekevät näkymätöntä työtään. Näkymättömiä ovat heidän oikeutensakin. On avattava silmiä, on lakattava vaikenemasta, on tehtävä näkymätön näkyväksi. On vedettävä verhot pois ihmisten väliltä!" (Pääkirjoitus SETA 2/1982.)

Olennaiseksi osaksi homomiesten ja lesbojen näkyväksi tekemistä tulivat vapautuspäivät. Vapautumista kuvasi lehden päätoimittaja pääkirjoituksessaan seuraavasti:

"Kuka tarvitsee vapautumista? Meistä jokainen. Vapautuminen on saada tietoa siitä ettemme ole yksin, taistella oikeus sanoa mielipiteemme julki, mahdollisuus toteuttaa itseämme kätemme työllä ja kosketuksella. Vapautuminen on yhtä kuin saada sisäinen varmuus omasta arvosta ja ulkoinen turva sortoa, vähättelyä ja vaikenemista vastaan. -- Vapautuminen merkitsee meillä kivistä tietä vapauteen. Yhtä kaikki se on kuljettava - joka tasolla, kaikkia kanavia myöten, jokaisen ihmisen sopukoissa. Vapautusviikko oli vain lähtölaskenta tälle pitkälle marssille. Koko vuosi on meille vapautusvuosi ja koko maailma sen tapahtumapaikka. Sinäkin osallistut siihen." (SETA 3/1982, 3.)

Lehdessä raportoitiin niin helsinkiläisistä kuin tukholmalaisistakin homojen ja lesbojen vapautuspäivistä. Vuonna 1981 SETAlla oli ensimmäistä kertaa viranomaisten lupa mielenosoitusmarssiin. Vapautuspäivien kulkueeseen osallistui sata ihmistä, joista valtaosa oli naisia.

"Yksi vaikenemisen muuri oli jälleen ylitetty. Tämän huomasi myös poliisi, joka takavarikoi kyltin KEHOTAMME HOMOSEKSUAALISUUTEEN ja nosti siitä rikosilmoituksen. Tämä ei suinkaan marssijoita pysäyttänyt. Heti Senaatintorille saavuttua kerättiin parikymmentä allekirjoitusta kirjalliseen kehotukseen [homoseksuaalisuuteen]. Allekirjoittajat tullaan aikanaan kutsumaan kuulusteltaviksi." (SETA 3/1981.)

Mitä tästä julkisesta homoseksuaalisuuteen kehottamisesta ja rikoksesta kehotuskieltopykälää vastaan loppujen lopuksi seurasi? Sen kertoi lehden 6/1981 pääkirjoitus.

"Olipa kerran aika jolloin homoista ei puhuttu Suomessa. Ei ainakaan muualla kuin Kallessa ja kumppaneissa, ja homojen omissa pikku lehdissä. Mikä olisi ollut vaietessa, olihan hiljaisuus sinetöity kokonaisen lakipykälän painolla. Vaan kevyeksipä on kehotuskieltopykälä osoittautunut. Ketään ei ole sen perusteella tuomittu. Toukokuussa ilmiantoi parikymmentä homoa itsensä, rikoksena homoseksuaalisuuteen kehottaminen. Viranomaiset päättivät aikansa asiaa pohdittuaan, että kyseessä on vähäpätöinen rikos ja "anteeksi annettava ajattelemattomuus". -- Homoseksuaalisuuden ympärillä vallinnut hiljaisuuden muuri on murtunut. Tuskin on olemassa ainoatakaan itseään kunnioittavaa sanomalehteä, jonka palstoilla ei homoja olisi kaiken kansan kummasteltavaksi esitelty. Televisiossa ja radiossakaan ei enää pelätä sensuurin saksia, tästä olivat oivana osoituksena lokakuussa esitetyt kaksi tv-ohjelmaa. Onko kaikki nyt sitten hyvin? Ei ole. -- Pienet tiedon muruset hukuvat vaikenemisen ja epätiedon harmaaseen tulvaan. -- Epätietoa vastaan tarvitsemme edelleen omaa lehteä. Tarvitsemme aineistoa minäkuvallamme ja rakennustarpeita lähimmäistemme ymmärrykselle. Tarvitsemme homotietoutta, tarvitsemme ihmistietoisuutta!" (SETA 6/1981, 3.)

Kehotuskieltopykälää rikkova suora toiminta ei saanut kampanjaan

osallistumattomien homoseksuaalien suosiota osakseen.

"Muut homoseksuaalit vaikuttivat pelästyneiltä, jopa suuttuneilta. Kuulin monesti, mitä huonoja seurauksia teolla voisi olla, kuinka se voisi lisätä ennakkoluuloja, synnyttää aggressioita, jne.. Voimakkaimmat aggressiot tulivat juuri homoseksuaalien taholta." (SETA 6/1981, 11.)

"Kehotamme homoseksuaalisuuteen" -kampanjaan osallistuneista useimmat olivat 22 - 26-vuotiaita. Merkittävä osa heistä oli opiskelijoita. Homoseksuaalisten tekojen dekriminallisoinnista oli nyt kulunut kymmenen vuotta. Uusi homo- ja lesbosukupolvi oli astunut esiin ja heidän unelmansa olivat olennaisesti erilaiset kuin aiemman polven. Näkymätön oli tehtävä näkyväksi. Oman homo- ja lesbokulttuurin kaipuu oli osa tätä. Homo- ja lesbokokemuksen tulkitsijat alkoivat enenevästi näkyä lehdessä.

SETA-lehti järjesti novellikilpailun, jonka satoa lehdessä julkaistiin. Tekstejä hallitsi minämuotoisuus. Kohteiden kapina alkoi näkyä oman kokemuksen kartoittamisena, homo- ja lesbosubjektin, minän, syntymisenä (esim. SETA 6/1981).

Vapautuspäivillä tehtiin homo- ja lesbokulttuuria näkyväksi tanssin, musiikin ja teatterin keinoin. Lehdessä oli artikkeleita myös ulkomaisista kokemuksen tulkitsijoista. Lesbos kirjallisuudessa ja musiikissa esiteltiin numerossa 1/1980.

"Olemme lesboja, jotka liityimme yhteen antaaksemme muodon ajatuksillemme, tunteillemme ja unelmillemme taistellesamme naisten sortoa vastaan ja tukiemme muiden sorrettujen ihmisten vapaustaistelua." (Berkley Women's Music Collective) (SETA 1/1980, 19).
"Uuden muotoutumassa olevan lesbolaisen todellisuuden tulo kirjallisuuteen on tapahtunut, paluuta ahdistuksen aikaan ei enää ole." (SETA 1/1980, 27.)

"Ravisteleva Petra von Kant. Fassbinderia Porin teatterissa.", "Nijinsky - Jumalan klovnin. Erilainen elokuva", "Romaani kuin julistus. -- kirjoittaa James Baldwinista" - siinä oli lehden 4/1980 kulttuuriosuus. Lehdessä 1/1981 käsiteltiin muun muassa englantilaista homoteatteriryhmää "Alan & Alex, Gay Sweatshop Theatre" sekä kirjailija Onni Hallaa, varhaista homoeroottisten tuntemusten tiedostajaa ja kuvaajaa. Alan Hardingin ja Alan Popen, homoteatteriryhmän jäsenten, haastattelusta siteeraan joitakin kohtia, koska ne ilmentävät tämän aikakauden SETA-lehteä.

"Mielestäni hyvän homoteatterin tärkein päämäärä on kulttuuri, joka antaa homoseksuaaleille ylpeydetunnetta. -- Mutta homoteatterin tarkoitus on mielestäni siinä itsessään, sen päätehtävänä ei pidä olla heteroseksuaalien valistaminen. Sen tulisi olla ensi sijassa homoille tarkoitettua. -- Homoteatterin tehtävänä on usein tukea muita homoja. -- On hyvin tärkeää, että meillä homoilla on esim. homomusiikkia, sillä meillä ei ole koskaan ollut minkäänlaista homomusiikkia tai omaa kulttuuria. Meidän on aina täytynyt suunnilleen kerjätä, lainata tai varastaa heteroteatterilta." (SETA 1/1981, 8 - 12.)

Myös homoelämää eri maissa käsiteltiin. Kansainvälisistä homo- ja lesbokokouksista raportoitiin laajasti samoin pohjoismaisten homojärjestöjen tapaamisista. Kanadalaisen The Body Politic - homolehden tekijäkollektiivi kertoi seuraavia ajatuksia:

"Tiedotusvälineet yleensäkin luovat identiteettiä (myöskin todellisuutta). Ennen homotiedotusvälineiden olemassaoloa homot saivat tietoisuutensa heteroiden tiedotusvälineistä. Me harjoitamme juuri samaa todellisuuden muokkausta. -- En tiedä tuleeko sellainen aika jolloin emme sitä enää tarvitse. Nähdäkseni tulemme aina olemaan vähemmistö, eri asemassa kuin heterot ja oman itse kontrolloidun identiteetin tarpeessa." (SETA 3/1981, 17.)

Myös suomalaisen homoelämän kuvaus saa uusia sävyjä. Viimeistään vuosikymmenen taitteessa homodisko institutionalisoitui helsinkiläisessä homo- ja lesboelämässä. SETA-lehti 4/1981 raportoi ravintola Vanhan Polin homoilloista.

"Studio 302 on vahvistamattoman käsityksen mukaan pohjoismaiden suurin gaydisko. Tämä heijastaa suomalaisen homokulttuurin diskokeskeisyyttä. Muualla niin yleisiä hinttibaareja ei meillä ole, on vain yksittäisten kapakoiden kuten Vanhan Kellarin baaritiskit. Omalaatuista on myös huviteollisuuden tuoton suunta, joka on hyvin järjestökeskeinen. Tuskin missään muualla diskot ovat siinä määrin järjestöjen käsissä. -- On jouduttu kierteeseen: valtio ei maksa, niinpä täytyy sijoittaa diskoiluun." (SETA 4/1981, 4, 5.)

Suomalaisen homoelämän Helsinki-keskeisyys synnytti myös uuden ryhmän, seksuaalipoliittiset pakolaiset. Homoseksuaali on sekä maassa muuttaja että maasta muuttaja. Vuonna 1980 oli Tukholman SETAa vastaavan järjestön RFSL:n jäsenenä jo yli 300 suomalaista.

"SETAan tulee vuosittain useita kymmeniä Helsinkiin muuttaneita homoseksuaaleja. Useimmat heistä ovat nuoria, moni vailla asuntoa, työtä ja koulutusta. -- Viralliset maassamuuttotilastot antavat aiheen olettaa, että Helsinkiin muuttaisi vuosittain lähes tuhat homoseksuaalia. Todellinen luku saattaa olla huomattavasti korkeampi, sillä muiden suurkaupunkien tavoin Helsinki tarjoaa homoseksuaalisesti tuntevalle ihmiselle tapaamispaikkoja, vapaa-ajanvietto- ja toimintamahdollisuuksia, toisin sanoen parempia mahdollisuuksia itsensä toteuttamiselle - ainakin päällisin puolin." (SETA 4/1980, 4, 5.)

5.4 SETA-lehti 1980 - 1982 1970-luvun homoliikkeen poliittisen strategian kyseenalaistajana

5.4.1 Uudeksi sosiaaliseksi liikkeeksi?

Suomalainen homoliike astui uuden aikakauden kynnykselle kehotuskieltopykälän vallan murtuessa, homojen ja lesbojen tervehtyessä yhdessä yössä sairausluokituksen poistuessa ja uusien sosiaalisten liikkeiden alkaessa kyseenalaistaa yhteiskunnallisia itsestäänselvyksiä. Oli syntynyt tila, jossa myös homoliike saattoi kyseenalaistaa omia itsestäänselvyyksiksi asettamiaan tavoitteita. Homoliikkeen sisältä nousikin kysymys "Mitä meidän itseasiassa olisi haluttava?". Miten suhtautua esimerkiksi homoseksuaalisen parisuhteen virallistamisen mahdollisuuteen, josta Ruotsissa valtionkomitea oli tehnyt mietinnön?

Yksimielisyys SETAn tavoitteista ja strategioista tavoitteiden lunastamiseksi rikkoontui kaudella 1980 - 1982. Uusien sosiaalisten liikkeiden vaikutus ulottui myös SETA-lehden kirjoituksiin. Rauhanliike oli näistä kenties näkyvin.

"Naistenpäivänä marssittiin rauhaa, mukana myös SETAn naiset. Sittemmin kuului joku kummastelleen, mitä ihmeen tekemistä lesboilla muka voi olla rauhan kanssa. Kyllä meillä voi olla. Ei pommi homoseksuaaleja eloonjääviksi valikoi. -- Siellä IGA:n kokouksessa puhuttiin armeijasta, hinttien oikeudesta suorittaa asepalvelus siinä kuin heteromiehetkin. -- Onko tällainen tasa-arvo vain tasavertaista oikeutta tappaa? Tasa-arvon yksioikoinen tavoittelu ei saisi sulkea silmiä tuhon edessä. -- Homoseksuaalien vapautusliike voi olla vain rauhan puolesta, väkivaltaa vastaan." (Pääkirjoitus SETA 3/1981.)

Seuraavat kirjoitukset ilmentävät yritystä tehdä homo- ja lesboliikkeestä liikettä,

jonka liittolaisia eivät enää ole 1970-luvun tapaan syrjityt vähemmistöt vaan aikakauden muut yhteiskunnalliset arvosidonnaiset liikkeet, uudet sosiaaliset liikkeet: "Hinttinäkökulma sodasta ja rauhasta. Kaksi siviilipalvelun valinnutta hinttiä kertovat, miksi ei armeijaan.", "Oma näkökulma. Tapasimme prosenttiliikkeessä mukana olevan setalaisen. Koska sinäkin?" (SETA 4/1981), "Meidän pitäisi siis puhua. Keskustelua lesboista, feministeistä ja paljosta muusta." (SETA 1/1981), "Puhetta siviilipalveluksesta ja rauhasta. Mikä on rauhanmiehen rooli?" (SETA 2/1982), "USAn rauhanliikkeen antiseksistiset kasvot. Feministinen tie rauhaan käy patriarkaatin murskaamisen kautta". (SETA 4/1982).

Tilman Evers käyttää uusista sosiaalisista liikkeistä käsitettä ruohonjuuritason liikkeet. Näihin hän lukee ekologitit, pasifistit, feministiset liikkeet, talonvaltaajat ja muut oma-apuryhmät, etniset, kulttuuriset ja seksuaaliset vähemmistöt, nuorten protestiliikkeet, kansalaistoimintaryhmät, vaihtoehtoista elämän- ja työtappaa harjoittavat kollektiivit, spontaanit vasemmiston sektorit, solidaarisuustyöntekijät, spiritualistit ja monet muut. (Evers 1984, 138.)

Uusien sosiaalisten liikkeiden yhtenä piirteenä Evers pitää sitä, että niihin osallistuvat pitävät itseään sosiaalisen muutoksen subjekteina siksi, että he tietävät kyseessä olevan asian oman kokemuksensa kautta eikä niinkään siksi, että he olisivat luokkayhteiskunnan vähäväkisiä. Liikkeisiin osallistujat katsovat myös, että heillä on vaihtoehtoja tarjottavanaan. (Mt., 140.)

Uusilla sosiaalisilla liikkeillä on myös kulttuurinen ulottuvuus. Liikkeet pyrkivät perinteisten arvojen ja suuntausten korvaamiseen. Olennaista on liikkeiden mahdollisuus luoda uutta sosiaalista käytäntöä. Liikkeet ovat nostaneet esiin uusia kysymyksiä, jotka merkitsevät välirikkoa suhteessa perinteisiin yhteiskunnallisiin arvoihin. (Mt., 140, 141.)

Uudet sosiaaliset liikkeet pyrkivät uuden poliittisen kulttuurin luomiseen. Hallitsevat käsitykset 'poliittisesta' ja 'politiikan tekemisestä' puretaan. (Mt., 143, 144.) Poliittisen ei katsota rajoittuvan julkiselle alueelle. Julkisen ja yksityisen erottaminen itseasiassa kyseenalaistetaan. Tarkoitus on ottaa yksityinen elämä julkiselle alueelle ja tuoda ihmisten kokemukset suoraan julki. Uusilla sosiaalisilla liikkeillä on myös uusi tapa suhtautua valtioon. Valtion ei katsota olevan välttämättömien ja mahdollisten myönteisten muutosten agentti. Muutosten ei uskota syntyvän parlamentaarisella toiminnalla. Tärkeät muutokset ovat tyypiltään sellaisia, että niitä on mahdoton määrätä toisille lakien, hallinnollisten toimenpiteiden tai sanktioiden avulla. Uusien sosiaalisten liikkeiden mielestä muutokset on levitettävä mallien avulla. Ne on kuvattava jokapäiväisen toisintekemisen avulla. Yhteiskunta on muotoiltava uudelleen alhaalta päin. Poliittikkaa ei tehdä, vaan se eletään. (Mt., 144.)

Kauden 1980 - 1982 SETA-lehdissä painottuivat monet uusille sosiaalisille liikkeille tyypilliset piirteet. Muutoksen tekijöinä ei pidetty ainoastaan lainsäätäjiä, vaan itse lesboja ja homomiehiä. Korostettiin omaa kulttuuria, yhteisöllisyyttä, kokemuksen jakamista ja tietoisuutta.

5.4.2 "Homoseksuaali ei elä yksinomaan julkilausumista"

Liberaalihumanistiseen normalisointitutkimukseen kytkeytyvästä integraatiopolitiikasta otettiin kaudella 1980 - 1982 kriittistä etäisyyttä.

"Ihmisten eristäminen ydinperheiksi suur- tai pienkaupunkien elementtitaloihin on suhteellisen nuori länsimaiseen kulttuuriin liittyvä ilmiö. Homoseksuaalien käyttäytymistä on tutkittu ja vaatimuksia asetettu liian kauan heteroseksuaalin ydinperheen mittatikulla." (Pääkirjoitus SETA 2/1981.)

"Tietenkin homoseksuaalisuus on vaara yhteiskunnalle; se on vaara ahdistaville ydinperherooleille, vaara rajoittaville seksuaalinormeille ja tavattoman vaarallista (hetero)miesten valtahierarkialle, mutta ainoastaan jos kaikin tavoin vältämme täydellistä integraatiota heteromaailmaan. Pyrkimällä hyväksytyiksi heteromaailman ehdoilla hyväksymme samalla olemassaolevat valtarakenteet, luokittelun sellaisenaan." (SETA 1/1982, 14.)

Kirjoituksessa "Vapautta kahleissa" kritisoitiin SETAn päämääriä seuraavasti:

"SETAn ensisijaisena päämääränä näyttää olevan homoseksuaalisen vähemmistön integroiminen mahdollisimman täydellisesti heteroseksuaaliseen arvomaailmaan. -- Homoseksuaalien oikeuksia puolustetaan yleensä sanomalla, että erilaisuus on rikkautta, että homoseksuaalit hyödyttävät erilaisuudellaan kokonaisuutta. -- SETAssa olisi ehkä syytä nykyistä enemmän keskustella maailmankatsomuksellisista kysymyksistä ja siitä, mitä me todella haluamme." (SETA 3/1981, 28, 29.)

SETA-lehden lukijainpalstalla "Suorat sanat" kirjoitettiin erilliskulttuurin puolesta ja vastaan. Tähän liittyen käsitettiin homous joko vasenkätisyyteen verrattavana yksilön ominaisuutena tai sitten kokemuksen ja kulttuurin erityisyytenä.

"Suljettu ja leimattu disco ja Vanhan Kellarin savukätköt on vapautumisen ääri raja. Tuntuu pahalta: 1960-luvulla, laittomana aikanakin tanssittiin yksityistilaisuuksissa, istuttiin kapakassa. Olettaisi nyt olevan rahkeita enempään. 1960-luvun seksuaalikeskusteluissa puhuttiin paljon homoseksuaalisuuden integroimisesta jokapäiväiseen elämään, siitä ettei lainmuutoksen toteutuessa tulisi tyytyä Etelä-Afrikan apartheidpolitiikan mukaisiin kulttuurisaarekkeisiin, discoihin "vain homoille", lehtiin "vain homoille", baareihin "vain homoille". -- Kaipaamme myös kovasti tietoa siitä, millaiseen yhteiskuntaan SETA pyrkii, mikä on se toivutila, jossa tasavertaisuus on toteutunut, homoseksuaalisuudella yhtä vähän merkitystä kuin parran värillä tai rintojen koolla." (SETA 5/1981, 26.)

Mutta myös suomalaisen homokulttuurin perään kuulutettiin:

"Me emme halua enää olla vain muiden luoman kulttuurin varassa, passiivisesti. Me haluamme luoda omaa, suomalaista homokulttuuria. Sitä eivät pysty heterot luomaan, sitä emme pysty muualta tuomaan. Se on meidän luotava itse!" (SETA 6/1981, 28.)

1970-luvun vaatimusten eräs peruste, homoseksuaalisuus ei-valittuna yksilön ominaisuutena, kyseenalaistettiin kirjoituksessa "Vapaus valita. Uusi teoria seksuaalisen suuntauksen synnystä - tai pikemminkin sen valitsemisesta". Kirjoituksessa esiteltiin Diane Richardsonin ja John Hartin kirja "The Theory and Practice of Homosexuality".

"(K)ukin meistä tekee elämänsä aikana loputtoman määrän valintoja ja päätöksiä - joista monet eivät liity seksiin lainkaan - jotka kasaantuneina johtavat meidät toiseen tai toiseen seksuaaliseen suuntaan. -- Hart/ Richardson-teoria hylkää sen ajatuksen että ihmiset ovat olennaisesti pohjimmiltaan homoja tai heteroja. -- 'Uskon että kirja hyväksytään helpommin niiden taholta, joille feministiset ideat (joissa valinnan käsite on keskeinen) ovat tuttuja, ja vaikeammin 'vanhoillisten' hinttien taholta, jotka korostavat homoseksuaalisuuden muuttumatonta luonnetta. Puhumme paljon homoidentiteetin ei-seksuaalisista puolista, enkä tiedä, miten ihmiset omaksuvat tämän.'" (SETA 4/1982, 9, 10, 12.)

Hollantilaisesta homoliikkeestä kerrottiin otsikolla "Integraation ja segregaaation ylikulkusilta". Todettiin, että integraatiopolitiikka normina oli katoamassa.

"Integraatiopolitiikka (yhteiskuntaan sulautuminen) lähti käyntiin noin 1965. Sen tunnuslauseena oli "olemme yhtä normaaleja kuin kuka tahansa muukin". Mitään eroja ei saanut olla. -- Tähän sisältyi mm. heteroiden kutsuminen

COC:n jäseniksi, artikkelit ja muu tiedottaminen. -- Kuusikymmenluvun lopulla - 1968-70 nousi esiin radikaali homo-opiskelijaliike ja tietysti naisliike. -- 1972 toiminnan perusteet sitten lopulta muuttuivat. Päämääränä oli integraatio - "ei sopeutumisen kautta vaan yhdessä, oman homoidentiteetin säilyttäen". -- Ensimmäiset naisten tiedostamisryhmät COC:issa perustettiin 1970. Mielestäni se että ne koettiin uhkaaviksi, johtui seuraavista kahdesta seikasta: ensinnäkin ne uhkasivat sitä hinttiseksismiä (jäykkiä sukupuolirooli-odotuksia) jota aina oltiin pidetty "yleisenä" ja "neutraalina". -- Toinen uhkaavaksi koettu puoli asiasta oli se että ensimmäistä kertaa tietoinen separatismi (erillistoiminta) oli tullut COC:iin. -- Nyt integraatiopolitiikka on kokonaan katoamassa normina. -- Elämäntapakysymykset ja kulttuuri saavat enemmän huomiota. -- Separatistit eivät juuri pidä COC:sta. -- (V)alta ei heidän mielestään ole jossain vaan kaikkialla. -- He vastustavat (COC:ta) siksi että se on tylsä, sopeutunut. He eivät halua taistella hitaiden yhteiskunnallisten muutosten puolesta, vaan luoda itse omat muotonsa." (SETA 3/1982, 6 - 10.)

1970-luvun homoliike Suomessa oli pitänyt integraatiota itsestäänselvänä tavoitteena. SETA-lehden 1980 - 1982-kausi levitti tietämystä homoliikkeestä erillisen lesboliikkeen olemassaolosta. Kauden lopulla naisten ääni kävi yhä kuuluvammaksi. Suomalaista separatismia tulikin edustamaan lesbofeministisiä painotuksia omaava lesboryhmä Akanat. Eroavuudet ja erityisyydet olivat totta myös suomalaiselle homoliikkeelle. Mutta aika ei ollut vielä silloin kypsä niiden tunnustamiselle eikä myöskään niistä kertomiselle SETA-lehdessä. SETAn perustajajäsenten vastustus järjestön ja lehden silloista tilaa kohtaan kasvoi. Kauden 1980 - 1982 päättyessä suuri osa lesboista lähti pois SETAsta.

Kuinka SETA-lehteä 1980 - 1982 tehneet itse näkivät kautensa lehden ilmestymishistoriassa?

"Vuonna -80 innostuttiin tekemään kyselyjä arkipäivän elämästä: asumisesta, työsyrynnästä ja maassamuutosta. Tiedonhankinta oli varsinaista tutkivaa journalismia: monistettiin nippu kyselykaavakkeita ja menttiin niiden kanssa diskoon. Monessa kaavakkeessa näkyi kaljalasin jättämä rengas. -- Kaikki uudistukset eivät suinkaan olleet helppoja ja yksimielisiä. "Mitä missä milloinkin" -palstan kokiessa synnytystuskiaan, haluttiin puistot eli puskakulttuuri kiivaasti mukaan ja yhtä kiivaasti pois. Edellinen kanta voitti - kaikkien onneksi. Kontaktipalstalla ovat ilmoitelleet monenlaiset makusuuntaukset. Edes heteroilta ei sananvapautta ole riistetty. -- Menneen kesän erääseen kanteen aiottiin kuvaa, joka esitti kolmea alastonta miestä veneessä. Toisin kuitenkin kävi; joukko yhdistyksen aktiiveja nousi kiivaaseen vastarintaan tällaista rimalanalitusta vastaan, puhuttiin jopa vuosien hyvän työn valumisesta hukkaan. -- Moraalinvartijat olivat ottaneet erävoiton. -- Teemme juttuja itseämme kiinnostavista aiheista, oman kokemuksemme pohjalta. -- Emme kirjoita kenenkään puolesta, jokainen saa puhua puolestaan." (SETA 2/1982, 18.)

Tällä kaudella lehdessä oli kirjoitettu homo- ja lesbokokemuksen erityisyydestä, oman kulttuurin kaipuusta ja paljosta muusta, joka suuresti poikkesi aiemmasta normalisaatio-, samanlaisuus- ja integraatiopuhunnasta. SETAn tavoitteet oli uskallettu kyseenalaistaa. Luokitteluiden kumoamisen sijasta oli pyritty oman identiteetin ja kulttuurin vahvistamiseen. 1980-luvulla ei lehti eikä liikekään ole voinut väistää niitä kysymyksiä, joita lehden päätoimittaja teki pääkirjoituksessaan "Sitten jonakin päivänä".

"Kun kesäkuun lopulla kuulin sairausluokituksen 302 poistamisesta, muistin heti kahden vuoden takaa erään setalaisen aktivistin unelmoivat sanat: "Kun se poistetaan, me kokoонnumme yhteen ja juhlimme. Samppanja virtaa." Mitään tällaista ei tapahtunut. Sadattuhannet homoseksuaalit heräsivät päivään joka oli kuin mikä tahansa muu. Silmiini osui seinäkirjoitus: "Miksi en tunne itseäni yhtään terveemmäksi, Lääkintöhallitus?" Sairausluokituksen ja kehotuskieltopykälän kumoaminen ovat olleet SETAn keskeisiä lyhyen tähtäimen tavoitteita. Pitemmän tähtäimen tavoitteista kertovat SETAn

alkuaikojen lennokkaat julkilausumat: SETAn päämääränä on oman itsensä tarpeettomaksi tekeminen. Entä sitten jonakin päivänä kun liitoksissaan natiseva kehotuskielto kaatuu, kun kouluissa, kirkoissa ja työpaikoilla voidaan puhua homoista kuin ihmisistä yleensä? Silloinko SETAn toimistossa vedetään puhelin seinästä, pakataan arkisto lähetettäväksi julkisiin arkistoihin, silloinko lahjoitetaan huone- ja konttorikalut niitä tarvitsiville? Pannaan lappu luukulle: suljettu tasa-arvon takia?

Se kuulostaa kauniilta aikuisten sadulta johon en jaksa uskoa. -- Mikä on se minkä pitää muuttua, että me aamulla herätessämme tuntisimme itsemme terveemmiksi, tämän koko maailmanko?" (SETA 4/1981, 3.)

6 SETA-lehdet 1983 - 1989: identiteettihämmennyksestä identiteettiylpeyteen?

6.1 Missä on vastustaja?

Ensimmäisessä uuden toimittajakunnan tekemässä SETA-lehdessä uusi päätoimittaja luonnehti lehden tehtävää seuraavasti pääkirjoituksessaan "Uudella tiellä":

"Muutos on välttämätön. Näin totesivat ne setalaiset, jotka kesällä kokoontuivat pohtimaan lehtemme tilaa. -- SETA-lehdellä on - tai pitäisi olla - ainakin kaksi tehtävää. Se on toisaalta setalaisten ja muiden samoinajattelevien yhdysside. Toisaalta sen olisi oltava jonkinlainen tavaramerkki, jonka voimme ojentaa jokaiselle vastaantulijalle: ota ja lue, tällaisia me olemme. Lehti on huonosti vastannut viime aikoina tähän tarpeeseen." (SETA 5 - 6/1982.)

SETA-lehti palasi takaisin 1970-luvun teemoihin. Esimerkkejä esitettiin jälleen syrjinnästä, tasa-arvon puuttumisesta ja ihmisoikeuksien polkemisesta. Seksuaalivähemmistöt, normit, asenteet, roolit, sivistysvaltio, asiallinen tieto ja ennakkoluulot olivat keskeisiä käsitteitä ensimmäisissä lehdissä kaudella 1983 - 1989. Vanha vihollinen Kristillinen liitto sai jälleen palstatilaa. Katseet kääntyivät uudelleen eduskuntaan. Homojen ja heterojen samanlaisuutta ja yhteisen tekemisen tärkeyttä korostettiin. 'Lesbosta' tuli 'lesbolainen' ja 'hintistä' 'homoseksuaali'. Aluksi ennen kaikkea lesbo-sana lähes tyystin katosi lehdestä.

SETA-lehti etsi uutta viholliskuvaa. Tämä löytyi aluksi uusmoralismista. Myös poliisin suhtautuminen puistoissa liikkuviin homoseksuaaleihin herätti huomiota.

"Uusmoralismin rynnätessä myös syrjäiseen maahamme ovat siveydenvartijoiden katseet kohdistuneet taas kerran pornokauppoihin. Säkkipaupalla on raahattu poliisin iltojen iloksi erilaista viihdeaineistoa kuten homopornoa. Kenethän olisi nyt pantava uudelleen koulutukseen? Homoseksuaalisuus kun samaistetaan lapsi- ja väkivalta-aineistoon." (Pääkirjoitus SETA 2/1983, 3.)

Lehti 3 - 4/1983 oli Mikä mies -numero.

"Tämänkertainen lehtemme on miesnumero. Esillä on monenlaisia miesmalleja. Toivottavasti tämä numero osuu etenkin sellaisen suomalaisen käteen, jonka mielestä homoseksuaalinen mies on edelleen se käsilaukkua kantava, naismainen, koko kylän naurunaihe." (Pääkirjoitus mt., 2.)

Lehden tarjoama ainoa homomiesmalli oli nahkakundi, "SETAn machopoika". Tom of Finlandin haastattelussa "Tom piirtää unelmamiehiä" pohdittiin piirrosten suosion mahdollisia syitä seuraavasti:

"Ja ehkäpä suosion syy on myös suuntaus, joka on korvannut naismaisen homon kunnan miehellä, machotyypillä, superhomolla. Käsitys homoseksuaalisesta miehestä on todella kokenut muutoksen, jos vertaa tilannetta kymmenen, parikymmentä vuotta sitten. Käsilaukut ovat pysyvästi historiaa!" (SETA 3 - 4/1983, 47.)

Homoseksuaalisuutta elokuvissa käsiteltiin artikkelissa "Vaarallista rakkautta valkokankaalla" (SETA 2/1983, 4 - 9).

"Russon kirjan suuri merkitys on siinä, että se osoittaa konkreettisesti, miten kuva homoista naismaisina, kaksimielisinä ja avuttomina oli elokuvateollisuuden tietoisin ja järjestelmällisen tuotekehittelyn tulos.
--Vakavampi siirto oli homojen ja epäsosiaalisuuden samastaminen.
"Homoseksuaalisesti" esiintyvät roolit sijoitettiin usein yhteiskunnan laitamille ja perheen ulkopuolelle, teatterin, muodin, tanssin maailmaan." (Mt., 6.)

Rauhanliikkeen ja siviilipalveluksen sijasta SETA-lehdessä kirjoitettiin homojen tilanteesta armeijassa.

"Homoseksuaalisuus sinänsä ei ole syy kieltäytyä asepalveluksesta. Homoseksuaali selviää palveluksesta siinä missä muutkin. Paljastuminen johtaa kuitenkin syrjintään, painostukseen ja jopa väkivaltaan. Tämän vuoksi monelle seksuaalivähemmistöihin kuuluvalla varusmiespalvelus on ylivoimainen haaste. Vasta kun asenteet muuttuvat ja tieto lisääntyy, voi avoimesti homoseksuaalinenkin henkilö ennakkoluuloitta mennä armeijaan." (Pääkirjoitus SETA 1/1984.)

Miehuus askarrutti SETA-lehden tekijöitä. Lesbot olivat lähteneet kartoittamaan omaa kokemustaan naisina ja lesboina. 1983 - 1984 SETA-lehti halusi toisaalta julistaa homomiehen miehisyyttä mutta toisaalta lehdessä kerrottiin myös homomiesten kapinasta sukupuolirooleja kohtaan ja halusta vapautua miehisistä vaatimuksista (ks. esim. SETA 3 - 4/1983). Lehdessä esitetty kulttuuri oli useinkin falloskeskeistä, samoin kuvitus.

Naisia SETA-lehti ei tyystin unohtanut mutta lesbot kylläkin. Naisliikkeestä oli artikkeleita mutta lesboista tai lesboliikkeestä ei ennen numeroa 4/1984, joka oli naisteemanumero. Lesbojen tultua uudestaan toimituskuntaan numerosta 2/1985 lähtien SETA-lehden ongelmallinen suhde mieheyteen vapautui. Lehden kyvyttömyys saada haltuunsa homokokemusta ilmeni myös siinä, että ennen lesbotoimittajien tuloa lehti käsitteli runsaasti heterojen perhe-, seksuaalisuus- ja rooli-ongelmia. Näistä ongelmista kirjoittaneet olivat useimmiten heteroseksuaaleja.

Perheteemanumerossa "Epäpyhä perhe?" kirjoitti lehden päätoimittaja pääkirjoituksessaan seuraavasti:

"Länsimainen perhejärjestelmä on kriisissä. Yhteiskunnan peruspilarina pidetty ydinperhe on tilassa, josta on vain yksi tie eteenpäin: uudet ja kehittyvät, erilaiset yhdessäelämisen muodot. Tällaista kehitystä eivät vastusta ainakaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset, jotka ovat aina tunteneet ydinperheajattelun vieraaksi, teennäiseksi ja rajoittavaksi. -- Toivottavasti tulevaisuudessa myös meillä päästään keskustelemaan tärkeämmistä aiheista kuin siitä kuka tekee kotona taloustyöt tai millainen on pehmeä mies. Monissa homoseksuaalisissa asumisyhteisöissä tai kahden ihmisen liitoissa tällaiset asiat eivät ole koskaan olleet päällimmäisiä ongelmia." (SETA 5/83.)

Myös toisissa SETA-lehdissä esiteltiin homoseksuaalit edelläkävijöinä.

"Homot murtavat perinteisiä sukupuolirooleja. Homot kiistävät tuotantoyhteiskunnan arvot sillä, että homoseksuaalinen suhde ei tuota lapsia." (SETA 2/1986, 11.)

Lehdessä kasvoi sellaisen korkeakulttuurin osuus, jossa homotematikka on sivujuonena. Homoseksuaaliksi tiedettyjen taiteilijoiden, kirjailijoiden ja elokuvaohjaajien tuotannon esittely sai erityisen paljon tilaa. Christer Kihlman, Rainer Werner Fassbinder, Jean Genet, Allen Ginsberg, Pentti Holappa, valokuvaaja Robert Mapplethorpe, Tennessee Williams, Christopher Isherwood ovat lehdissä 1/1983 - 1/1985 esiintyneitä nimiä.

SETA-lehdistä löytyy samoja piirteitä kuin Lessellierin tutkimasta ranskalaisesta homolehdistöstä. 1950- ja 1960-luvulla julkaistun Arcadie-lehden mukaan homoseksuaalisuus ja homoseksuaalina oleminen tarjoaisivat arvoja yhteiskunnalle. Nämä arvot olisivat eettisiä ja kulttuurisia. Koska homot kohtaavat ongelmia, jotka ovat heteroille vieraita, on heillä kyky käsittää asioita uudella tavalla. He ovat kekseliäitä uudistajia. Heillä on elämän ja yhteiskunnan tuntemusta, jota muiden on mahdoton saavuttaa. Siten homoilla on sellainen näkemys maailmasta, josta koko ihmiskunta voi hyötyä. Tämä puolustaisi homojen kunniallisuutta ja integraation välttämättömyyttä. Kysymys paikasta yhteiskunnassa, kulttuurissa ja ihmiskunnassa koskee yhtäläillä lesboja, mutta Lessellierin tutkimana aikakautena lesbojen oli homomiehiä vaikeampaa asettaa tätä kysymystä. Homomiesten ja lesbojen tilanne miehinä ja naisina oli ja on erilainen. Sorretut homomiehet ja miehet kaikissa vähemmistöissä voivat toimia subjekteina. Heillä on pääsy universaaliuteen, joka edelleen konstruoidaan maskuliinisena jokaisessa sivilisaatiossa. Naiset taas on ajateltu luonnon tai kohteen kaltaisiksi. (Lessellier 1987a, 131, 132.)

SETA-lehti alkoi kartoittaa sosialististen maiden homomiesten tilannetta. Itä-Eurooppaa käsitteivät seuraavat artikkelit: "Homona DDR:ssä" (SETA 5/1983), "Homoliike Neuvostoliitossa" (1/1984), "Vaaleanpunainen Itä-Eurooppa" (SETA 2/1985), "Itä-Saksa tienhaarassa" ja "Kolme homoa, yksi äiti, kotimaa DDR" (SETA 1/1988), "Unkari" ja "Romania" (SETA 3/1988), "Neuvostoliitto muuttaa suuntaa - gaynostin aika" (4/1988), "Näin Neuvostoliitossa. 'Kolmen apinan' syndrooma" (SETA 1/1989), "Oikeudenkäynti Tsekkoslovakiassa" ja "Puola, vahvojen miesten maa" (SETA 2/1989), "Matka Tarttoon" ja "Moskovalainen iltapäivä" (SETA 3/1989), "Viipurissakin on homoja" ja "Glasnost tekee tuloaan" (SETA 4/1989). Myös Aasian homoseksuaalisuuden historiasta kirjoitettiin. Kirjoitukset käsitteivät miesten homoseksuaalisuutta: "Homoseksuaalisuuden historiaa Aasiassa" (3/1987), "Samuraiden rakkaudet" (4/1987), "Leikatun hihan rakkaus. Homot Kiinan historiassa" (2/1988). Vastaavasti tämän ajan länsieurooppalaisen ja amerikkalaisen homo- ja lesboliikkeen seuraaminen jäi pois lukuunottamatta pikku-uutisia. Aids vei myös osansa lehden palstatilasta. Homoliikettä käsiteltiin kuitenkin muutamassa laajassa artikkelissa. "Vaaleanpunaisia kolmioita, historian taitekohtia" (SETA 1/1983) kirjasi käännteitä homoseksuaalien asemassa Saksassa viimeisten sadankymmenen vuoden aikana. "SETAn 15 vuotta - ja vähän enemmän" (SETA 2/1989) puolestaan kertoi suomalaisen homoliikkeen vaiheista, Psyken ja SETAn syntymisestä ja taitekohdista.

6.2 Homofobiaa, homoherkkyttä ja avoimuutta

1980-luvun jälkipuoliskolla homofobin käsite alkoi esiintyä erittäin runsaasti. Ennakkoluuloisesta, tietämättömästä heterosta tuli nyt homofobi. Itseään syrjivästä homosta tuli piilo- tai kaappihomo. Avoimuus joka vuosikymmenen alun lehdissä nähtiin pikemminkin monivaiheiseksi ulostuloprosessiksi, joka ei koskaan pääty, sekä poliittiseksi teoksi, sai nyt dogmaattisemman sävyn.

Homofobiasta kirjoitti lehden päätoimittaja pääkirjoituksessaan "Ikkunoiden rikkojat".

"Ikävän säännöllisin väliajoin SETA:n toimiston suuret ikkunaruudut rikotaan säpäleiksi. Asialla lienevät aina samat nuoret henkilöt. Miksi vähemmistön kansalaisyhteiskunta järjestyä ärsyttää niin paljon, että tällainen tuhovimma pääsee vallalle? Syitä on monia, mutta yksi on varmasti homofobia, järjetön hinttivaha. Homofobia-käsitettä viime aikoina tutkinut amerikkalainen tohtori George Weinberg, mm. teoksen Society and Healthy Homosexual kirjoittaja sanoo,

että jokaisen fobian, niin myös homofobian taustalta löytyy henkilökohtainen ongelma, pelko. Ja pelko johtuu usein epävarmuudesta omasta seksuaalisuudesta. Homoviha on kasvanut sitä mukaa kuin homot ovat tulleet esille. Miksi sitten ihmiset pelkäävät ja mikä saa heidät lyömään, tappamaan tai kieltäytymään tekemästä työtä homon kanssa? Asiantuntijoiden mukaan yksi tärkeimmistä syistä on järjetön tartunnan pelko. Monet ajattelevat vieläkin, että homoseksuaalisuus on valittavissa aivan kun valintamyymälän hyllyltä. Homovihan muuan syy löytyy miehiltä, joiden mielestä homomies on luopunut miehekkyydestään ja lesbonainen naisellisuudestaan. Homomiehet vahingoittavat heidän mielestään miehen imagoa, maskuliinisuutta, valtaa ja voimaa. Ja jälleen taustalta usein paljastuu - mikäpä muu kuin pelko omasta miehisyydestä." (SETA 1/1986.)

Lehdessä 3/1987 perehdyttiin laajasti Weinbergin käsityksiin homofobiasta. Homofobian käsitteen Weinberg esitti jo 1960-luvun loppupuolella, mutta suomalaisen homoliikkeen keskeiseen sanastoon tämä käsite tuli vasta 1980-luvun loppupuolella. Homoseksuaalien kokeman sorron syynä alettiin pitää yksilöiden ja yhteiskunnan homofobiaa.

Lehden henkilöhaastatteluissa haastateltiin avoimia nuoria miehiä ja naisia, jotka yleensä olivat opiskelijoita tai koululaisia. Avoimuuden eriasteisuuden sijasta yleissanat olivat "avoin lesbo" ja "avoin homo". Avoimet nuoret ihmiset myös poikkeuksetta elivät parisuhteessa.

Gay sensibility, homojen herkkyyden ja siitä syntyvä taide lanseerattiin SETA-lehdessä 2/1986 artikkelissa "Homoherkkyys", jossa esiteltiin Michael Bronskin teos "Culture Clash, The Making of Gay Sensibility" (1984). Artikkelin kuten teoskin käsitteli homomiehiä.

"Suomessa olen kuullut kahdenlaisia selityksiä. Ensimmäisen mukaan vain vainottu vähemmistö voi tuottaa merkittävää taidetta, vain ahdingosta syntyy helmiä. Siten homot olisivat nyt sillä paikalla, jossa aiemmin ovat luoneet mestariteoksiaan työläiset tai mustat tai naiset. Toisen suomalaisen selityksen mukaan homous ei ole taidetta, homous on ainoastaan homoutta. Jälkimmäinen selitys on homoseksuaalisuuden pelkoa eli homofobiaa. -- Bronskin ajatuksellinen jalusta on käsitys homoista mielihyvän edistäjinä tai mielihyvälle omistautuneina ihmisinä. Hän pitää kaiken ihmisen tuntemaan mielihyvän pohjavirettä seksuaalisena, siis myös älyllisen tai esteettisen mielihyvän. Taide on kahleetonta intohimoa niin kuin sukupuoliuuskin." (SETA 2/1986, 10.)

Homoherkkyys ja sen yhdistäminen luovuuteen, taiteeseen, konstruointiin vuosisadan vaihteessa homoseksuaalien kirjailijoiden teoksissa. Taiteen ja homouden yhdistäminen oli ensimmäisiä homouden legitimaatiostrategioita. Fortunati Vita on tutkinut homoseksuaalisen kirjallisuuden rakenteellisia ja temaattisia piirteitä. Analysoimalla Oscar Wilden "The Picture of Dorian Gray" -romaanin (1894) hän pyrkii osoittamaan, että Wildelle taide ei ollut yksi elämänilmaus, vaan se oli elämä itse. Teoksessaan Wilde loi näköalan täydelliseen esteettisyyteen ja moraalittomuuteen: Taide on kaikkien moraalisten kontekstien ulkopuolella. Taiteilija rikkoo normin ja haluaa ylittää Luonnon ja olla etevämpi kuin Luonto. Luonnolla tarkoitetaan heteroseksuaalisuutta. Siten todellinen taiteilija voi olla ainoastaan homoseksuaali. 1800-luvun porvarillisessa yhteiskunnassa homoseksuaalin olemassaolo oli ajateltavissa ainoastaan esteettisenä eksistenssinä. (Vita 1987, 56, 57.)

Homoseksuaalisuuden ja taiteilijan yhteiskunnan normeja rikkovan roolin välinen yhteys käy ilmi myös SETA-lehtien artikkeleissa. Pier Paolo Pasolinista kirjoitettiin sekä lehdessä 3/1988 että 4/1989. Jean-Francois Bernard kuvaili Pasolinia kirjoituksessa "On sietämätöntä olla siedetty":

"Runoilija, poliitikko, kirjailija, elokuvaohjaaja - Pasolini oli yhtäkaikkea

tätä. Tämä kunnianarvoisa käyntikortti vedettiin esiin lukemattomien homoseksuaalisten seikkailujen kirjomasta kuoresta; -- eroottis-älyllinen kiihkeä viehtymys työläisiin ja talonpoikiin. Häntä kiehoi näiden fyysinen olemus. -- Hänelle ne edustivat maailmaa, joka ei ollut kuoleutunut pikkuporvarillisuuteensa. -- Pasolini puolestaan ei kokenut minkäänlaista läheisyyttä 'homoyhteisöön'. Poikiin kohdistuva rakkaus oli elämistä normien ulkopuolella. (SETA 3/1988, 16 - 17.)

Jean Genet'n vankila- ja laitospiljööseen sijoittuvista teoksista kerrottiin lehdessä seuraavasti:

"Homoseksuaalisuus ei näissä teoksissa ole vain itsestään selvä osa elämää. Se on myös osa sitä kertakaikkisuutta, jolla Genet kieltää järjestäytyneen yhteiskunnan arvot." (SETA 2/1986, 5.)

Vita (1987) mainitsee, että vuosisadan vaihteen kirjailijat yrittivät löytää historiallisen ja kulttuurisen oikeutuksen homoseksuaalisuudelleen. Heidän teoksissaan oli kuuluisia edelläkävijöitä, myyttejä ja malleja. Heidän arkkityypeillään on kaksi peruslähdettä: raamattu ja muinainen Kreikka ja sen kulttuuri. (Mt., 61.) SETA-lehdessäkin käsiteltiin - kuudella sivulla - antiikin kreikkalaisia poikarakkausrunoja.

"Ehkä nyt julkaistavat runot edes jossain määrin välittävät niitä tunteja, joita miesten ja poikien välinen rakkaus Antiikin Kreikassa synnytti. Erään asian ne ainakin kertovat - antiikin Kreikan poikarunous on hyvin hienostunutta ja kainostelematonta. Ja ennen muuta se on erittäin modernia." (SETA 3/1989, 15.)

6.3 1980-luvun lopun uusi kysymyksenasettelu: oikeus omaan identiteettiin ja kulttuuriin

1980-luvun loppupuolta voisi luonnehtia myös suomalaisen homouden näkyväksi tekemisenä ja tulemisena. Vuosikymmenen loppupuolella SETA-lehdessä ilmestyi haastattelusarja homomiesten helsinkiläisen alakulttuurin historiasta. "Helsingin ihmeellinen 40-luku" (SETA 2/1988), "Helsingin 30-luku - punkkerit, uimakopit ja Tallinna" (SETA 3/1988), "Säätyläispojan nuoruus Helsingissä 1940 - 1950" (SETA 4/1988) kuvasivat eri yhteiskuntaluokista tulevien homoseksuaalien miesten nuoruusvaiheita. Suomalaista homokulttuurihistoriaa kirjoitettiin artikkelissa "Homot ja Suomen kirjallisuus. 'Mitä te tiedätte ihmisen pojan tuskasta?'" (SETA 4/1985).

Joskaan SETA-lehti ei vuosikymmenen alun tapaan johdonmukaisesti heijastanut pyrkimystä oman homo- ja lesbokulttuurin ja identiteetin vahvistamiseen, olivat nämä seikat esillä 17.12.1988 SETAn syyskokouksen kannanotossa, jossa vaadittiin julkisen vallan tukea erilaisille osakulttuureille, myös homojen ja lesbojen omaehtoiselle luovalle toiminnalle.

"Osakulttuurien riutuminen voimavarojen puutteessa köyhdyttäisi koko kulttuuria. Myös homojen ja lesbojen omaehtoinen luova toiminta ansaitsee SETAn mukaan yhteiskunnan tuen siinä kuin monien muidenkin ryhmien toiminta. Kysymys on suomenruotsalaisen väestöosan suuruisen ihmisryhmän oikeudesta omaan identiteettiin ja kulttuuriin. Se vastaa myös näinä päivinä 40 vuotta täyttävän YK:n ihmisoikeuksien julistuksen henkeä." (SETA 1/1989, 11.)

Hollantilaisen homoliikkeen tavoin SETA on ehkä omaksumassa uudenlaista integraatiostrategiaa, johon kuuluu oman identiteetin säilyttäminen eikä sopeutuminen. Vuosikymmenen vaihtuessa suomalainen homoliike on siirtymässä identiteettipolitiikkaan.

1980-luvun loppupuolellakin oli kulttuurin osuus lehdessä huomattava, mutta uutena piirteenä oli yksittäisten historiallisten kulttuurintekijöiden elämän ja -mikäli mahdollista - kokemuksen tarkastelu. Siis olennaista ei ollut todistaa, että homot ja lesbot ovat luoneet valtakulttuurin arvostamaa taidetta, vaan nyt otettiin huomioon myös taiteen tekijöiden kamppailu omien homoeroottisten tuntemustensa kanssa. Kirjoitettiin tukahdutetun ja vainotun homoeroottisuuden historiaa. "Mihail Kuzmin (1875 - 1936), runoilija" (SETA 2/1985), "Kuka oli Ludwig II? Baijerin kuninkaan tarina" (SETA 3/1986), "Gennadi Trifonov neuvostorunoilija ja homo" (SETA 4/1987), "Tshaikovskin kuoleman salaisuus" (SETA 1/1988 ja SETA 2/1988).

Mutta ehkä SETA-lehti ja lehden lukijat joutuivat toteamaan saman kuin lesbo- ja homohistorian tutkijat. Samansukupuolisten suhteiden historiasta ei löydykään varteenotettavia samastumiskohteita, sillä homoseksuaalisuus on historiallisesti muuttuva kokemus. Kuinka Ludwig II koki homoseksuaalisuutensa? Hän luuli olevansa sairas.

"Hän ei ollut koskaan kuullut puhuttavan itsensä kaltaisista ihmisistä, vaikka ei ollut mikään salaisuus, että hänen kaltaisiaan oli monissa Euroopan hoveissa; nuori kuningas ei tiennyt mitä tehdä. Päiväkirjaansa hän epätoivoissaan kirjoitti: 'Kiros kohdatkoon minua ja ihanteitani, jos vielä kerran annan periksi himolleni!'" (SETA 3/1986, 17.)

1863 Ludwig rakastui ratsupalvelijaansa. Hän piti omaa viettiään luonnonvastaisena ja jatkoi taistelua sitä vastaan, mutta rakastui nyt hovitallimestariinsa.

"[Hovitallimestarin] tultua erotetuksi (ylimielisyytensä takia) vuorossa oli hovimajoitusmestari Hesselschwerdt, joka liikkui usein Wienin ja Münchenin homopiireissä. Hän oli kuninkaan suosikeista ainoa, joka ei pyrkinyt käyttämään tätä taloudellisesti hyväkseen." (Mt., 19.)

Weeks kirjoittaa, että historiassa homoseksuaalinen tietoisuus on ollut keskiluokassa vahvempaa kuin työväenluokassa. Varhaisissa homoseksuaalien miesten alakulttuureissa vallitsivat ylemmän keskiluokan arvot. Itsensä homoseksuaaleiksi määritelleet keski- ja yläluokan miehet olivat seksuaalisesti kiinnostuneita työväenluokan miehistä, jotka puolestaan suhtautuivat välinpitämättömästi homoseksuaaliseen käyttäytymiseen. Yksilöllistyminen ja tietoisuus "henkilökohtaisesta elämästä" oli tuolloin mahdollista ainoastaan keski- ja yläluokan miehille. Homoseksuaalien alakulttuurin suhdemallit muistuttivat 1800-luvun keskiluokan heteroseksuaalisia malleja. Ylemmän keskiluokan miehellä oli seksuaalisuhde työväenluokkaiseen nuoreen naiseen. Weeks kutsuu tätä mallia seksuaaliseksi kolonialismiksi. (Weeks 1981, 105.)

Fortunati Vita on havainnut varhaista homoseksuaalista kirjallisuutta tutkiessaan, että homoseksuaalisessa kertomuksessa oli tyypillistä kumppaneiden välinen kiilu. Suhde omaksui "herra - orja"-suhteen muodot eikä ollut koskaan tasa-arvoinen. Kumppanit olivat eriarvoisia iältään, kulttuuritaustaltaan, rodultaan tai yhteiskunnalliselta asemaltaan. Tämä kiilujen sarja oli rakenteellinen ennuste itse suhteen mahdottomuudelle. (Vita 1987, 64.) Vita toteaa, että homoseksuaalinen kirjallisuus ei ole koskaan nauttinut autonomisesta elämästä, vaan se on aina ollut alisteista heteroseksuaaliselle hallitsevalle kulttuurille. Siten homoseksuaalinen kirjallisuus kuten homoseksuaalitkin ovat sisäistäneet heteroseksuaalisen ympäristön 'homofobiset' asenteet. (Mt., 53.)

6.4 Seksuaalinen vapautuminen vai vapautuminen sukupuolisorrosta?

Pedofiliakeskustelu suomalaisessa homoliikkeessä 1980-luvun lopussa saattaa ennakoita homoliikkeen jakaantumista kahteen linjaan, joista toinen jatkaa 1960-luvun ns. "seksuaalisen vapautumisen" äänenpainoin ja toinen linja puolestaan irtautuu seksuaalipoliittisesta diskurssista sosiaalseksi liikkeeksi. Jälkimmäinen linja painottaa identiteetin ei-seksuaalisia puolia, kuten yhteisöä, elämäntapaa ja omaehtoista kulttuuria. Se katsoo homoutta ja lesboutta sukupuolijärjestelmästä käsin.

Liberalistinen homoliike on joutunut kyseenalaistamaan itsensä ja samalla yhden liberalismiin arvoista, vapauden. Kuten Agnes Heller kirjoitti, vapaudella, jota ei ole määritelty, ei ole myöskään rajaa. Pedofilian puoltajat turvautuvat samoihin keinoihin kuin varhaiset homoliikkeen aktivistit. Ennakkoluulot, asenteet, asiallinen tieto ja ennakkoluuloton tutkimus - tämä retoriikka toistuu nyt pedofiliakeskustelussa. Pedofiliasta SETA-lehdessä on kirjoitettu pariin otteeseen. "Hui kauhistus. Homous insestikeskustelussa" (SETA 3/1987) ja "Pedofilia - kaksi kertomusta" (SETA 1/1989) ovat miesten kirjoittamia.

"Ohessa on kaksi erilaista kertomusta ilmiöstä, jota kutsutaan pedofiliaksi. Mielestäni ne osoittavat, etteivät pedofiilit ole sen yhtenäisempi ryhmä kuin homot tai heterotkaan. Pedofilia on ilmiö, josta monilla on mielipiteitä. Haluaisin kuitenkin kysyä: mitä on pedofilia? Pedofiliaa ei vielä tunneta juuri lainkaan. Väitän, ettei seksuaalivähemmistöjen keskuudessa olla sen vapaampia asenteista suhtautumisessa pedofiliaan kuin mitä psykoanalytikot ovat suhtautumisessaan homoihin. -- Pedofilia ei ole sama asia kuin insesti eikä lapsiin kohdistuva väkivalta ole pedofiliaa. Sopivan suojaikärajan pohtiminen on mielestäni väärää kysymyksenasettelua. Olennaisempaa olisi saada aikaan ennakkoluulotonta tutkimusta siitä, mitä pedofilia on ilmiönä, minkälaisia ovat pedofiilien elämäntavat ja miksi pedofiliaan suhtaudutaan jyrkän kielteisesti." (SETA 1/1989, 26.)

Molemminpuolisen vapaaehtoisuuden ja rakastamisen retoriikka, johon varhainen homoliike Suomessakin vetosi 1970-luvulla, on nyt osa pedofiliakeskustelua.

"(T)ässä keskustelussa on hyvä muistaa erottaa hyväksikäyttö ja rakastaminen. Rakkauteen liittyy aina seksuaalisuus, joten jos tunne on vapaaehtoista ja molemminpuolista, se täytyy ihmiselle sallia. Siksi suojaikärajat ovat jollain tapaa surkuhupaisia." (SETA 2/1989, 39.)

Puheenvuorossa "Seksi ja SETA" kirjoittaja, nainen, halusi avata laajemmankin keskustelun SETAn roolista ja tarkoitusperistä.

"Kun keskustellaan seksistä, ei pidä juuttua 6-lukulaisiin asemiin. Sen keskustelun jälkeen ei kestänyt kauan kun ainakin me naiset saimme huomata, että "seksuaalinen vapautuminen" tarkoittikin useimmiten miehen rajatonta oikeutta genitaaliseksiin. -- Mutta ei myöskään pidä palata tuota 60-luvun keskustelua edeltävään moralismiin ja tuomitsemiseen. -- Onko niin, että miehet, joilla tässä maailmassa on yhä valta, kuvittelevat että seksuaalinen halu on aina toteuttamista varten? -- (O)n aika avata eettinen keskustelu vastuullisesta inhimillisestä kanssakäymisestä. -- Minulla on se käsitys että SETA on ihmisoikeusjärjestö, joka puolustaa tiettyjen ihmisryhmien oikeuksia yhteiskunnassa. Nämä ryhmät ovat lesbot, homomiehet, biit, transvestiitit ja transseksuaalit. Meitä ei järjestön nimestä huolimatta yhdistä mikään poikkeava seksuaalinen käyttäytyminen, vaan pikemminkin se, että kukin ryhmä omalla tahollaan asettaa kyseenalaiseksi yhteiskunnan sukupuolijärjestelmän, siis jaon miehiin ja naisiin. Me emme ole

"oikeita miehiä" ja "oikeita naisia" tämän maailman silmissä. Kysymys on elämäntavoista, identiteetistä, sosiaalisista suhteista ja niihin liittyvistä ongelmista yhteiskunnallisen sarron oloissa. Se että meidät on aikanaan ulkoapäin niputettu "seksuaalisiksi vähemmistöiksi", ei velvoita meitä erityisesti solidarisoitumaan seksuaalisesti niin tahi näin käyttäytyvien ihmisten kanssa. -- En ymmärrä, miksi SETA:n pitäisi yhteiskunnassa ottaa yleisen seksiasiantuntijan ja -auttajan rooli." (SETA 2/1989, 38, 39.)

Tampereen Vagabondin päivystäjärühmä jatkoi "Seksi ja SETA" -keskustelua.

"SETAn tulee olla laajemmassa mielessä seksuaalipoliittinen ja seksuaalisuuteen perehtynyt järjestö. -- Yhteistä ihmisten seksuaalisuudelle on kuitenkin aina toive seksuaalisuuden jakamisesta toisen ihmisen kanssa. Tämä koskee myös puhelinrunkkareita, itsensäpaljastajia ja pedofiilejä kuten muitakin seksuaalisia ryhmiä. -- Asiakkaamme on mahdollisesti itsensäpaljastaja, joka on joutunut moniin häpeätilanteisiin. Tavoitteena (päivystysryhmässä) on, että hän voi vähentää näitä itsetuhoavan käyttäytymisen muotoja ja löytää halulleen paljastella itseään positiivisen tilanteen." (SETA 3/1989, 30.)

Vagabondin päivystäjärühmä kirjasi kannanottoonsa otteen SETAn säännöistä, joissa yhdistys toteaa puolustavansa seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia yhteiskunnassa (mt., 30).

Pedofiliakeskustelussa ei viitattu siihen, että pedofilian myötäileminen SETAssa uhkasi homoliikkeen "kunniallisuutta". Ilmeisesti homoliike on nyt tilanteessa, jossa se itse pyrkii määräämään niin etiikkansa kuin identiteettinsä.

Monissa muissa maissa seksuaaliliberaalien ja "konservatiivien" välinen kamppailu on alkanut aiemmin sadomasokismi- ja pedofiliakeskustelulla. Sekä Jacquelyn Zita että Jeffrey Weeks ovat kirjoituksissaan käsitelleet aihetta.

Uudet ryhmät vaativat paikkaa julkisella alueella (sadosokistit, prostituoidut, pedofiilit, transvestiitit ym.). Kuitenkin vallitsevaa kulttuuria leimaa yhä konservatiivisempi sukupuolipoliittikka. Zitan mielestä onkin kysyttävä seksuaalisen monipuolisuuden parissa puuhailun poliittista merkitystä. Kapinasta on tullut loputonta ruumiillisen nautinnon metsästämistä ja perinteiden rikkomista. Jotkut homoseksuaaliset teoretikot ja seksuaalisten vähemmistöjen puolesta taistelevat kuitenkin väittävät, että seksuaalinen monimuotoisuus kannustaisi uuteen radikaaliin sosiaalisen muutoksen ja henkilökohtaisen vapautumisen mahdollisuuteen. (Zita 1990, 5.)

Zita katsoo, että seksuaaliliberaalit liikkeet merkitsevät uutta seksuaalisuuden yksityistymistä. Etiikka, joka vetoaa vapauteen, seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksiin ja konservatiivisten seksuaalinormien uhmaamiseen vaaran ja nautinnon nimissä, on alku uudelle seksuaalisuuden yksityistymiselle. Seksuaaliliberaaleissa liikkeissä, jotka liittoutuvat perinteisen liberalismiin ja yksilön itsemääräämisoikeuden kanssa, määräävät samoinajattelevien aikuisten halu ja nautinto seksuaalisuuden toteuttamisen reunaehdot. Radikaalifeministisen analyysin mukaan tietyt seksuaaliset käytännöt - esimerkiksi prostituutio ja pornografia - alistavat naisia riippumatta siitä, onko suostumusta vai ei. (Mt., 5.)

Uusliberaalin liikkeen ja radikaalifeministisen analyysin välillä on jännitys. Feministit ovat esittäneet uusia kysymyksiä mm. seksuaalisen käytännön sosiaalisesta konstruoinnista ja sen yhteydestä yhteiskunnalliseen sukupuolijakoon ja naisten alistamiseen. Radikaalifeministit katsovat seksuaalisuuden määräytyvän sosiaalisesta sukupuolesta. Sen tähden seksuaalisuus on poliittista. (Mt., 10.) Radikaalifeministit ovat järjestäytyneet poliittisesti pornografiaa ja prostituutiota vastaan ja pyrkivät niiden juridiseen ja

yhteiskunnalliseen säätelyyn. Seksuaaliliberaalit puolestaan haluavat pitää seksuaalisuuden yksityisasiana ja vastustavat "vapaan seksuaalisuuden ilmaisun" rajoituksia. (Mt., 11.)

Liz Stanley (1984, 54) on arvostellut Jeffrey Weeksin ja muiden homovapautusteoreetikoiden liberalistisia näkemyksiä seksuaalisuuden ensisijaisuudesta vapautumisessa. 'Seksuaalinen vapautuminen' tarkoittaa käytännössä usein seksuaalista vapautumista miehiä varten miesten ehdoilla. Tähän sisältyy naisten ja sekä poika- että tyttölasten hyväksikäyttö. (Mt., 59.) Stanley kritisoi Weeksin näkemystä seksuaalipolitiikasta pyrkimyksenä rakentaa uusia tai aiemmin tukahdutettuja tai sorrettuja seksuaalisia identiteettejä. Stanleyyn mielestä seksin seksuaalipoliittiseen analyysiin tulisi kuulua vallan analyysi: miesten valta naisten ylitse, aikuisten valta lasten ylitse ja erityisesti kaikkien aikuisten miesten - sekä homoetta heteromiesten - valta nimetä, määrittellä, kontrolloida ja käyttää naisia ja lapsia sekä toisiaan niin usein kuin mahdollista. (Mt., 60.)

Jeffrey Weeks (1985, 209) pitää seksuaalisia identiteettejä välttämättöminä seksuaalipolitiikan lähtökohtina. Stanleyyn artikkelin jälkeen ilmestyneessä kirjassaan Weeks katsoo, että kaikkia epäortodoksisen seksin ilmauksia ei voida pitää yhtäläisesti pätevinä. Seksuaaliset identiteetit eivät ole seksuaalisuutemme tai seksimme sanelemia, vaan pikemminkin niissä on kysymys siitä, mitä haluamme olla tai voisimme olla. Niissä on kysymys yrityksestä kehittää elämäntyyli. Olennaista on tekojen etiikka, suhteiden laatu, nautinnon mahdollisuudet, seksuaalisuuksien rakentaminen ja kysymykset vallasta. Weeksin mukaan seksuaalipolitiikka alkaa inhimillisen monimuotoisuuden tunnustamisesta. (Mt., 209, 210.)

Näyttäisi siltä, että näkemuserot olisivat homomiesten ja lesbojen välisiä. Mutta myös lesboteoreetikoiden keskuudessa väitellään homomiesten ja lesbojen sarron ensisijaisesta sijaintipaikasta. Gayle Rubinin mukaan feminismi on teoria sukupuolisorrasta. Lesbofeministit ovat analysoineet lesbojen sortoa enimmäkseen naisten sarron puitteissa. Rubinin mukaan olisi kuitenkin erotettava sukupuolen yhteiskunnallinen organisointi seksuaalisuuden yhteiskunnallisesta organisoinnista. Jälkimmäinen sortaa lesboja perversiteettinä ja kummajaisina. Rubin ei siis näe sukupuolijärjestelmää seksuaalisuuden sarron ainoana sijaintipaikkana, vaan vaatii seksuaalisuuden tutkimukselle omia käsitteellisiä työkaluja ja erillistä analyysia. (Rubin 1984, 307, 308.)

Sosiaalisen konstruktionismin teoriaan sitoutuen Rubin esittää, että seksuaalisuuteen sisältyy oma politiikkansa, eriarvoisuutensa ja sarronmuotonsa (mt., 268). Hänen mukaansa moderneissa länsimaisissa yhteiskunnissa erilaiset seksuaaliset teot tai seksuaalisuudet on arvotettu hierarkisesti. Eroottisen pyramidin huipulla on aviollinen lisääntymisseksuaalisuus. Sen alapuolella ovat ensin monogaamiset heteroseksuaaliset parit, sitten promiskuitit heteroseksuaalit ja masturbaatio. Vasta tämän jälkeen tulevat kiinteissä, pitkäaikaisissa parisuhteissa elävät lesbot ja homomiehet. Näiden alapuolella ovat baarilesbot ja promiskuitit homomiehet. Transseksuaalit, transvestiitit, sadomasokistit, fetisistit ja seksityöläiset ovat hierarkian alapäässä. (Mt., 279.) Tätä seksuaalisten toimintojen hierarkista arvottamista Rubin kutsuu seksuaaliseksi kerrostuneisuudeksi, stratifikaatioksi (mt., 284).

6.5 Yhteenvetoa ja tulkintaa homomiesten ja lesbojen asemasta 1983 - 1989

Lehden numerossa 5 - 6/1982 uusi päätoimittaja oli pääkirjoituksessaan

todennut, että yksi SETA-lehden tehtävistä on toimia välineenä kertoa, että "tällaisia me olemme". Tulevien lehtien pohjalta piirtyi kuva nykyajan suomalaisista homoista ja lesboista nuorina avoimina opiskelijoina tai muutamana "ulos tulleena" julkisena henkilönä taiteen ja kulttuurin alalta. Vapautuspäivien joukkokuvissa oli paljon ennen kaikkea nuoria naisia. Toisaalta lehti toistuvasti tarjosi laajimmat artikkelinsa historian homoseksuaalien miesten ristiriitaisesta elämästä sekä Itä-Euroopan homoseksuaalien elämästä sairausleiman ja näkymättömyyden pinteessä vailla oikeutta järjestäytyä ja ilman tapaamispaikkoja.

Miksi juuri Itä-Euroopasta tuli SETA-lehden kummilapsi? Osaksi tämä johtui varmaankin toimittajien omasta kiinnostuksesta Itä-Euroopan asioihin sekä Suomen geopoliittisesta asemasta idän ja lännen välissä. Mutta homopoliittisesti seikkaa voisi tulkita toisin. Suomi oli jäänyt jälkeen muiden Pohjoismaiden homoja ja lesboja koskevista uudistuksista. Vuosikymmenen lopulla myös Ruotsi sai syrjintäsuojalain. Kehotuskieltopykälä on Suomessa edelleen voimassa. Mutta homona ja lesbona eläminen monimuotoistui ja vapautui 1980-luvulla. Aidsin ensi vaiheita lukuunottamatta homojen ja lesbojen mieltäminen syrjinnän uhreina väistyi. Avoimet homot ja lesbot kertoivat heihin suhtauduttavan enimmäkseen myönteisesti. Suomeen tuotiin homo- ja lesboelokuvia ja niitä näytettiin myös televisiossa. Kustantamot julkaisivat homo- ja lesbokirjailijoiden teoksia. Avoimemman sukupolven esiinmarssi osoitti, ettei homomiehiä ja lesboja voinut enää pitää syrjinnän ja siitä johtuvan itsesyrjinnän avuttomina uhreina. Syrjintää oli vaikeata konkretisoida esiin nostettaviksi tapauksiksi, kuten 1970-luvulla vielä saattoi tehdä kehotuskieltopykälän sensuroivan vallan ja sairausluokituksen takia.

Claudie Lessellier (1987b) totesi, että jokaisen alistetun ryhmän kamppailun tärkein hetki on se, jolloin ryhmä pystyy määrittelemään sortajansa. 1980-luvun hämmennys lienee osittain kyvyttömyyttä määritellä sortaja. Miesvaltaisen, heteroseksistisen sukupuolijärjestelmän määrittelemisen sortajaksi vuosikymmenen alussa ei saanut homoliikkeeltä yksimielistä siunausta, vaan tämän näkemyksen omaksuivat ainoastaan lesbofeministit. Homofobiasta puolestaan tuli pelastava taikasana homoliikkeelle.

Itä-Eurooppa tarjosi esimerkin homojen järjestelmällisestä syrjinnästä työleirituomioineen. Itä-Euroopassa homo oli edelleen uhri ja myös sortaja oli selkeästi osoitettavissa. Niin kauan kuin homo on suoran syrjinnän kohde, voidaan hänet selkeästi määritellä. Hänet määritellään suhteessa johonkin, suhteessa sortajaansa. Tuossa asetelmassa homoseksuaalisuus on uhrina olemista eikä jonkin haluamista tai joksikin tulemista. Kun uhri-sortaja -asetelma väistyy, kuten Suomessa ilmeisesti 1980-luvulla tapahtui, ei homoseksuaalisuuden määritelmäksi enää riittänyt se, että se on samansukupuolista rakkautta.

1980-luku jätti homoliikkeen uuteen tilanteeseen. Homot ja lesbot eivät olleet enää uhreja eikä ollut enää selkeästi määriteltyä syrjijää. Homoliike saattoi painostaa poliittisia päättäjiä ja syyttää heitä saamattomuudesta ja rohkeuden puutteesta. Kuitenkin suurimmissa kaupungeissa homomiesten ja lesbojen elinolot olivat ylittäneet lakien ja pykälien luomat rajat. Identiteetti, elämäntapa, yhteisö ja oma kulttuuri on niin yksilösubjektin kuin kollektiivisubjektinkin oman toiminnan ja haluamisen ja joksikin tulemisen alue. Julkisen vallan toimenpiteet eivät ole enää välttämättömiä siinä vaiheessa, kun alistettu ryhmä ei enää ole suorien syrjivien toimenpiteiden ja synnin, rikoksen ja sairauden leimojen raskauttama.

Seuraavassa luvussa käsittelemme 1980-luvun homoliikkeen keskeisten käsitteiden

- homofobian, avoimuuden ja identiteetin - taustaa. 1970-luvun lopulta lähtien käsitteet ovat olleet runsaasti esillä erityisesti psykologisessa homo- ja lesbotutkimuksessa. Viime aikoina homoliikkeen poliittiset strategiat ovat rakentuneet homofobian, avoimuuden ja identiteetin ympärille, mutta yksimielisyyttä strategioiden toimivuudesta ei ole.

7 Liikkeen strategioiden poliittiset sisällöt ja kytkennät aikansa homo- ja lesbotutkimukseen 1980-luvulla

7.1 Homofobia syrjinnän selittäjänä

'Homofobia' oli koko 1980-luvun jälkipuoliskon keskeinen käsite SETA-lehdessä. Käsite korvasi aiemmin runsaasti esillä olleen vetoamisen ennakkoluuloihin ja asiallisen tiedon puuttumiseen. Homoliike oli joutunut toteamaan, ettei asiallisen tiedon tarjoaminen ole poistanut syrjintää, vaan syrjintä on paljon monimutkaisempi ilmiö. Lainsäädännön pysyessä Suomessa entisellään homojärjestön ponnisteluista ja vetoamuksista sekä homoseksuaalisuutta koskevien uskomusten vääriksi osoittamisesta huolimatta, homofobia-käsite tarjosi tervetulleeseen selityksen tilanteelle.

SETA-lehdessä 3/1987 oli viisisivuinen artikkeli homofobiasta "Homofobia. Homopelossa ei ole mitään järkeä". Artikkelissa newyorkilainen psykoterapeutti George Weinberg esitti näkemyksiään homofobiasta.

"Miehille, joiden machopsykologia on homovastaisuuden takana, lesbot ovat irrallaan koko asiasta. Itse asiassa ennakkoluulot naisia kohtaan ovat hyvin toisenlaisia kuin ennakkoluulot homomiehiä kohtaan. Joitakin vuosia sitten eräs newyorkilainen tuomari hylkäsi jutun lesboudesta syytettyä naista vastaan todeten ettei sellaista ole olemassakaan. Tiettyyn rajaan saakka tuo asenne pysyy sitkeässä. Harva pitää lesboja lapsenraiskaajina tai väkivaltaisina tai kiristyksen kohteina. Lesbot joutuvat kestäämään samoja sosiaalisia ongelmia kuin homomiehet ilman että heitä kuitenkaan ajatellaan edes kymmenesosan vertaa niin paljon kuin homomiehiä. Lesbojen tasavertaisuuslakiesitykset todennäköisesti hyväksyttäisiin ilman suurta hälyä.

Yksi syy tähän on miehisyyden arvo ja voima yhteiskunnassamme. Miehen "naismainen käytös" tuntuu järkyttävän paljon selvemmin kuin naisen "miesmainen käytös". Esimerkiksi pukeutumissäännöt ovat todisteena tästä - naiset käyttävät housuja, mutta miehet eivät käytä hametta. Naismaisesti käyttäytyvä mies rikkoo eteenpäinpyrkimisen sääntöjä. -- Toinen syy siihen, miksi lesbous herättää vähemmän vastustusta, on yksinkertaisesti se, että naiset joita pidetään vähemmän tärkeinä kuin miehiä, otetaan vähemmän vakavasti, kun heistä tulee homoja." (SETA 3/1987, 9, 10.)

Weinbergin mukaan lesbojen tasavertaisuuslakiesitykset todennäköisesti hyväksyttäisiin ilman yhtä suurta hälyä. Homofobiatutkimus legitimoiti tieteen nimissä homojärjestöjen mieskeskeisyyden. Se pyrkii selittämään homomiehiin kohdistuvaa syrjintää. Homomiesten oletetaan olevan lesboja syrjitympiä. Lukuunottamatta kolme vuotta kestänyttä vaihetta 1980-luvun alussa SETA-lehdissä on kerrottu lähinnä homomiesten syrjinnästä. Esimerkiksi homomiesten kohtaamaa väkivaltaa on käsitelty toistuvasti. Itä-Eurooppaa koskevat lukuisat artikkelit ovat kertoneet joko homomiehistä tai sitten yleensä homoseksuaaleista.

Homofobiaa on tarkasteltu myös sosiaalisen kontrollin järjestelmänä ja olennaisena osana poikalasten sosialisatiota. Homofobiatutkimuksen olennainen anti on se, että se suuntaa katseen yhteiskunnalliseen sukupuolijärjestelmään ja sukupuolirooleihin yhteiskunnan seksuaalikielteisyyden sijaan. Homofobia toimii yhtenä sukupuolijärjestelmän

ylläpitäjänä.

Homofobian avulla maskuliinisuus tuotetaan ja uusinnetaan. Miesten homofobia erottaa maskuliiniset ja feminiiniset kulttuuriset roolit estämällä miehiä osoittamasta niin kutsuttuja feminiinisiä piirteitä kuten hoivaavuutta, välittämistä, tunneilmaisua ja hellyyttä. Homofobia on funktionaalista perinteisen miehen roolin ylläpitämisessä. Pelko homoksi leimautumisesta pitää miehet kulttuurin määrittelemän sukupuolelle sopivan käyttäytymisen rajojen sisällä. Se häiritsee myös miesten välisen läheisyyden kehittymistä (Morin & Garfinkel 1978, 41; Andersenin mukaan 1988, 79). (Andersen 1988, 78, 79.)

Yksilökeskeistä homofobiatutkimusta on myös voimakkaasti arvosteltu. Teoksessaan "The Social Construction of Lesbianism" Celia Kitzinger (1987) väittää, että liberaalihumanistinen psykologia on korvannut sairaan homoseksuaalin sairaalla homofobilla. Homofobia kuvataan vakavaksi häiriöksi. Homofobit kuvataan autoritaarisiksi, dogmaattisiksi, kognitiivisesti jäykiksi. Homofobiset yksilöt myös haluavat tukea jäykkiä sukupuolirooleja. Heillä on perinteiset stereotyyppiset asenteet naisia kohtaan ja heidän käsityksensä seksuaalisesta käyttäytymisestä on kapea eivätkä he salli siitä poikkeamista itselleenään. (Mt., 57.)

Kitzinger esittää, että homofobiatutkimukseen sisältyvät arvot ovat liberaalihumanismin arvoja. Henkisesti terve, ei-homofobinen yksilö määrittellään sellaiseksi, joka kannattaa liberaalihumanistisia väitteitä homoseksuaalisuudesta kuten väitettä, että homoseksuaaleja ei voida erottaa heteroista asenteissa, ulkomuodossa tai käyttäytymisessä (mt., 59). Kitzingerin mukaan homofobia-käsite ja sen operationalisoitu määritelmä vetoavat sosiopoliittisen ilmiön yksilökeskeisiin selityksiin syyttämällä homomiesten ja lesbojen sorrosta yksilöitä, jotka ovat ennakkoluuloisia homoseksuaaleja kohtaan. Kitzinger pitää liberaalihumanismia ideologiana, jolle on olennaista selittää yhteiskunnallisia epäkohtia yksilöiden ennakkoluuloisuudella. Homofobikoiden luokittelu sairaaksi on vähemmän uhkaavaa kuin se, että lesbojen ja homomiesten sortoa yritettäisiin tarkastella poliittisena kysymyksenä. Kitzinger mainitsee, että psykologia on onnistunut homofobia-käsitteen popularisoinnissa sekä keskiluokkaisen yleisön keskuudessa että homo-, feministi- ja lesboliikkeissä. Tätä hän pitää osoituksena liberaalihumanistisen ideologian huomattavasta menestyksestä. (Mt., 61.) Liberaalihumanistisen psykologian keksinnöt "hyvin sopeutuneesta homoseksuaalista" sekä "sairaasta homofobista" palvelevat homojen ja lesbojen sorron epäpolitisointia, joka legitimoidaan tieteen nimissä. (Mt., 62.)

Myös Ken Plummer (1981) on esittänyt, että tutkimus on tehnyt homofobisista yksilöistä syntipukkeja ja siten se ei ole ottanut huomioon lesbojen ja homomiesten kohtaamaa institutionalisoitua sortoa.

7.2 Avoimuus homoliikkeen strategiana ja avoimuuden erilaiset merkitykset lesboille ja homomiehille

SETA-lehdissä on 1980-luvun jälkipuoliskolla käytetty "avoin homo/lesbo" -käsitettä hyvin runsaasti ja se on johtanut eräänlaiseen absolutismiin ja moralismiin. Hyvin harvoin lehdessä on pohdittu avoimuuden edellytyksiä historiallisen ajankohdan tai yksilön elämän puitteissa. SETA-lehdessä 1/1989 kuitenkin kirjoitettiin aiheesta.

"Vertailenpa itsensä vapauttajia ja aikakausia keskenään. Viileästi ajatellen

riski saada negatiivinen vastaanotto siinä maailmassa ja ajassa, missä Markku Pirillä on nyt mahdollisuus liikkua, oli pieni. Sen verran sivistyneitä Suomessakin jo ollaan. -- Polttorviot, Readingin vankila, Hirschfeldin instituution kirjaroihut, vaaleanpunaiset kolmiot ja USA:n homohysteria 1950-luvulla ovat olleet synkeitä lukuja, mutta nekin homoaktivistit, jotka vielä vain 20 vuotta sitten [Suomessa] astuivat ulos kaapistaan, astuivat paljon tuntemattomampaan ja taatusti vihamielisempään maailmaan kuin Markku Piri." (SETA 1/1989, 8.)

Avoimuus on ollut yksi juoni homoliikkeessä jo pidempään. Identiteettipolitiikka puolestaan on uudempi strategia. SETA-lehdissä se alkoi esiintyä ensimmäisen kerran vuosikymmenen alussa, mutta legitimiin aseman liikkeessä se on ilmeisesti saamassa vasta nyt, kun SETA on muotoillut strategiaansa enemmän hollantilaisen mallin mukaiseksi eli "integraatio siten, että oma identiteetti säilytetään". Identiteettipolitiikka liittyy läheisesti avoimuuteen ja ulostuloon, itsensä nimeämiseen, mutta nyt korostetaan yhteisön merkitystä ulostulossa.

Artikkelissaan "The Construction of Identities as a Means of Survival" Peter Dankmeijer (1987) arvioi uudelleen joitakin homoseksuaalisen identiteetin määritelmään olennaisesti kuuluvia käsitteitä. Identiteettimalleissa avainkäsitteitä ovat ulostulo, avoimuus, samastuminen, alakulttuuri ja elämäntyyli. Perinteinen tapa käyttää näitä käsitteitä on Dankmeijerin mukaan seuraava: Homoseksuaalit kätkevät itsensä syrjityksi tulemisen pelossa. Ulostuloa pitäisi käyttää strategiana tätä vastaan. Ulostulo merkitsee sitä, ettei homoseksuaalisuutta salata. Avoimet homot toimisivat samastumismalleina ei vielä ulostulleille homoseksuaaleille. Homoseksuaalit ovat muodostaneet syrjinnän takia alakulttuureja, joissa on tilaisuus tavata toisia turvallisesti sekä mahdollisuus kokeilla elämäntyyliä heteroseksistisen sarron ulottumattomissa. (Mt., 24.)

Mutta avoimuus ja ulostulo eivät tarkoita samaa jokaiselle homolle ja lesbolle. Dankmeijer on tutkinut homo- ja lesbo-opettajia. Naisille avoimuus merkitsi sitä, etteivät he enää kätkeytyneet. Mutta sen enempää avoimuus ei heille juuri merkinnyt, koska heidän emansipaationäkemyksessään oli naisten vapautuminen ensisijaista. (Mt., 24.)

Homoseksuaalien miesten keskuudessa Dankmeijer erotti kolme ryhmää: gay, camp ja "normaali" homomiestyyppi. Opettajat, jotka kutsuivat itseään gay-mieheksi, esittelivät itsensä poliittisiksi taistelijoiksi seksuaalisen vapauden puolesta. Camp-tyypit taas ajattelivat, että heidät tulisi hyväksyä sellaisina kuin ovat. Oma itsenään oleminen merkitsi heille sitä, että he toisinaan käyttäytyivät vastoin kaavamaisia sukupuolirooliodotuksia. Kolmas ryhmä koostui miesopettajista, jotka pitivät homoseksuaalisuutta ainoastaan muiden heihin liittämänä leimana ja joille itselleen homoseksuaalisuus ei ollut keskeistä itsemäärittelyssä. (Mt., 22.)

Miesryhmistä ainoastaan gay-miehet käyttivät avoimuuden ja ulostulon käsitteitä niiden perinteisessä merkityksessä. Dankmeijer huomauttaakin, että pääasiallisesti gay-miehet muotoilevat homoliikkeessä politiikan, kirjoittavat artikkeleita sekä organisoivat homoemansipaatiota. Siten he vaikuttavat suuresti yleiseen ideologiaan ja muiden homoseksuaalien omaksumaan ideologiaan. (Mt., 25.)

Yksi emansipaation tärkeimmistä vaatimuksista on ollut se, että avoimia homoseksuaaleja olisi oltava enemmän. Tämä on ollut tyypillisesti gay-miesten vaatimus, joka ei ole aina olennaista muille homoseksuaaliryhmille. Naisten kohdalla muut, etenkin naiseuteen kytkeytyvät kiinnostukset kilpailevat avoimuuden kanssa. (Mt., 27.)

Ulostulon ja avoimuuden erilaisia merkityksiä käsittelee myös Mariana Valverde (1983) artikkelissaan "Beyond guilt: lesbian-feminism and 'coming out'". Ulostulo ja avoimuus ovat avainkäsitteitä lesbo- ja homopolitiikassa. Lesboksi tai homoksi ei synnytä. Heteroseksistisessä yhteiskunnassa homoseksuaalinen identiteetti täytyy tuskallisesti rakentaa ja löytää. Sen tähden "ulostulo" on sekä mahdollista että välttämätöntä. (Mt., 65.)

Valverde arvostelee käsitteiden yksinkertaistavaa käyttöä. Oletetaan kaikkien olevan samassa asemassa avoimuudessa ja ulostulossa. Rohkeuden puutetta pidetään syynä ei-avoimuuteen. Moralismi kulkee käsikädessä tällaisen absolutismin kanssa, hän toteaa. Myös individualismi on ulostulo-käsitteen kätkeyty olettamus. Oletetaan, että yksityiset ja yksilölliset ulostulot muuttaisivat maailman. (Mt., 65.) Kuitenkin nämä henkilökohtaiset teot ovat jossain määrin vain joidenkin etuoikeus. Tällöin individualismia on vaikeaa erottaa elitismistä. (Mt., 66.)

Ulostuloa käytetään myös korvikkeena muulle poliittiselle toiminnalle ja tämä pätee erityisesti homomiehiin. Naisina lesbot melko todennäköisesti radikalisoituvat naiskysymysten ympärille tultuaan ulos, mutta etenkin keskiluokkaiset, valkoiset miehet saattavat nähdä ulostulon ja avoimuuden ainoana poliittisena panoksenaan. Valverde pitää absolutismia, moralismia, individualismia ja kapeaa näkemystä politiikasta myös lesbofeminististen yhteisöjen eikä ainoastaan homovapautusliikkeen ongelmina. (Mt., 66.)

Ulostulo on henkilökohtaisen kokonaisuuden etsintää, mutta se on myös historiallinen prosessi, johon homo- ja lesboyhteisöt ovat ryhtyneet. Poliittinen ilmasto, suvaitsevaisuuden ja homofobian taso yhteiskunnassa, jossa yksilö elää, vaihtelevat historiallisesti. Niiden mukana muuttuvat myös edellytykset ulostulolle. Lesboyhteisöt ovat myös suhteellisen nuoria. Valverde huomauttaa, että "ulostuloa heterokaapista" on ollut mahdotonta edes kuvitella ennen 1900-lukua. (Mt., 66.)

7.3 Identiteettipolitiikka ja sen yhteys yhteisöjen ja liikkeen näkyvyyteen ja kasvuun

Artikkelissaan "Questions of Identity" Jeffrey Weeks (1987) näkee lesbo- tai homoidentiteetin omaksumisen poliittisena valintana. Identiteetti ei ole kohtalo vaan valinta. Identiteetin poliittisuus johtuu siitä, että kulttuurimme edelleen kieltää ja kiroaa homoseksuaaliset halut. Identiteettejä Weeks pitää homojen ja lesbojen omina luomuksina eikä jonkin salaisen olemuksen ilmentyminä. Mutta perusteet, joilla identiteetit luodaan, eivät ole vapaasti valittuja, vaan ne ovat historian asettamia. Siten homoseksuaaliset identiteetit kuvaavat pakkoa ja mahdollisuutta, välttämättömyyttä ja vapautta. (Mt., 46.)

Weeks on käsitellyt myös toisaalla homo- ja lesboidentiteettejä homo- ja lesboliikkeen politiikan kannalta. Weeksin mukaan viimeaikainen seksuaalipolitiikka on ollut identiteettipolitiikkaa (Weeks 1985, 185). Tällä vuosisadalla on identiteetin etsintä luonnehtinut homoseksuaalisuuden historiaa. Identiteetin löytäminen on kuvattu kotiintuloksi todelliseen itseeseen. Luokittelut ja identiteetin muodostamisen prosessi saattavat kontrolloida ja rajoittaa. Mutta samanaikaisesti ne antavat myös lohtua, turvallisuutta ja varmuutta. (Mt., 188, 189.)

Kysymys identiteetistä ja sen muotoutumisen historiallisista ehdoista liittyy olennaisesti sosiaalisen konstruktionismin teoriaan. Nykyinen

identiteettipolitiikka merkitsee aiemman normalisaatio- ja samanlaisuusretoriikan murtumista, sillä se korostaa homouden ja lesbouden ei-seksuaalisia puolia. Myöskin homouden ja lesbouden universaalisuus ja ylihistoriallisuus kyseenalaistetaan, sillä homo- ja lesboidentiteetit ovat tulleet mahdollisiksi länsimaissa vasta viimeisen sadan vuoden aikana. Identiteetikysymys kietoutuu homo- ja lesboyhteisöjen muodostumiseen ja kasvuun. Identiteettipolitiikka tunnustaa ja korostaa yhteisöjen merkitystä. Tämä erottaa identiteettipolitiikan aiemmasta integraatiopolitiikasta, jossa erilliskulttuuri miellettiin kielteisenä ilmiönä.

Identiteettinäkökulma on olennaisesti näkymättömän näkyväksi tekemistä. Mahdollisuus valita homo- tai lesboidentiteetti edellyttää tietoisuutta samankaltaisten ihmisten ryhmästä eli homoseksuaalien jonkinasteista näkyvyyttä (ks. esim. Ferguson 1981). Koska mahdollisuus identiteetin luomiseen edellyttää lesbojen ja homojen näkyvyyttä, ovat lesbot ja homot historiallisesti olleet erilaisessa asemassa identiteetin luomisessa. Sen jälkeen kun kategoria homoseksuaalit luotiin, ovat homomiehet ja heidän alakulttuurinsa olleet näkyvämpiä kuin lesbot ja lesbojen alakulttuurit. Näkyvämpää on ollut myös homomiesten syrjintä, sillä homomiehet ovat solmineet suhteita kaduilla, puistoissa ja pubeissa. Useimmissa maissa vain miesten homoseksuaalinen käyttäytyminen on tunnustettu laissa ja määritelty rangaistavaksi teoksi. Homo- ja lesboidentiteeteillä onkin erilaiset tarinat. Lesboidentiteettihän on kaksoisidentiteetti, sillä lesbot ovat kaksinkertaisesti sorrettuja ollessaan sekä naisia että homoseksuaaleja.

Ritva Hapuli (1989) on tutkinut syitä lesbolaisuuden näkymättömyyteen pro gradu -työssään "Lesbolaisuuden ja siihen liittyneenä homoseksuaalisuuden määrittäminen Euroopassa vuosien 1880-1930 välisenä aikana". Hapulin mukaan eräänä syynä lesbojen historialliseen näkymättömyyteen on pidetty sitä, ettei naisten välisiä seksuaalisia tekoja ole yleensä kielletty rikoslaisissa. Mutta osoittaako tämä, että lesboutta olisi suvaittu helpommin? Lesbot ovat olleet pikemminkin lainsäädännön alapuolella kuin ulkopuolella. Yksityisillä miehillä on ollut lain mukaan omistusoikeus naisiin, ja tähän on sisältynyt kurinpito. Naisten kontrollointi on saanut omat muotonsa. Yksi näistä on ollut "naisellisuuden" pakko, naisten luonnehdinta miehistä riippuvaisiksi psyykkisesti ja fyysisesti. (Mt., 16, 17.) Tämän naisellisuuden roolin sisäistäneitä naisia ei ole ollut enää tarpeellista kontrolloida muodollisin keinoin lainsäädännöllä (Faraday 1981, 115; Hapulin mukaan 1989, 17).

Naisten kohdalla mahdollisuus identiteettiin on edellyttänyt tiettyjä yhteiskunnallisia muutoksia. Taloudellinen riippumattomuus miehestä on mahdollistanut lesbona elämisen. Euroopassa nykyinen lesbolainen alakulttuuri syntyikin vasta 1920-luvulla. Kapitalismin kehitys heikensi perheen otetta tyttäristä, tarjosi mahdollisuuden taloudelliseen itsenäisyyteen, ja kaupungistuminen tarjosi ulospääsyn maalta sallivampaan ympäristöön. (Ferguson 1981, 170; Hapulin mukaan 1989, 74.)

Vuosisadan alussa lesboidentiteetin omaksuminen merkitsi kielteisesti leimatuksi tulemistä. Mutta naiset, jotka tietoisesti nimesivät itsensä lesboiksi ja muodostivat omia alakulttuureitaan, osallistuivat myös itse lesbokäsitteen luomiseen. Nämä itsenäiset naiset olivat 1920-luvun "näkyviä" lesboja, jotka tapasivat toisiaan ennen kaikkea Pariisiin ja Berliinin baareissa, klubeissa ja tanssiaisissa. (Mt., 74.)

Hapulin tutkielmasta käy selkeästi ilmi, kuinka identiteetti muotoutuu alakulttuurin, aikakauden tutkimuksen ja yhteiskunnallisten edellytysten antamissa puitteissa. Vuosisadan alun kirjailijalesboista ainakin osa oli

tutustunut seksologien teorioihin lesboudesta. Seksologien teorioiden valossa samansukupuolisesta rakkaudesta tuli varteenotettava vaihtoehto heteroseksuaaliselle parisuhteelle. (Mt., 74.)

Itsensä lesboiksi nimenneitä, avoimia ja näkyviä naisia on siis ollut Euroopassa ainakin 1920-luvulta lähtien, mutta he ovat olleet oman aikansa poikkeuksia. Mutta se, että lukuisat ihmiset olisivat voineet luoda itselleen lesbo- tai homoidentiteetin, on varsin uutta ja liittyy olennaisesti homovapautusliikkeeseen sekä lesboliikkeeseen. Vasta tällöin on alettu tietoisesti korostaa identiteettiä. Tämä identiteetti on monessa mielessä erilainen kuin vuosisadan alun lesbokirjailijoiden tai homoseksuaalien kirjailijoiden teoksissaan kuvaama identiteetti.

Naisliike ja homovapautusliike ovat tietoisesti kamppailleet määritelläkseen uudelleen lesbouden ja homouden ja muuttaakseen niiden vallitsevia merkityksiä. On luotu aiempia myönteisempiä homouden ja lesbouden representaatioita, joihin ulostulevat lesbot ja homot ovat voineet samastua. Homo- ja lesboidentiteetit sisältävät uuden ulottuvuuden. Identiteetin omaksumisen prosessissa voidaan nähdä ainakin osittain valinnan mahdollisuus. Seksuaalista suuntautumista ei kenties voi valita, mutta siihen perustuvan identiteetin voi joko valita tai jättää valitsematta. 1920-luvun kirjailijalesboista tunnetuin, Marguerite Radclyffe Hall taas vetosi teoksessaan "The Well of Loneliness" siihen, että yhteiskunnan olisi hyväksyttävä "poikkeavansa" juuri siksi, etteivät nämä voineet valita sitä mitä olivat. (Hamer 1987, 79, 80.)

Identiteettipolitiikkaan sisältyy tietoinen pyrkimys identiteetin rakentamiseen, joksikin tulemiseen (ks. Weeks 1985, 209). Identiteettipolitiikalla on vastaavuutensa homo- ja lesbotutkimuksessa. Niin sanotuissa identiteettimalleissa nähdään identiteetin kehittyvän vaiheiden kautta. Ulostuloa itselle, itsensä nimeämistä, seuraa ulostulo yhteisölle, yhteisöön hakeutuminen. Osallistuminen yhteisöelämään puolestaan edistää avoimuutta työtovereille, sukulaisille ja heteroystävälle. Heteroseksuaalien myönteinen suhtautuminen puolestaan auttaa homomiestä tai lesboa näkemään homoseksuaalisuuden ainoastaan yhtenä persoonallisuuden piirteenä. (Ks. esim. Cass 1979, 219 - 235.)

Identiteettipolitiikalla on pyritty vahvistamaan homojen ja lesbojen vähemmistöasemaa. Homo- ja lesbovähemmistö mielletään etnisen vähemmistön kaltaiseksi, vähemmistön, jolle on ominaista oma kulttuuri, ryhmäsamastuminen ja oman identiteetin erityisyys. Suomessa vetoaminen siihen, että homoseksuaalit muodostavat suomenruotsalaisen kielivähemmistön suuruisen ihmisryhmän, on saanut 1980-luvun lopussa uuden sävyn. Merkitystä ei ole nyt ainoastaan ryhmän suuruudella, vaan myös ryhmän oikeudella omaan historiaan, kulttuuriin ja identiteettiin. Valtiovaltaa vaaditaan tukemaan myös lesbojen ja homomiesten kulttuuria ja identiteettiä.

Homo- ja lesbotutkijoiden keskuudessa identiteettipolitiikka ja -tutkimus ei ole saanut varauksetonta hyväksyntää. Weeks on tarkastellut identiteettipolitiikan vaaroja. Identiteettipolitiikka saattaa unohtaa olevansa myös itse historiallisesti konstruoitunut. Identiteettipolitiikka vahvistaa homoseksuaalisen kokemuksen gettoistumista. Pyrkinessään luokitteluiden korostamiseen identiteettipolitiikka luo kuvitelman homoseksuaalisuudesta ainoastaan vähemmistökokemuksena. Tällöin se epäonnistuu heteroseksuaalisuuden kyseenalaistamisessa. (Weeks 1985, 199.) Vaarana on myös se, että identiteettitutkimuksen siunaamasta tietynkaltaisesta homo- ja lesboidentiteetistä tulee uusi dogmi. Jos yhteiskunnasta tulisi seksuaalisuuden suhteen moniarvoinen, olisi

homoidentiteetti vähemmän merkityksellinen, kuin mitä sen tarvitsee olla tällä hetkellä. (Mt., 199, 210.)

Identiteettipolitiikan nousu saattaisi liittyä myös siihen, että mahdollisuudet radikaaliin yhteiskunnalliseen muutokseen näyttävät kaukaisilta. Tilanteessa, jossa ainoa vaihtoehto näyttää olevan sulautuminen syrjivään ja eriarvoiseen järjestelmään, voi oman identiteetin julistamisesta etsiä lohtua. (Ks. Echols 1984, 50, 51.)

Tutkielmani viimeinen luku koskee erityisesti vastarinnan mahdollisuuksia ja rajoja. Julkinen ja poliittinen alue on laajentunut käsittämään myös seksuaalisuuden. Tutkimus on ollut osa sekä vapautumista että samansukupuolisten suhteiden kontrollointia. Muutoksesta ja vastarinnan mahdollisuuksista on erilaisia näkemyksiä. Lopuksi esitän yhteenvedon suomalaisten lesbojen ja homomiesten olemassaolon tilasta 1970 - 1990.

8 Valta, kontrolli ja kollektiivisubjektin vastarinnan mahdollisuudet

8.1 Yksityinen - julkinen-jako ja muutoksen mahdollisuudet

Liberalismin saavutuksia oli julkisen tai poliittisen alueen (jossa valtiolla on hyväksytty etuoikeus) erottaminen yksityisestä tai henkilökohtaisesta alueesta, johon valtiolla ei pitäisi olla valtaa tunkeutua (lukuunottamatta tiettyjä epätavallisia ja tarkoin rajoitettuja tilanteita). (Ks. esim. Kitzinger 1987, 36.)

Liberaali poliittinen filosofia on yksi patriarkaalisen ideologian voiman lähde. Liberalismin retoriikkaan kuuluvat kaikkien ihmisten vapaus, individualismi ja mahdollisuuksien tasa-arvo. Mutta liberalismin isät, Locke ja Rousseau eivät sisällyttäneet naisia liberaaliin filosofiaan. Sekä Locke että Rousseau halusivat säilyttää ja vahvistaa patriarkaalista kontrollia perheen yksityisellä ja julkisesta alueesta erillään olevalla alueella lisäämällä isän ja aviomiehen valtaa. (Eisenstein 1981.)

Julkisen ja poliittisen alue on myöhemmin laajentunut muun muassa yhteiskunnallisten liikkeiden kamppailun tuloksena. Varhainen naisliike kamppaili 1800-luvun lopussa erityisesti naisten äänioikeuden puolesta. Työväenliike vaikutti olennaisesti valtiollisen sosiaalipolitiikan kehittymiseen. Poliittisia oikeuksia ovat seuranneet sosiaaliset oikeudet. Perinteisten sosiaalisten liikkeiden päämääränä ovat olleet tasavertaiset kansalais- ja ihmisoikeudet.

Seksuaalisuus on ehkä viimeinen alue, joka on tullut radikaalin poliittisen analyysin kohteeksi, koska sitä pidettiin kauan yksityisenä, intiiminä, henkilökohtaisena ja luonnonlaeille alisteisena (Zita 1990, 5).

Länsimainen liberalismi on helpottanut seksuaalista liberalismia korostamalla yksilön oikeutta itseilmaisuuksiin ja seksuaaliseen yksityiselämään. Käsite "yksityiselämä" on kuitenkin kaksiteräinen feministisessä analyysissä. Toisaalta nainen vapautuu konservatiivisesta seksuaalimoraalista. Toisaalta juuri kotien yksityisyydessä joutuvat naiset ja lapset väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Kun yksityisestä tulee julkista, seuraa siitä usein valtiollisten toimenpiteiden tarve. Tästä seuraa uusia kysymyksiä valtion ja seksuaalisuuden sosiaalisen kontrollin välisestä suhteesta. (Mt., 7.)

Heteroseksismi ja seksuaalisuuden luonnolliseksi tekeminen - käsitys primaarista, luonnollisesta seksuaalisuudesta (heteroseksuaalisuudesta) yksiloissa - pyrkii vahvistamaan jakoa yksityisen ja julkisen välillä. Toisin sanoen seksuaalisuus kuuluu perhe-elämän, kulutuksen ja henkilökohtaisen (ja sen mukana psykologian ja biologian) alueelle, kun taas työn, tuotannon ja politiikan alue muodostavat julkisen. (Ks. esim. Liljeström 1990, 19, 20.)

Jyrkän jaon julkisen ja yksityisen välillä oli pitänyt ehtiä pehmentyä, ennen kuin homoseksuaalisuus saatettiin mieltää poliittiseksi asiaksi. Mutta on myös muistettava, että liberaali homoliike on perustellut vaatimuksiaan vetoamalla oikeuteen omaan yksityisyyteen (ks. Mohr 1982, 32). Homoseksuaalisuus olisi

yksityisasia, johon valtion ei pitäisi puuttua esimerkiksi seksuaalirikoslainsäädännöllä. Homomiesten eräisiin alakulttuureihin liittyneet ulkotapaamispaikat ovat olleet poliisien tarkkailun ja ratsioiden kohteina. Homoseksuaalit miehet ovat solmineet seksuaalisia ja myös ystävyysuhteita julkisilla paikoilla. Tämä on tehnyt heistä otollisia uhreja katuväkivallalle ja myös poliisien mielivaltaisuudelle. Silloinkin kun lait sallivat yksityiset homoseksuaaliset teot, ovat poliisit vainonneet kaikkia seksuaalisia tekoja, jotka eivät tapahdu yksityisissä kodeissa.

Lesbojen suhde yksityisyyteen on erilainen kuin homomiehillä. Perinteinen naiseus on olennaisesti yksityisen alueella tapahtuvaa toimintaa. Pitämällä naiset yksityisellä alueella heitä on kontrolloitu tehokkaasti. Naisina myös lesbot ovat tämän kontrollin kohteita. Yksityisyyden alue on hiljaisuuden ja näkymättömyyden aluetta yhteiskunnallisessa todellisuudessa. Lesbosuhteita tai naisten romanttisia ystävyysuhteita on eletty yksityisyydessä, näkymättömissä, poissa kaduilta, puistoista, pisuaareista, pubeista, kapakoista, poliisiasemilta ja oikeussaleista. Julkiselle alueelle naisten väliset suhteet tulivat silloin, kun jotkut alempien kansankerrosten naiset elivät elämänsä 'miehinä'. 1600 - 1700-luvun Ruotsi-Suomessa tuomittiin naisia, jotka pukeutuivat miehiksi ja toimivat miesten ammattiteissa. 'Miehinä' he myös avioituivat naisen kanssa. (Ks. esim. Silverstolpe 1989, 188 - 204.)

Yleinen uskomus 'yksityinen ja julkinen' -jakoon on myös pitänyt alueet erillisinä. Sosiaalisen todellisuuden kuvailut myös luovat sosiaalista todellisuutta. Uuden feministisen liikkeen tunnuslause "Henkilökohtainen on poliittista" määritteli uudestaan poliittisen. Tämä uusi määritelmä puolestaan vaikutti todellisuuteen, jota määriteltiin. (Nicholson 1986, 19, 20.)

Alkuvuosinaan SETAn oli luotava itsestään tietoinen vähemmistö. Aiemmin henkilökohtaiseksi ongelmaksi mielletty ilmiö oli tuotava julkiselle politiikan alueelle. Yksityisten homomiesten ja lesbojen kokemat vaikeudet yksityiselämässään olivat itseasiassa yhteisiä useimmille homoseksuaaleille ja siten niitä ei voinut pitää "henkilökohtaisina". Samoin perustein 1960-luvulla syntynyt naisten tasa-arvoliike kohdisti huomion naisten ja miesten väliseen suhteeseen. Suhteen käytäntöjen ajateltiin yleisesti olevan poliittisen alueen ulkopuolella, sillä poliittisen käsite on perinteisesti rajoitettu kuvaamaan vuorovaikutusta julkisella alueella. (Ks. esim. Nicholson 1986, 17, 18.)

Suomalaisen homoliikkeen synty liittyy suomalaisen hyvinvointivaltion voimakkaaseen laajenemiseen 1970-luvulla. Hyvinvointivaltioliberalismissa valtion tehtävien laajentaminen on keino lievittää sosiaalisia ongelmia. Valtion lisääntynyt sääntely on luonut uuden alueen: julkisen ja yksityisen väliin on syntynyt sosiaalinen alue. Tämä on murtanut yksityisen ja julkisen välisiä rajoja. (Mt., 24, 25.)

8.2 Tutkimus sekä vapautumisen että kontrollin palveluksessa

Uudet käsitykset homoseksuaalisuudesta ovat viime vuosisadalta lähtien tarjonneet oikeutuksen homojen vapautuspyrkimyksille. Mutta käsitykset ovat myös olleet kahlitsevia tai epäpoliittisia.

Fredrik Silverstolpen mukaan käsitteen 'homoseksuaalisuus' otti ensimmäisenä käyttöön kirjailija Karl Maria Benkert von Kertbeny 1860-luvulla Preussissa. Hän oli ensimmäinen homojen kansalaisoikeustaistelija. Benkert von Kertbeny julkaisi 1869 pamfletin, jossa hän vastusti 'luonnottomia tekoja' rankaisevaa lakia. Hän

esitti, että demokratia, liberalisointi ja moniarvoisuus oli ulotettava koskemaan myös seksuaalisuuden aluetta eikä yksinomaan poliittista ja taloudellista aluetta. Benkert von Kertbeny loi ensimmäisenä myös käsitteen "synnynnäinen homoseksuaali". Tämä käsite palveli kirjailijan poliittisia päämääriä. (Silverstolpe 1990, 1, 2.)

Lääketieteellisessä kirjallisuudessa käsite 'homoseksuaalisuus' alkoi esiintyä 1880- ja 1890-luvulla. Homoseksuaalisuus patologisoitiin. 1900-luvun alussa lääkärit olivat lähes yksimielisiä siitä, että homoseksuaalisuuden alkuperä on perinnöllinen. Saksassa ja Isossa-Britanniassa oli lääkäreitä, jotka esittivät, että yksilöitä ei saisi rangaista biologisesta perimästään. Biologista perimäänsähän ihminen ei voi kontrolloida. Siten synnynnäisyysnäkökulma palveli homoseksuaalisia uudistusliikkeitä, jotka pyrkivät poistamaan homoseksuaalisten suhteiden rangaistavuuden. (D'Emilio 1983, 15.)

Lääketieteen ulkopuolella sairausmalli ei juuri vaikuttanut homoseksuaalisuuden ymmärtämiseen. Tuomitseva kirkko ja rankaiseva laki pysyivät 1940-luvulle saakka tärkeämpinä kontrollimekanismeina. (Mt., 17.)

Jeffrey Weeksin mukaan muutokset homoseksuaalisuutta koskevissa asenteissa 1800-luvun lopulla olivat muiden suurten muutosten ei-aiottuja seurauksia. Ajan sosiaaliset liikkeet korostivat miehisen himon vaaroja ja julkisen säädyllisyyden välttämättömyyttä. Isossa-Britanniassa pelättiin imperiumin heikentymistä. Perhe nähtiin tärkeänä imperiumin vahvistamisessa. Sosiaalihygieenisten liikkeiden puolestapuhujat pitivät himoa uhkana sekä perheelle että kansakunnalle. Weeks ajattelee, että homoseksuaalisuudesta tulee yhteiskunnallisen huolen kohde vain silloin, kun seksuaalisuus yleensä tulee julkisesti tärkeäksi. (Weeks 1981, 106, 107.)

Celia Kitzinger on puolestaan kuvannut sitä, kuinka lesbouden patologisointi liittyi vuosisadan vaihteen naisliikkeen synnyttämään uhkaan. Ensimmäisen aallon feministit analysoivat seksuaalisuhteita poliittisesti. Naimattomuus ja selibaatti mahdollistivat vapautumisen miesten palvelemisesta ja sallivat naisten omistautua poliittiselle toiminnalle. Sosiaalisten ja taloudellisten olosuhteiden muututtua niin, että keskiluokan naisille tarjoutui työtilaisuuksia, oli mahdollista elää naimattomana ja miehistä taloudellisesti riippumattomana. Tällöin naisten välisistä suhteista tuli todellinen vaihtoehto avioliitolle. Kitzingerin mukaan varhaiset seksologit, Krafft-Ebing, Havelock Ellis, Forel ja Bloch vastasivat tähän ajan sukupuolijärjestelmää uhkaavaan tilanteeseen kahdella tavalla. Naiset "löydettiin" seksuaalisina olentoina. Heteroseksuaalisuutta alettiin ylistää. Miesten parantunut seksitekniikka antaisi naisille seksuaalisen nautinnon. (Kitzinger 1987, 41.)

Toinen reaktio tilanteeseen oli lesbouden patologisointi. 'Lesbolla' oli olemus, joka erotti hänet normaaleista naisista. Vuosisadan alun käsitykset esiintyvät Abrahamin (1907) tekstissä. Abraham ajatteli, että naisen homoseksuaalisuus saattoi ilmetä tukahdutettuna toiveena olla mies. Tämä tukahdutettu toive ilmeni maskuliinisina älyllisinä ja ammatillisina pyrintöinä ja kiinnostuksen kohteina. Abrahamin mukaan tällaiset naiset julistivat kiinnostustensa olevan yhtä paljon feminiinisiä kuin maskuliinisiäkin ja että sukupuoli ei vaikuttanut yksilön henkiseen kapasiteettiin. Abraham katsoi tämän naistyypin olevan hyvin edustettuna aikakauden naisliikkeessä. Myös muut seksologit kuvasivat 'lesboa' tavoilla, joista kävi ilmi yhteyden luominen lesbouden ja ajan naisliikkeen välillä. Kitzingerin mukaan uusi tiede, seksologia, pelotteli naiset takaisin avioliittoon ja mukautumiseen. (Kitzinger 1987, 42.)

On väitetty, että Yhdysvalloissa homoseksuaalisuus poistettiin

sairausluokituksesta 1973, koska psykologien kauan jatkuneet yritykset parantaa homoseksuaaleja epäonnistuivat. Homoseksuaalisuuden uudelleenmäärittely ei-patologisena oli hyödyllisempää kuin terapeutin intervention hyödyttömyyden myöntäminen (Silverstein 1984; mt., 22).

Uudemmassa liberaalihanumanistisesta normalisointitutkimuksesta Celia Kitzinger väittää, että identiteettimallit edustavat avointa yritystä muotoilla lesbosubjektiviteetteja määriteltessään sen, mitä hyvin sopeutunut lesbo ajattelee, tuntee ja uskoo itsestään. Kitzingerin mukaan jokainen sopeutumisen ja terveyden kriteeri on arvoarvostelma hyvän elämän ja toivottavan persoonallisuuden luonteesta. Arvoarvostelmat heijastavat keksijöittensä omia sosiopoliittisia taustoja ja etuja. (Mt., 51 - 54.)

Patologit pitivät sairausmallin hyväksyviä homoja ja lesboja sopeutuneimpina ja vähiten häiriintyneinä, mikäli he etsivät hoitoa ja halusivat muuttua heteroseksuaaleiksi. Liberaalihanumanismissa näkemys on päinvastainen. Vähiten sopeutunut ei hyväksy omaa homouttaan tai lesbouttaan. (Mt., 52, 53.)

Uudemmassa gay-myönteisessä tutkimuksessa lesbous konstruoidaan vaihtoehtoiseksi elämäntavaksi, erääksi rakastamisen muodoksi, seksuaaliseksi suuntautumiseksi tai erääksi itsensä toteuttamisen muodoksi. Tällaista lesbouden konstruointia Kitzinger pitää uutena vaiheena lesbojen sorrossa. (Mt., vii.)

Kitzinger on itse lesbofeministi. Hän katsoo, että niin aiempi sairausmalli kuin uudempi liberaalihanumanistinen identiteettimalli ovat epäpoliittisia 'lesbon' konstruktioita, jotka järjestelmällisesti väheksyvät radikaalifeministisiä teorioita lesboudesta ja sorron syistä. Liberaalihanumanistinen 1970- ja 1980-luvun tutkimus lesbo- ja homoidentiteettien kehityksestä siirtävät toiminnan sosiaalisen järjestyksen muutoksesta ja poliittiselta alueelta yksityiselle alueelle. Identiteettimallit tarjoavat yksilön eikä järjestelmän muutosta. Siten ne vahvistavat status quota ja vapauttavat instituutiot sosiopoliittista ongelmaa koskevasta vastuusta. (Mt., 34, 35.)

Kitzinger kritisoi identiteettimallien hierarkkisuuutta. Korkeimmalla kehityksen tasolla homo- tai lesboyksilö uskoo olennaisesti olevansa samanlainen kuin heterot. Tällöin hän näkee homoutensa tai lesboutensa yhtenä normaalina osana itsestään ja on integroitunut yhteiskuntaan tuntien olonsa hyväksi heteroseksuaalisessa maailmassa. Identiteettimallien luojista monet ovat kylläkin tunnustaneet sosiopoliittisen sorron vaikutukset, joiden takia korkein kehitystaso on useimpien homojen saavuttamattomissa. Kuitenkin malleissa on asetettu korkeimmaksi kehitystasoksi hyvin sopeutunut lesbo tai homo. (Mt., 51 - 55.)

Identiteettimalleissa yhteisöllisyys ja poliittinen toiminta homoliikkeessä nähdään ainoastaan välivaiheena matkalla korkeimmalle kehitystasolle. Lesbon todellinen identiteetti ei siten ilmene nimenomaisesti hänen poliittisessa toiminnassaan, vaan hänen ainutlaatuisessa yksilöllisessä identiteetissään. Lesbous on vain pieni osa kokonaispersoonaa. (Mt., 45.)

Kitzinger katsoo siis, että keskittyminen identiteettiin kääntää huomion pois ulkomaailman sorrosta. Pelastus on saavutettavissa muuttamalla yksilöä eikä järjestelmää. (Mt., 55, 56.) Identiteettipoliittikka homoliikkeen omaksumassa muodossa jättää järjestelmän koskemattomaksi. Homoutta tai lesboutta ei nähdä uhkana yhteiskunnalle ja sen heteroseksistiselle patriarkkaaliselle järjestelmälle.

Fredrik Silverstolpe on esittänyt haasteen konstruktionismin 'valtamallille'. Jos homohistorioitsijat ennen Foucault'ta korostivat hiljaisuuden salaliittoa, homoseksuaalien näkymättömyyttä ja vaientamista, tämän päivän valistunut

konstruktionisti korostaa tieteen salaliittoa. Foucault'n ja Weeks'n mukaan 'homoseksuaalinen diskurssi' toimi alunperin sosiaalisena kontrollina. Silverstolpe kutsuu tätä 'valtamalliksi' (power-model). Silverstolpe itse kirjoittaa homoseksuaalisuuden 'etumallin' (interest-model) puolesta. Hän ajattelee, että 'homoseksuaalin' kategoria keksittiin tietoisesti edistämään homoseksuaalisesti kiinnostuneiden ihmisten juridisia ja sosiaalisia etuja. (Silverstolpe 1987, 206, 207.)

Itävaltalainen kirjailija Karl Maria Benkert ja saksalainen lakimies Karl Heinrich Ulrichs kehittivät ensimmäisinä homoseksuaalin ja heteroseksuaalin kategoriat. Heidän lähestymistapansa oli poliittinen ja taktinen. (Mt., 210, 213.) Ulrichsin ja Benkertin väitteet voidaan nähdä yhtenä 'homoseksuaalien ideologiana'. 'Homoseksualismi' olisi nimi ideologialle, joka tunnistaa kaksi ihmisryhmää, homoseksuaalit ja heteroseksuaalit. Homoseksuaalit, vähemmistö, ovat enemmistön, heteroseksuaalien, sortamia. Näin on huolimatta siitä, että homoseksuaalit ovat yhtä luonnollisia kuin heteroseksuaalit. Homoseksuaalit, 'vapaina syntyneet', vaativat tasavertaisia oikeuksia heteroseksuaalien kanssa. Vaatimus perustuu sekä 'luonnonlakeihin' ja/tai laissa ilmaistuihin yksilön oikeuksiin. (Mt., 214.)

Etumallissa voidaan kysyä, oliko 'tieteellä' alunperin mitään syytä keksiä homoseksuaalin kategoriaa. Lääketieteen puuttuminen sairausmallillaan Ulrichsin, Benkertin ja muiden 'sosiopoliittisiin' vaatimuksiin voidaan itseasiassa nähdä reaktion homoseksuaali-kategorian keksimistä vastaan. Lisäksi sairausmalli voidaan nähdä yrityksenä kontrolloida ja uudelleenmäärittää tätä jo olemassa olevaa uutta kategoriaa. Siten lääketieteilijät eivät tuottaneet homoseksuaalin kategoriaa tai 'diskurssia' sellaisenaan, kuten Foucault ja muut konstruktionistit väittävät. Mutta lääketieteilijät edistivät kategorian leviämistä. Seksologien kirjat olivat tehokkaita 'homoseksualismin' uusien ajatusten välittäjiä. Seksologit käyttivät Ulrichsin ja Benkertin sanastoa ja siteerasivat heidän poliittisia tavoitteitaan. Lisäksi seksologien kirjoissa oli homoseksuaalien kirjoja ja elämäkertoja. Kirjoja ilmestyi laajempina ja korjattuina painoksina. Kirjoista tuli eräänlainen 'Speakers Corner' homoseksuaaleille. Niissä voitiin jakaa kokemuksia ja vaihtaa näkemyksiä. (Mt., 216.)

1800-luvun tieteellä oli 'tiedotustehtävä' (media function). Tähän perustui epäpyhä liitto heteroseksuaalisen tieteen ja homoseksuaalien vapautustaistelijoiden välillä. 1800-luvun lopussa kategoria 'homoseksuaali' oli turmeltu 'sairausten' ja 'psykopatian' käsitteillä. Tuolloin jotkut homoseksuaalit emansipationistit - tietoisista taktisista syistä - olivat yhteistyössä sairausmallin edustajien kanssa. He halusivat liittoutua voimistuneen lääketieteellisen eliitin kanssa vanhaa yhteiskuntaa ja sen 'epätieteellistä' homoseksuaalien vangitsemista vastaan. (Mt., 216, 217.)

Konstruktionistisen kaavan 'määritelmä-itsemäärittely' mukaan homoseksuaalinen subjekti olisi olemassa ainoastaan oppositiossa 'tieteeseen' ja sen valtaan määritellä, nimetä ja kontrolloida. Silverstolpe esittää kuitenkin, että homoseksuaali subjekti pikemminkin näyttäisi puhuvan homoseksuaalissa diskurssissa omana itsenään. Silverstolpe katsoo, että homoseksuaali subjekti on pantava takaisin homoseksuaaliin diskurssiin. (Mt., 218.)

8.3 Konstruktionistien näkemyksiä muutoksesta

Politiikka on inhimillisen elämän - tavallisesti kollektiivisten - ehtojen hallitsemisen käytäntöä (Ross 1985, 132). Stephen Ross on analysoinut Michel Foucault'n näkemystä vallasta ja vastarinnasta. Jokainen poliittinen toiminta ja ihanne kuuluu historiaan kaksinkertaisessa mielessä siten, että poliittinen

toiminta alkaa upotettuna käytännön poliittisiin ehtoihin tai oloihin ja että jokainen poliittinen tarkoitus veistetään käytännön ehtoihin tai oloihin. Historiasta ei voi paeta, mutta tämä ei merkitse vallitsevien poliittisten olojen vankina olemista. Erityiset historialliset determinantit - orjuus, kidutus tai tietämättömyys - tuottavat erityisiä rajoituksia aikakautenaan ja tapahtumapaikassaan. Mutta ne tuottavat myös vastarintansa, jotka saavat aikaan niiden oman muodonmuutoksen. (Mt., 134.) Sekä vastarinta ja vaihtoehtojen kuvittelu kuuluvat yhtä paljon valtaverkostoon kuin ne voimat, joita niiden on tarkoitus vastustaa (mt., 139).

Antropologi Marshall Sahlinsin mukaan muutos on epäonnistunutta uusintamista. Muutos seuraa siitä, että yritykset käyttää perinteisiä tulkintoja ja käytäntöjä epäonnistuvat. Sahlins painottaa merkityksen muutosta vallankumouksellisena prosessina. (Sahlins 1981; Ortnerin mukaan 1984, 156). Ortnerin mielestä Sahlins saa muutoksen näyttämään liian helpolta. Ryhmät, joiden etuja muutos uhkaa, tulevat toimimaan säilyttääkseen olemassa olevan järjestyksen. Lisäksi suuri osa uusintamisesta tapahtuu yksityisellä alueella. Siellä uusinnetaan mm. sukupuolten väliset suhteet ja lasten kasvatuskäytännöt. Mitä vahvemmin yksityinen alue on eristetty laajemmasta sosiaalisesta alueesta, sitä hankalampi uusien merkitysten ja arvojen on vaikuttaa uusintamiskäytäntöihin. (Mt., 156.)

Vaikkakin toimijoiden pyrkimykset ovat käytäntömallissa keskeisiä, on merkittävä sosiaalinen muutos suuresti sivutuote, toiminnan ei-aiottu seuraus, olipa toiminta kuinka rationaalista tahansa (mt., 157). Michel Foucault on kirjoittanut, että ihmiset tietävät, mitä he tekevät; he usein tietävät, miksi he tekevät, mitä tekevät; mutta se, mitä he eivät tiedä, on se, mitä se, mitä he tekevät, tekee. (Dreyfus & Rabinow 1982, 187.)

John Grube on tutkinut Toronton homoyhteisöä. Grube katsoo homoyhteisön koostuvan kaikista, jotka identifioivat itsensä homoksi. Järjestäytynyt homoyhteisö puolestaan koostuu kaikista, jotka ovat kuuluneet vähintään yhteen homojärjestykseen, joka on perustettu vuoden 1969 jälkeen. Grube on arvostellut konstruktionismia, koska sosiaalinen konstruktionismi painottaa epäjatkuvuutta. Konstruktionistit korostavat yhtäkkistä murrosta homohistoriassa 1969. Sen jälkeen on ollut homoyhteisö ja sitä ennen saattoi olla ainoastaan verkostoja, klikkejä tai alakulttuureja. (Grube 1987, 156, 157.) Grube huomauttaa, että perinteiset muodot ovat säilyneet edelleen ja että yksityisissä juhlissa ja verkostoissa siirretään kulttuurisia arvoja sukupolvelta toiselle (mt., 164).

Radikaalit johtajat ovat usein saaneet voimakkaita vaikutteita ulkopuolisista malleista. Koko yhteisö ei muuta käsitystä itsestään yhdessä yössä tai samaan aikaan. Ajatus homoseksuaalisuudesta syntinä, rikoksena, sairautena tai normaalina käyttäytymisenä menee hitaasti yhteisöpyramidin eri kerrostumien läpi. Siten yhteisössä voi olla samaan aikaan erilaisia itseä koskevia käsityksiä. (Mt., 159.)

Väittelyt essentialismista ja sosiaalisesta konstruktionismista eivät ole ainoastaan akateemisia ja teoreettisia. Niillä on käytännöllisiä ja poliittisia implikaatioita. Essentialismi otaksuu staattisen homoseksuaali- ja lesbovähemmistön. Se hyväksyy myös ajatuksen luonnollisesta heteroseksuaalisesta enemmistöstä läpi historian. (Champagne & Kinsman 1987, 26.)

Essentialistinen näkemys johtaa nykyisen homo/heteropolariteetin hyväksymiseen, jossa homot ovat - kuten etniset vähemmistöt - naturalisoitu vähemmistö, jolle on annettu kansalaisoikeudet. Essentialistiset näkemykset eivät ota huomioon vaihtelevia seksuaalisen hallinnan tai määrittelyn strategioita, eivätkä ne johda yhteiskunnallisesti institutionalisoidun

heteroseksuaalisuuden kritiikkiin. Essentialistisista näkemyksistä seuraa ainoastaan seksuaalisen suuntauksen suojaamisen hyväksyminen. (Mt., 36.)

Toisaalta konstruktionistinen diskurssiteoria tarjoaa tuskin mitään todellista perustaa vastarinnalle ja muutokselle. Homoliikkeen aktivistien on vaikea soveltaa sitä poliittiseen työhön. Foucault'laisissa teoksissa valtasuhteet määrittelevät tai kaappaavat vastarinnan. Selkeää tietä näistä valtasuhteista vapautumiseen ei ole. (Mt., 37.)

Dekonstruktionistinen teoria on tärkeä muunnos konstruktionistisesta diskurssiteoriasta. Siinä on kuitenkin vaaransa. Lesbouden ja homoseksuaalisuuden hylkäämistä tai purkamista (deconstruct) ei voi olla, ellei myös heteroseksuaalisuutta pureta. Vaikkakin lesbo- ja homoluokittelut saattavat olla rajoittavia, täytyy ne hyväksyä, koska ne ovat sorron vastustamisen perusta. (Mt., 37, 38.)

Champagne ja Kinsman katsovat, että nykyisiä kategorioita ei ole hyväksyttävä lopullisena kohtalona. Kategorioiden hyväksyminen rajoittaisi lesbojen ja homomiesten kamppailun jo saavutettuun pieneen yhteiskunnalliseen tilaan. Ei myöskään ole syytä nojata ajatuksiin muuttumattomasta ja luonnollisesta homo- ja lesbovähemmistöstä. Sen sijaan on uhmattava niitä konkreettisia tapoja, joilla seksuaalisuus organisoidaan ja heteroseksuaalisuus institutionalisoidaan yhteiskunnassa. Tämä näkemys sallii sekä homo- ja lesbokulttuurien puolustamisen että sen tunnustamisen, että ne ovat historiallisesti luotuja. (Mt., 38.)

8.4 Yhteenvetoa suomalaisesta lesbo- ja homokokemuksesta ja olemassaolon tilan muodonmuutoksesta 1970 - 1990

8.4.1 Suomalainen sosiaalinen liike tilan raivaajana

Jost Halfmann ehdottaa seuraavia sosiaalisten liikkeiden määritelmiä: Vanhat sosiaaliset liikkeet ovat pyrkineet demokratian vahvistamiseen. Tämä voi tapahtua yksilön oikeuksia laajentamalla. Uusia sosiaalisia liikkeitä puolestaan kiinnostaa kamppailu elinmahdollisuuksien puolesta hyvinvointivaltion riskituotantoa vastaan, koska kansalaisyhteiskunnat eivät suojaa säteilyltä, kemiallisilta myrkyiltä tai geeniteknologialta. (Halfmann 1988, 16, 21.)

Homo- ja lesboliikettä tarkasteltaessa voi kysyä, edustaako liike vanhoja vai uusia sosiaalisia liikkeitä. Ilmeisesti liike sopii kumpaankin kehykseen. Suomalaista homo- ja lesboliikettä tutkiessani olen havainnut vaihtelua liikkeen painotuksissa. Liikkeen koko historian ajan on vahvana juonena kulkenut vetoaminen kansalaisyhteiskunnien puuttumiseen ja kamppailu niiden puolesta. Mutta tämän ilmiön läpi on yrittänyt tunkea toinen suuntaus: ruohonjuuritason ja sosiaalisen ja kulttuurisen identiteetin korostaminen.

Uusiin sosiaalisiin liikkeisiin on luettu hyvin monimuotoinen kirjo liikkeitä: talonvaltaajat, feministit, ympäristönsuojelijat, vaihtoehtokulttuurien jäsenet, rauhanaktivistit, homot ja lesbot. Halfmann haluaa kuitenkin jättää omasta uusien sosiaalisten liikkeiden määritelmästäan pois liikkeet, jotka kamppailevat ihmisoikeuksien poliittisen ja laillisen tunnustamisen puolesta, sekä vallankumoukselliseen päämäärään pyrkivät liikkeet. (Halfmann 1988, 15.)

1970-luvun homoliikkeen strategiat eivät poikenneet muiden suomalaisten

yhteiskunnallisten liikkeiden strategioista. Suomalaisen hyvinvointivaltion suhde yhteiskunnallisiin liikkeisiin on ollut poikkeuksellinen. Suomi ei ole spontaanien ja omaehtoisten liikkeiden luvattu maa. Suomalaiset liikkeet ovat yleensä tukeneet ja kehittäneet valtiollista hyvinvointipolitiikkaa. (Matthies 1990, 23, 24.) Sivistyneistön myötämielisyys valtiota kohtaan saattaisi olla yksi selittäjä sille, että yhteiskunnallisten liikkeiden itsetarkoituksena ei ole ollut välimatkan ottaminen valtioon, saati valtiosta irrallisen vastakulttuurin saarekkeiden pystyttäminen (mt., 25). Suomalaisten yhteiskunnallisten liikkeiden yleinen luonne voisi osaltaan selittää SETAn vahvan sitoutumisen liberalistiseen poliittiseen strategiaan. SETA on historiansa aikana vaatinut erityisesti valtiolta toimenpiteitä homoseksuaalien aseman muuttamiseksi.

Jeffrey Weeksin (1981, 106, 107) mukaan käsitykset homoseksuaalisuudesta muuttuvat silloin, kun seksuaalisuus yleensä tulee huomion kohteeksi. Suomessa seksuaalipoliittinen keskustelu käynnistyi erityisesti aborttilain ja seksuaalirikoslain uudistusten yhteydessä 1960-luvun puolivälissä. Kouluhallitus asetti 1972 työryhmän suunnittelemaan sukupuolikasvatusohjelmaa peruskoulua varten. Myös ehkäisyneuvonta ja muu seksuaalineuvonta alkoi 1970-luvun alussa. (Hytönen ym. 1974, 10.) Seksuaalisuus oli siis noussut yleisen huomion kohteeksi. Keskustelu homoseksuaalisuudestakin pääsi käyntiin.

Seksuaalirikoslain muutos mahdollisti avoimen ja julkisen järjestäytyneen homoliikkeen. Mutta mikä mahdollisti rikoslain muutoksen? Aikakauden kriittiset liikkeet, kuten Marraskuun liike, vaikuttivat vaisummin Suomessa kuin vastaavat yhden asian liikkeet muissa Pohjoismaissa ja Euroopassa. Niillä oli kyllä uudistus- ja reformiajattelua ja merkittäväkin vaikutusta, mutta ne eivät aiheuttaneet sosiaalista levottomuutta. (Lång 1986, 252.)

Homoseksuaalisuuskysymys oli yksi niistä suomalaisen yhteiskuntapolitiikan marginaalialueista, joka oli jäänyt suurempien sosiaalipoliittisten ongelmien jalkoihin Suomen itsenäistymisen jälkeen. Sisällissotaa oli seurannut yritys integroida työväestö valkoiseen Suomeen. Talvi- ja jatkosodan jälkeen sotakorvausten maksu ja karjalaisten pakolaisten asuttaminen ja muut sodan seuraukset veivät voimavarat. 1960-luvulla taas maaseutuväestön muuttaessa kaupunkeihin tarvittiin sosiaali- ja asuntopoliittisia tukitoimenpiteitä. Vähemmistöongelmia koskevat uudistukset ovat täten jääneet vähemmälle huomiolle. (Mt., 251, 252.)

Grönfors ja Stålström toteavat, että kattava analyysi homoseksuaalisuuden dekriminälisoinnin syistä länsimaissa tietynä vaihtelevana ajankohtana on tekemättä. Tanskassa dekriminälisointi tapahtui 1930, Ruotsissa 1940, Isossa-Britanniassa 1967 ja Norjassa 1972. Olettamuksia taustalla vaikuttaneista tekijöistä voi tehdä. Seksuaalista käyttäytymistä koskeviin asenteisiin ovat vaikuttaneet esimerkiksi yhteiskuntien rakenteessa tapahtuneet perustavat muutokset. Kun teollistumisessa oli edetty vaiheeseen, jossa työvoiman saanti ei ollut enää ensisijainen ongelma, saatettiin löysätä seksuaalisuutta koskevia lakeja. Samaan aikaan asenteet syntyvyyden säännöstelyä kohtaan vapautuivat. Naisten seksuaalisuutta kontrolloivat syntyvyyden säännöstelyä ja aborttia koskevat säädökset ovat olleet yhteydessä homoseksuaalisuutta koskeviin asenteisiin. (Grönfors & Stålström 1987, 56.)

8.4.2 Liike, yhteisö ja identiteetti

SETA-lehdistä olen pyrkinyt nostamaan esiin eri kausina vaikuttaneet 'viholliskuvat'. Olen kiinnittänyt myös huomiota siihen, kuinka esimerkiksi homoseksuaalisuuden poistaminen sairausluokitukselta 1981 ja kehotuskieltopykälän muuttuminen 1980-luvulla lain kuolleeksi kirjaimeksi ovat

sekä antaneet uusia mahdollisuuksia liikkeen toiminnalle että pakottaneet sen pohtimaan uudelleen tavoitteitaan ja keinojaan. Vanhojen vastustajien poisjäänti syrjinnän kiteytyminä ei ole suinkaan hävittänyt syrjintää. Olennaista onkin ollut kyky nimetä uudestaan syrjinnän ilmenemismuotoja ja niiden syitä. Tässä nimeämisprosessissa homomiehet ja lesbot ovat myös määritelleet itseään uudelleen. Siten heidän poliittinen toimintansa on pikemminkin joksikin tulemista kuin jonkin saamista (ks. Ortner 1984, 152). Kahdessakymmenessä vuodessa homojen ja lesbojen olemassaolon tila on kokenut muodonmuutoksen.

Seksuaalinen suuntautuminen, syrjintä ja integraatio olivat 1970-luvun keskeiset käsitteet. Nyt niiden rinnalle sekä niiden tilalle on tullut uusia käsitteitä kuten identiteetti, avoimuus ja yhteisö. Muutoksia käsitteiden käytössä olen tulkinut sekä homojen ja lesbojen olemassaolon tilaa heijastavina että tätä tilaa luovina. Uusien käsitteiden käyttöönotto vaikuttaa siihen, miten homot ja lesbot luovat oman todellisuutensa.

SETA-lehdissä esiintyi selkeitä retorisia rakenteita sairausluokituksen kumoamiseen saakka 1981. Tuohon saakka argumentointilanteeseen sisältyvä konfliktiasetelma oli homoseksuaalien ja lääketieteen edustajien välinen. SETA-lehdessä homoseksuaalisuus määriteltiin mm. inhimillisen rakkauden muodoksi, ja psykiatriset sairausmääritelmät todistettiin vääriksi vetoamalla 'objektiiviseen, ennakkoluulottomaan, tieteelliseen' tietoon. Keskeinen retoriikka on ollut myös ihmisyyteen ja ihmisoikeuksiin vetoaminen. 1970-luvulla syrjintä kuvattiin mm. rikokseksi ihmisyyttä vastaan. Ihmisyydsretoriikka on ollut yleisintä aikana, jolloin lehdessä ei vielä käytetty sanoja lesbo tai homo, vaan yleisanana oli homoseksuaali. Tuolloin oli pyrittävä homoseksuaalisuuden ja homoseksuaalien normalistamiseen yleisölle. Aikakauden homo- ja lesbotutkimus Yhdysvalloissa oli juuri normalisointitutkimusta. Sen mukaan homot ja heterot ovat samanlaisia psykometrisissa mittauksissa ja elämäntavoissaankin.

Lääketieteen edustajien lisäksi toinen keskeinen yleisö, joka vaikutti 1970-luvulla SETA-lehden retoriikkaan ja argumentointilanteeseen, oli kirkko. Etenkin 1980-luvun jälkipuoliskolla, jolloin vastustajaa on ollut vaikea henkilöidä, on lehdistä vaikea löytää argumentointilanteita henkilöryhmien välisinä konfliktiasetelmina.

1970-luvulla homoliike yritti yhdistää avoimuuden, itsesyrynnästä vapautumisen, myönteisen minäkuvan sekä integraation. 1980-luvulla tunnustettiin, ettei se onnistu ilman yhteisöä, sosiaalista ja kulttuurista identiteettiä.

SETA-lehden perusteella homoliikkeen tehtävä 1970-luvulla oli toteennäyttää, kuinka homoseksuaalit muodostivat syrjityn vähemmistön. 'Syrjitty vähemmistö' oli käsitteenä tuotava vallitsevan yksilökeskeisen sairauskäsityksen tilalle, jonka monet homoseksuaalit itsekkin olivat sisäistäneet. Homoliike ei onnistunut pyrkimyksessään integraatioon ja seksuaaliseen tasavertaisuuteen. Huolimatta liikkeen kielteisestä suhtautumisesta erilliskulttuuriin paranivat lesbojen ja homomiesten mahdollisuudet yhteisölliseen elämään. Yhteisöjen kasvu on siten luonut edellytykset sille, että kysymys oikeudesta omaan identiteettiin on voitu esittää. Koska sanat ja uudet kysymyksenasettelut myös luovat todellisuutta, voidaan olettaa, että jos identiteetistä ja homo- ja lesbo-osakulttuurista puhutaan yhä enemmän, niistä tulee yhä vahvemmin myös todellisuutta. Kuitenkin liikkeen sisällä on edelleenkin erimielisyyttä siitä, ovatko erilliskulttuuri ja lesbo- ja homoyhteisöt vain syrjinnästä johtuvaa gettoutumista ja eristäytymistä heteroyhteiskunnasta vai ovatko ne myönteistä yhteisöllisyyttä, joka vahvistaa identiteettejä ja josta uudet poliittisen toiminnan muodot nousevat.

Identiteettipolitiikkaan liittyvät äänenpainot ovat suomalaisessa homoliikkeessä varsin uusia tarkastelemiini SETA-lehtien perusteella. Merkkejä vähemmistöaseman vahvistamisesta etniseen vähemmistöön verrattavana on kuitenkin havaittavissa. Näkisin tämän liittyvän siihen, että tässä yhteiskuntahistoriallisessa tilanteessa homo- ja lesboidentiteetin luominen on tullut mahdolliseksi yhä useammille homoseksuaaleille. Homojen ja lesbojen näkyvyys on lisääntynyt ja samoin tietoisuus yhteisöjen olemassaolosta. Avoimuudesta ei enää koidu entisenlaisia sosiaalisia kustannuksia. Mutta homo- ja lesbokulttuurin puuttuminen ja yhteisöjen tarjoamien elämisen mallien suppeus tekevät identiteettipolitiikasta vähemmän houkuttelevan täällä kuin esimerkiksi Hollannissa.

Homoliikkeen poliittisten strategioiden toimivuudesta kaikkien homojen ja lesbojen vapautumisessa on eriäviä näkemyksiä. Olen tarkastellut suomalaisen homo- ja lesboliikkeen strategioiden kytkentöjä aikaansa ja yhteiskunnalliseen tilanteeseensa, strategioiden puutteita ja ansioita sekä sitä, kuinka ne ovat yhteydessä homo- ja lesbotutkimukseen. Yksi juoni tarkastelussani on ollut strategioiden merkityserot miehille ja naisille. Strategiat suosivat homomiesten etuja. Tämä on vaikuttanut lesbojen halukkuuteen toimia homoliikkeessä.

Päinvastoin kuin monissa muissa länsimaissa lähti suomalainen lesboliike nytkähdellen liikkeelle vasta 1980-luvulla. Edelleenkin useimmat lesbot mieltänevät homoliikkeen tavoitteet ja poliittiset strategiat myös omikseen. Miesvaltainen homoliike lienee olennaisesti muotoillut myös lesbosubjektiviteettejä. Lesbopoliittisten strategioiden suhde feministiseen seksuaalisuuden ja sukupuolijärjestelmän tutkimukseen saattaisi olla yksi jatkotutkimuksen aihe.

En ole etsinyt vastausta kysymykseen "Mitä homoseksuaalisuus on?". Silti lopuksi voisi kysyä, onko homoseksuaalisuus seksuaalista suuntautumista vai elämäntapaa. Onko se vain yksi osa kokonaispersoonaa vai lähes etninen identiteetti? Käyttämäni lähdekirjallisuus ehdottaa, että homoseksuaalisuus on historiallisesti ja yhteiskunnallisesti erityinen samansukupuolisten halujen järjestely (ks. Champagne & Kinsman 1987, 27). Tutkimuksestani voi vetää myös seuraavan johtopäätöksen: homoseksuaalisuus ja lesbous ovat joksikin tulemista, johon homomiehet ja lesbot voivat itse vaikuttaa.

Lähteet

ALASUUTARI, PERTTI Erinomaista, rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: HANKI ja Jää 1989.

ANDERSEN, MARGARET L. Thinking about Women. Sociological Perspectives on Sex and Gender. New York: MacMillan Publishing Company 1988.

BERGER, PETER & LUCKMANN, THOMAS The Social Construction of Reality. Garden City, New York: Doubleday 1967.

BERUBE, ALLAN Coming Out Under Fire. The History of Gay Men And Women in World War Two. New York: The Free Press 1990.

BLEIER, RUTH Science and Gender. A Critique of Biology and Its Theories on Women. The Athene Series. Pergamon Press Inc. 1984.

CASS, VIVIENNE C. Homosexual Identity Formation: a theoretical model. Journal of Homosexuality. Vol.4. No 3. Spring 1979, 219 - 235.

CASS, VIVIENNE C. Homosexual Identity: A Concept in Need of Definition. Teoksessa JOHN P. DE CECCO & MICHAEL G. SHIVELY (toim.): Bisexual and Homosexual Identities: Critical Theoretical Issues. New York: The Haworth Press 1984, 105 - 126.

CHAMPAGNE, ROBERT & KINSMAN, GARY To whom is homosexuality a problem? Towards a historical materialist perspective. Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. History volume 2. Amsterdam 1987, 25 - 41.

COMFORT, ALEX Sukupuolisuus ja yhteiskunta. Suomentaja Mirja Rutanen. Keuruu: Otava 1967.

CONRAD, PETER & SCHNEIDER, JOSEPH W. Deviance and Medicalization: from badness to sickness. St. Louis, Miss.: Mosby 1980.

DANKMEIJER, PETER The construction of identities as a means of survival. Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. Social Science Volume 1. Amsterdam 1987, 16 - 29.

D'EMILIO, JOHN Sexual Politics, Sexual Communities. The Making of a Homosexual Minority in the United States 1940 - 1970. Chicago: The University of Chicago Press 1983.

DREYFUS, HUBERT & RABINOW, PAUL Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics. Chicago: University of Chicago Press 1982.

ECHOLS, ALICE The Taming of the Id: Feminist Sexual Politics, 1968 - 83. Teoksessa CAROLE S. VANCE (toim.): Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality. Boston: Routledge and Kegan Paul 1984.

EISENSTEIN, Z. The Radical Future of Liberal Feminism. New York: Longman 1981.

ELLIS, LEE et al. Sexual Orientation of human offspring may be altered by severe maternal stress during pregnancy. The Journal of Sex Research Vol. 25. No 1. February 1988, 152 - 157.

EVERS, TILMAN 'Basisdemokratie' in search of its subject: New social movements and political culture in West Germany. *Praxis International* 4:2 July 1984, 137 - 150.

FARADAY, ANNABEL Liberating lesbian research. Teoksessa K. PLUMMER (toim.): *The Making of the Modern Homosexual*. Great Britain: Hutchinson & CO. Ltd. 1981, 112 - 129.

FERGUSON, ANN Patriarchy, Sexual Identities and the Sexual Revolution. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. Autumn 1981. Vol 7, No 1. Chicago 1981.

FREUND, KURT Homoseksuaalisuus. Suomentaja Riitta Kaipainen. Jyväskylä: Gummerus 1971.

GRUBE, JOHN Are you now or have you ever been an essentialist? Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. *History Volume 2*. Amsterdam 1987, 156 - 170.

GRÖNFORS, MARTTI & STÅLSTRÖM, OLLI Power, Prestige, Profit: AIDS and the Oppression of Homosexual People. *Acta Sociologica* 1987 (30), 1: 53 - 66.

HALFMANN, JOST Risk avoidance and sovereignty: New social movements in the United States and West Germany. *Praxis International* 8:1 April 1988, 14 - 25.

HAMER, DIANA "I want to play with the girls". *Creating Lesbian Identities*. Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. *Social Science Volume 2*. Amsterdam 1987, 76 - 88.

HAPULI, RITVA Naisia rakastavat naiset. Lesbolaisuuden ja siihen liittyneenä homoseksuaalisuuden määrittäminen Euroopassa vuosien 1880 - 1930 välisenä aikana. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Tasa-arvojulkaisu. Sarja D: Naistutkimusraportteja 1/1989. Helsinki: Valtion Painatuskeskus 1989.

HARDING, SANDRA *The Science Questions in Feminism*. New York: Cornell University Press 1986.

HELLER, AGNES *The Dissatisfied Society*. *Praxis International* Vol. 2 no 4 January 1983, 359 - 370.

HYTÖNEN, YLERMI & RAITASALO, AUNE & TÄHTINEN, JOHANNA (toim.) *Seksologia*. Helsinki: Tammi 1974.

HÄMÄLÄINEN, VELI-PEKKA Homoseksuaalien ongelmista. Teoksessa HYTÖNEN ym. (toim.): *Seksologia*. Helsinki: Tammi 1974, 264 - 273.

JALLINOJA, RIITTA Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Porvoo: WSOY 1983.

KITZINGER, CELIA *The Social Construction of Lesbianism*. London: SAGE Publications 1987.

LESSELLIER, CLAUDIE From Nature to Politics? Conceptualizations of lesbianism and homosexuality in France (1950 - 1968). Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. *Social Science Volume 2*. Amsterdam 1987a, 126 - 133.

LESSELLIER, CLAUDIE Social Categorizations and Construction of a Lesbian Subject. *Feminist Issue*. Vol.7 Number 1. Spring 1987b, 89 - 94.

LILJESTRÖM, MARIANNE Institutionaliserad heteroseksualitet och undersökning av könssystem. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* Nr 4 1990 årg 11, 18 - 29.

LUTZEN, KARIN Deconstruction of heterosexuality. How philanthropic spinster-couples socialized the working-class to the nuclear family in Copenhagen 1877 - 1927. *Homosexuality, which homosexuality?* Conference papers. *History Supplement*. Amsterdam 1987, 99 - 114.

LÄNG, K. J. Suomalaisen laitoksen jälkikirjoitus. Teoksessa NILS CHRISTIE & KETTIL BRUUN: *Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikka Pohjolassa*. Suomentaja Markku Quintus ja toimittaja Vuokko Jarva. Espoo: Weilin+Göös 1986, 247 - 254.

LÖNNQVIST, JOUKO & ACHTE, KALLE Seksuaaliset poikkeavuudet. Teoksessa HYTÖNEN ym. (toim.): *Seksologia*. Helsinki: Tammi 1974, 251 - 264.

MATTHIES, AILA-LEENA Kapinasta muutoksen malliksi. *Vaihtoehtoinen sosiaalityö Suomessa*. Juva: HANKI ja Jää 1990.

MILLS, C. WRIGHT Sosiologinen mielikuvitus. Suomentajat Antti Karisto, Esa Konttinen ym. Helsinki: Gaudeamus 1982.

MINTON, HENRY Changing Conceptions of Homosexuality in the Social Sciences: From Essentialism to Constructionism. *Homosexuality, which homosexuality?* Conference papers. *Social Science Volume 2*. Amsterdam 1987.

MOHR, RICHARD D. Gay Rights. *Social Theory and Practice*. An International and Interdisciplinary Journal of Social Philosophy. Vol. 8. Number 1. Spring 1982, 31 - 41.

NICHOLSON, LINDA J. *Gender and History*. The limits of social theory in the age of the family. New York: Columbia University Press 1986.

ODIJK, MICHIEL Concepts of homosexuality as derivatives from sex and gender. *Homosexuality, which homosexuality?* Conference papers. *Social Science Volume 1*. Amsterdam 1987, 69 - 76.

ORTNER, SHERRY B. Theory in Anthropology since the Sixties. *Comparative Studies in Society & History*. 26:1. January 1984, 126 - 165.

PALONEN, KARI *Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon*. Hämeenlinna: Vastapaino 1988.

PLUMMER, K. (toim.) *The Making of the Modern Homosexual*. Great Britain: Hutchinson 1981.

PLUMMER, KEN *Documents of life. An Introduction to the Problems and Literature of a Humanistic Method*. London: George Allen & Unwin Ltd. 1983.

PONSE, BARBARA *Identities in the Lesbian World*. Westport, CT: Greenwood 1978.

RICH, ADRIENNE Heteroseksuaalisuuden pakko ja lesbon olemassaolo. Engl. *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*. Suomentaja Kaija Anttonen. *Akkaväki* 3/1985, Naistutkimus- ja teorialiite. Helsinki: Naisten kulttuuriyhdistys

1985.

ROOS, J. P. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Hämeenlinna: SKS 1987.

ROSS, STEPHEN DAVID Foucault's Radical Politics. Praxis International 5:2 July 1985, 131 - 144.

RUBIN, GAYLE Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality. Teoksessa CAROLE S. VANCE (toim.): Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality. Boston: Routledge & Kegan Paul 1984, 267 - 319.

SIEVERS, KAI & STÅLSTRÖM, OLLI (toim.) Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta. Espoo: Weilin+Göös 1984.

SILVERSTOLPE, FREDRIK Benkert was not a doctor. Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. History Volume 1. Amsterdam 1987, 206 - 220.

SILVERSTOLPE, FREDRIK äktenskap mellan kvinnor under 1600- och 1700-talen. lambda nordica. Nr 1 1989, 188 - 204.

SILVERSTOLPE, FREDRIK Democracy and homosexuality. A historical background. Conference papers. Scientific conference "Sexual minorities and society". Tallinn May 1990.

SMITH, GEORGE The Social Organization of the Constructivist/Essentialist Controversy. Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. Social Science Volume 2. Amsterdam 1987, 47 - 61.

STANLEY, LIZ Whales and Minnows: Some Sexual Theorists and Their Followers and How They Contribute to Making Feminism Invisible. Women's Studies Int. Forum. Vol.7. No.1. 1984, 53 - 62.

VAN STAVEREN, MARIETTE Bars and butches: The respectability pursued by the Daughters of Bilitis. Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. Social Science Supplement. Amsterdam 1987, 46 - 58.

STÅLSTRÖM, OLLI (toim.) AIDS asiallisesti. Helsinki: Gaudeamus 1987.

SYDIE, ROSALIND Natural Women Cultured Men: a feminist perspective on sociological theory. Canada: Methuen Publications 1987.

TAIPALE, ILKKA (toim.) Sukupuoleton Suomi. Asiallista tietoa seksuaalikäytöksistä. Helsinki: Tammi 1966.

UNGER, RHODA K. Imperfect Reflections of Reality: Current Perspectives on Psychology and the Construction of Gender. Teoksessa HOLOPAINEN, LEHTONEN ym. (toim.): What's that got to do with my gender? Turku: Turun yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja 1989, 103 - 127.

VALVERDE, MARIANA Beyond guilt: lesbian-feminism and "coming out". Radical Feminist Review. The Lesbian Issue Mars 1983.

VANCE, CAROLE Social Construction Theory: Problems in the History of Sexuality. Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. Social Science Vol. Amsterdam 1987.

VITA, FORTUNATI Homosexuality and sickness in English literature from 1890 to 1930. Homosexuality, which homosexuality? Conference papers. Literature and Art Supplement. Amsterdam 1987, 52 - 66.

WEEKS, JEFFREY Discourse, desire and sexual deviance: some problems in a history of homosexuality. Teoksessa K. PLUMMER (toim.): The Making of the Modern Homosexual. Great Britain: Hutchinson 1981, 76 - 111.

WEEKS, JEFFREY Sexuality and its Discontents. Meanings, myths & modern sexualities. London: Routledge & Kegan Paul 1985.

WEEKS, JEFFREY Questions of Identity. Teoksessa PAT CAPLAN (toim.): The Cultural Construction of Sexuality. Tavistock 1987.

WESTKOTT, M. Feminist Criticism of the Social Sciences. Harvard Educational Review, 49, 1979, 422 - 430.

ZIMMERMAN, BONNIE The Politics of Transliteration: Lesbian Personal Narratives. Teoksessa FREEDMAN et al. (toim.): The Lesbian Issue. Essays from Signs. Chicago: The University of Chicago Press 1985.

ZITA, JACQUELYN N. Feministisk forskning om sexualitet - i dag och i framtiden. Kvinnovetenskaplig tidskrift NR 4 1990 årg 11, 4 - 17.